

ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวดี

โดย

นางสาวอรนที จันทรสุริยศักดิ์

นางสาวธัญรดา มาตรฐานอก

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
ปีการศึกษา ๒๕๕๒

ที่ประชุมสาขาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร พิจารณา
แล้ว อนุมัติให้สารนิพนธ์ของนางสาวธัญรดา มาตรนอก และนางสาวอรนที จันทร์สุริยศักดิ์
เรื่อง “ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี ” มีคุณภาพเพียงพอที่จะ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขา วิชาการจัดการชุมชน
คณะวิทยาการจัดการ

.....(อาจารย์ที่ปรึกษา)

(อาจารย์ ดร.ธีรพงษ์ บัวห่อ)

ผลงานวิจัยนศึกษา ระดับปริญญาตรี

.....(หัวหน้าสาขาการจัดการชุมชน)

(อาจารย์ ดร.ธีรพงษ์ บัวห่อ)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี
ผู้ศึกษา นางสาวธัญรดา มาตรนอก และนางสาวอรนที จันทรสุริยศักดิ์
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร .ธีรพงษ์ บัวเหล่า
ปีการศึกษา ๒๕๕๒

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี ปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย และสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยได้ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ด้วยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถามสัมภาษณ์แบบปลายเปิด และการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) สรุปรายงานผลด้วยการพรรณนาในเชิงความคิดเห็น

ผลการศึกษาพบว่า ภิกษุณีในสังคมไทยมีสถานภาพและบทบาทที่อยู่ในระดับที่ต่ำมาก จึงทำให้มีภิกษุณีหลายรูปได้ออกมาแสดงบทบาทเพื่อที่ต้องการการยอมรับจากสังคมไทย และหนึ่งในจำนวนภิกษุณีหลายรูปนั้นก็ยังมีพระภิกษุณีรัตนาวลี ออกมาแสดงบทบาท สถานภาพ ในฐานะภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งพระภิกษุณีรัตนาวลี มีประสบการณ์จากการต่อต้านของ สังคม และต่อสู้เพื่อที่จะให้พระพุทธรูปมีพุทธบริษัทครบทั้ง ๔ เหล่า จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระภิกษุณีรัตนาวลี จะเห็นปัญหาและอุปสรรคในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

๑. วัฒนธรรม สถานภาพและบทบาทของ “ภิกษุณี” ไม่ได้ได้รับการยอมรับ ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีคนให้ความนับถือหรือรับรองสถานภาพและบทบาทที่สำคัญอื่นใดของสตรีในสังคมไทย

๒. ศาสนา “อุบาสิก้า” เป็นบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของสตรีที่ได้รับการรับรองในองค์กรศาสนาพุทธของไทย ขณะที่สถานภาพและบทบาทของ “ภิกษุณี” กลับสูญหายไปในปีบริบททางศาสนาของสังคมไทย

๓. กฎหมาย ไม่มีการรับรองสิทธิของสตรีในการบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณี

๔. สังคม สังคมชาวพุทธของไทยไม่เปิดโอกาสให้สตรีมีสิทธิที่จะได้รับการบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณีอย่างเป็นทางการ

๕. การเมือง ภาครัฐได้ให้โอกาสแก่สตรีไทยที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติ แต่ยังไม่ให้โอกาสแก่สตรีที่จะเป็นภิกษุณี

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ดร.ธีรพงษ์ บัวหล้า ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการจัดทำและปรับปรุงแก้ไขด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งตลอดมา และขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาการจัดการชุมชนทุกท่านสละเวลาอันมีค่ายิ่ง มาคอยให้คำแนะนำและคอยตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางที่ถูกต้องตลอดมาจนสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วง

ขอขอบพระคุณ พระภิกษุณีรัตนาวลีที่ให้ข้อมูลในการวิเคราะห์แสดงออกทางความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทย ทำให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจ เรียนรู้ในเชิงรายละเอียดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี ปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย สุดท้าวสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย และที่ไม่สามารถจะลืมได้คือ ภิกษุณีทุกท่านที่จำวัดอยู่ที่ศูนย์สำนักปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ จังหวัดระยองที่ได้สนับสนุน ติดตามเป็นธุระให้ข้าพเจ้าได้เข้าไปสัมผัสกับพระภิกษุณีรัตนาวลี ซึ่งขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือขอขอบคุณเพื่อนๆ สาขาการจัดการชุมชนทุกคนที่เป็นกำลังใจให้พร้อมกับให้คำแนะนำในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

คุณค่าของสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอมอบให้กับบุคคลที่กล่าวมาข้างต้นด้วยความเต็มใจอย่างยิ่ง

นางสาวธัญรดา มาตรนอก

นางสาวอรนที จันทรสุริยศักดิ์

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ค
บทที่ ๑ บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ในการศึกษา	๕
ขอบเขตของการศึกษา	๖
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสตรี	๘
สตรีมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา	๙
สถานภาพของสตรีอินเดีย.....	๑๐
สตรีตัวอย่างในพระพุทธศาสนา.....	๑๒
ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา.....	๑๓
กำเนิดภิกษุณี.....	๑๔
ภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา.....	๑๔
คุณสมบัติของผู้ที่เป็นภิกษุณี.....	๑๕
ข้อปฏิบัติของภิกษุณี.....	๑๖
ประวัติภิกษุณีในสังคมไทยที่เป็นเอตทัคคะในสมัยพุทธ.....	๑๗
การอุปสมบททางพระพุทธศาสนา.....	๑๘
วิธีการอุปสมบทภิกษุณี	๒๐
ขั้นตอนการอุปสมบทภิกษุณี.....	๒๓
กฎเกณฑ์การอุปสมบทเป็นภิกษุณี.....	๒๓
หลักสำคัญสำหรับภิกษุณีที่อุปสมบทใหม่.....	๒๔
เครื่องบริวารในการอุปสมบทของภิกษุณี	๒๔
ปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย	๒๕
ความคาดหวัง คติชน ความเชื่อของสถานภาพทางสังคมที่มีต่อสตรี.....	๒๖

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการศึกษา

รูปแบบและวิธีการศึกษา.....	๓๐
การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	๓๑
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	๓๑
วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๓๒
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๓๓
ระยะเวลาในการศึกษา.....	๓๔

บทที่ ๔ ผลการศึกษา

ประวัติความเป็นมาของภิกษุณีรัชมณฑา.....	๓๕
ปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย.....	๔๓
สถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย.....	๔๖

บทที่ ๕ สรุปผลการศึกษา อภิปรายและข้อเสนอแนะ

สรุปผลจากการศึกษา.....	๔๙
อภิปรายผล.....	๕๔
ข้อเสนอแนะ.....	๕๕

บรรณานุกรม.....	๕๖
-----------------	----

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ภาพประกอบการศึกษา.....	๕๙
ภาคผนวก ข ประวัติภิกษุณีในสมัยพุทธกาล.....	๖๕
ภาคผนวก ค ประวัติสถาบันแม่ชีไทย.....	๙๑
ภาคผนวก ง ศีลของภิกษุณี ๓๑๑ ข้อ.....	๙๔
ภาคผนวก จ แนวคำถาม.....	๑๐๙

ประวัติผู้ศึกษา.....	๑๑๒
----------------------	-----

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาจะช่วยกล่อมเกล่าจิตใจ ของมนุษย์ที่มักจะถูกครอบงำ ด้วยอำนาจต่าง ๆ เช่น อำนาจความโลภ ความโกรธ ความหลง หรืออำนาจของการยึดถือในเรื่องสิ่ง ลีลับ จนจิตใจไม่เป็นอิสระ ต้องตกอยู่ในอำนาจของสิ่งเหล่านั้นอย่างมีดมน แต่เมื่อ พระพุทธศาสนา อุบัติขึ้นพร้อมกับหลักพุทธธรรม พระพุทธศาสนาจึงเปรียบเสมือนเป็นศาสนาแห่งปัญญา (พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย ๒๕๕๒) ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีประชาชนนับถือ พระพุทธศาสนาจำนวนมาก เนื่องจากชาวพุทธเชื่อว่า พระพุทธเจ้าทรงเน้นหลักคำสอนตามศีล สมาธิ ปัญญา โดยยืนอยู่บนเหตุและผลเสมอ ซึ่งคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัดได้อาศัย หลักดังกล่าวไปใช้ในชีวิตประจำวัน และยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจให้กับมนุษย์ ที่มี ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยและเป็นพื้นฐานของสังคมไทยมา ช้านาน อีกทั้งยังทำให้ สังคมไทยเกิดความมั่นคง เกิดความสงบสุข เกิดความรัก ความสามัคคี เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของ คนในชาติ และยังเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่ดีงาม

พระพุทธศาสนาจึงมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคนไทย ไม่ว่าจะ เป็นในเรื่องของ การถ่ายทอดตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมที่ สืบทอดกันมา ล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างพื้นฐานทางด้านพฤติกรรม จิตใจที่ดีงาม คนไทยส่วนใหญ่ จึงมีความเคารพ ศรัทธา และเลื่อมใสในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้มนุษย์เกิด ความสนใจและ ต้องการ จะศึกษาหลักธรรมคำสอนทางศาสนา โดยการบวชเรียนเป็นภิกษุสงฆ์ ภิกษุณี สามเณร สามเณรี หรือแม้กระทั่งการถือศีลธรรมตามข้อบัญญัติต่างๆ เช่น การถือศีลห้า การถือศีลแปด ฯลฯ ล้วนเป็นการศึกษาทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น การบวชจึง กลาย เป็นประเพณีและพิธีกรรมอย่างหนึ่ง ที่มีความสำคัญตามหลัก พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ศาสนาบางศาสนา จะมีเงื่อนไขและข้อบังคับของการบวชที่แตกต่าง กันไป เช่น ศาสนาคริสต์ นักบวชจะมีชื่อเรียกว่า “บาทหลวง ” ศาสนาอิสลาม นักบวชจะมีชื่อ เรียกว่า “อิหม่าม” ส่วนนักบวชในศาสนาพุทธจะมีชื่อเรียก แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับศีลที่รักษา เช่น เรียกผู้ถือศีล ๒๒๗ ชื่อว่า “พระภิกษุสงฆ์” หรือผู้รักษาศีล ๑๐ ชื่อว่า “สามเณร” เป็นต้น

การบวชในศาสนาพุทธของไทย จะมีหลักเกณฑ์ ข้อกำหนด ที่สืบทอดกันมาช้านาน คือ เมื่อชายไทยอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จะต้องเข้ารับการบวชเป็นภิกษุสงฆ์ เพื่อ ศึกษาหลักธรรม คำสอน พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า สืบสานวัฒนธรรมประเพณี และยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา ก่อนหน้าระบบโรงเรียน วัด เป็นโรงเรียนที่ให้เหล่าสามเณร ภิกษุสงฆ์ ได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ในด้านพระธรรม เป็นการเรียนรู้โลกธรรมะ ทำให้คนดำเนินชีวิตอยู่ในศีลธรรม มีสติปัญญา มีวินัย และอยู่ในหลักทางสายกลางตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ส่วนสตรีใน สมัยพุทธกาล จะเป็นผู้หญิงที่มีความเพียบพร้อม มีความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ละเอียดลอออยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน และจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่องของการดูแลความเป็นอยู่ของคนภายในบ้าน ซึ่งผู้หญิงในสมัยนั้นจะถูกจำกัดสิทธิ หน้าที่ และสถานภาพของตนเอง แต่ในความเป็นจริงนั้น ไม่ว่าจะชายหรือหญิงจะมีความต่างกันแค่เพศเท่านั้น แต่ปัญญาและศักยภาพในการรู้แจ้งพระธรรม กลับ ไม่ต่างกันเลย ถ้าย้อนกลับไปศึกษาในสมัยพุทธกาล จะเห็นได้ว่า ผู้ชายส่วนใหญ่ มักจะออกบวชและออกแสวงบุญ เช่น พระอานนท์ได้ออกบวชพร้อมกับเจ้าชายอนุชาระและอุบาลี เมื่อท่านบวชแล้ว ได้ฟังโอวาทจากพระปณณมัตตานี ได้บรรลุเป็นพระโสดาบันที่เป็นเอตทัคคะในทางผู้เป็นพหูสูตรและเป็นบุคคลหนึ่งที่สืบทอดหลักพระธรรมคำสอน ทางพระพุทธศาสนา ไว้ (พระครูกัลยาสิทธิวัฒน์ ๒๕๔๔:๗๗) ส่วนสตรีที่สนใจ ศรัทธาก็จะขอเข้ารับการบวชเพื่อบรรลุในพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็มีให้เห็นเป็นจำนวนมาก เช่น พระกุนทลเกสีเถรียาปทานหรือพระกุนทลเกสีเถรี เกิดในสกุลแห่งเศรษฐีในกรุงหังสวดี ได้บำเพ็ญกุศลในสมัยพระปฐมมุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า พอในสมัยแห่ง พระโคตรมสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ออกบวชสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งเลิศทางตรัสรู้ได้เร็ว (พระไตรปิฎก เล่ม ๓๑ ขุททกนิกาย อปทาน ๒๕๓๕:๖๓๔) โดยให้คำจำกัดความสตรีเหล่านี้ว่า “ภิกษุณี”

ภิกษุณี เป็นคำใช้เรียก “นักบวชหญิง ” ในพระพุทธศาสนา คำว่า ภิกษุณี เป็นคำศัพท์เฉพาะ หมายถึง หญิงที่ได้อุปสมบทแล้ว หรือพระผู้หญิงในทางพระพุทธศาสนา (พระครูกัลยาสิทธิวัฒน์ ๒๕๔๔: ๑๘๕) ที่มีลักษณะต่างจากแม่ชี เพราะแม่ชีเป็นเพียงอุบาสิกาหรือพุทธศาสนิกชนผู้หญิง ซึ่งถือศีลแปดอย่างชาวพุทธทั่วไปที่เคร่งครัด ปัจจุบันฝ่ายคณะสงฆ์เถรวาทนับถือกันโดยพฤตินัยว่า การบวชเป็นแม่ชีที่โกนศีรษะนุ่งขาวห่มขาวถือ ศีลแปด เป็นการผ่อนผันผู้หญิงที่ศรัทธาจะออกบวช แต่ไม่สามารถอุปสมบทเป็นภิกษุณีเถรวาทได้ โดยจะให้ถือปฏิบัติศีลแปด

ภิกษุณี มีอยู่สองลักษณะ คือ

๑. ภิกษุณีฝ่ายเถรวาท ในสายเถรวาทสืบวงศ์มาแต่สมัยพุทธกาลด้วยการบวชที่ถูกต้องตามพระวินัยปิฎกเถรวาท จากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย
๒. ภิกษุณีฝ่ายมหายาน เป็นภิกษุณีที่ยังสืบทอดการบวชภิกษุณีมาจนปัจจุบัน ในปัจจุบันจะเป็นลักษณะการบวชแบบจีนและมีศีลที่แตกต่างกัน

ก่อนที่จะทำการเข้าบวชเป็นภิกษุณีนั้น จะต้องผ่านการบวชเป็นสิกขมานา คือ เป็นสามเณรีที่ต้องถือศีล ๖ ข้ออย่างเคร่งครัดเป็นเวลา ๒ ปี หากศีลขาดแม้แต่เพียงข้อเดียว จะต้องเริ่มนับเวลาใหม่ การบวชเป็นสิกขมานา จะบวชได้ต้องอายุครบ ๑๘ ปี เพราะว่าคุณที่จะบวชเป็นภิกษุณีได้นั้นต้องอายุครบ ๒๐ ปี แต่สำหรับหญิงที่แต่งงานแล้ว พระพุทธองค์อนุญาตให้บวชเป็นสิกขมานา ได้ตั้งแต่อายุ ๑๒ ปี เพราะว่าคุณที่แต่งงานจะได้เรียนรู้ความยากลำบากของชีวิต รู้จักสุข ทุกข์ เมื่อรู้จักทุกข์ก็จะรู้จักสมุทัย นิโรธ มรรคได้ จนนำไปสู่การบรรลุในที่สุด แล้วจึงมีสิทธิ์ที่จะเข้าพิธีอุปสมบท โดยต้องอุปสมบทในฝ่ายของภิกษุณีสงฆ์ก่อน แล้วไปเข้าพิธีอุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง จึงจะเป็นภิกษุณีได้โดยสมบูรณ์ เป็นการบวชทั้งในสองฝ่ายสงฆ์อย่างครบถ้วน (เทวประภาส มากคล้าย ๒๕๔๕:๒๗)

ในสมัยพุทธกาล สตรีบางคนก็เข้ารับการบวชเป็นภิกษุณี บรรลุเป็นพระอรหันต์จีณาสพทั้งสิ้น และได้รับยกย่องให้เป็นเอตทัคคะ กล่าวคือ เป็นตำแหน่งทางพระพุทธศาสนาที่พระบรมศาสดาได้ประทานให้กับพุทธบริษัท คือ เหล่าภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีความรู้ความสามารถดีเด่นกว่าท่านอื่น ๆ ในด้านนั้น ๆ (พระไตรปิฎก เล่ม ๒๐ อังคุตตรนิกาย ๒๕๓๕:๒๔๕) เพราะแต่ละตำแหน่งนั้น พระพุทธองค์ประทานแต่งตั้งเพียงรูปเดียวและท่านเดียวเท่านั้น แม้จะมีท่านอื่น ๆ ที่มีความรู้ความสามารถในด้านเดียวกันก็ตาม ตัวอย่างเช่น พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี หรือพระมารดาเลี้ยงของเจ้าชายสิทธัตถะ ท่านได้มีศรัทธาอยากออกบวช จึงทูลอ้อนวอนขอบวชต่อพระพุทธเจ้าถึงสามครั้ง แต่ก็ไม่เป็นผล จนกระทั่งพระอรหันต์ที่ได้ทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต โดยมีเงื่อนไขว่า พระนางปชาบดีโคตมีเถรีจะต้องรับเอาครุธรรมแปดประการ แปลว่า ข้อปฏิบัติที่หนักและทำได้ยากนำไปปฏิบัติ ดังนั้นภิกษุณีที่ทรงอุปสมบท องค์แรกได้แก่พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี ซึ่งบวชเป็นภิกษุณีรูปแรกในโลกด้วย จากการรับครุธรรมแปดประการ ท่านเป็นรูปเดียวที่บวชด้วยวิธีเช่นนี้ (พระไตรปิฎก เล่ม ๓๓ ขุนททกนิกาย อปทาน ๒๕๓๕:๖๓๓) ต่อมาพระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักเกณฑ์ในการรับผู้ที่ประสงค์จะบวชเป็นภิกษุณี และวางวินัยของภิกษุณีไว้มากมาย เพื่อกันกรองผู้ที่ประสงค์จะบวชและมีศรัทธาจริง ๆ เช่น ภิกษุณี เมื่อบวชแล้วต้องถือศีลถึง ๓๑๑ ข้อ มากกว่าพระภิกษุ (พระไตรปิฎก เล่ม ๑ มหาวิงค์๒๕๓๕:๑) ซึ่งถือศีลเพียง ๒๒๗ ข้อ

ในพระไตรปิฎก กล่าวถึงสตรีหลายท่านก็สามารถบรรลุธรรมได้ และแต่ละท่านก็มีคุณธรรมวิเศษแตกต่างกัน และเหตุแห่งการบรรลุธรรมก็แตกต่างกัน เช่น พระเขมาเถรี เกิดในกรุงสาละ เมื่อ พระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ได้สดับข่าวว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงโทษในรูปสมบัติ และเพราะความที่พระนางเป็นผู้หลงมัวเมาในรูปโฉมของตนเอง จึงไม่กล้าไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยเกรงว่าพระพุทธองค์จะแสดงโทษในรูปโฉมของพระนาง วันหนึ่งนางไปเข้าเฝ้าพร้อมกับเห็นนางเทพอัปสรนางหนึ่งกำลังถือพัดก้านใบตาลถวายงานพัดให้พระองค์อยู่ พระนางยื่นทอดพระเนตรเพ่งดูสตรีอยู่ขณะนั้นเอง สตรีนางนั้นก็กลับมีสรีระเปลี่ยนแปลงไปจากเป็นหญิงสาวก็กลับกลายเป็นคนแก่ ร่างกายมีลักษณะที่เหี่ยวแห้ง ผมหงอก ฟันหัก แล้วล้มลงกลิ้งพร้อมกับพัดใบตาลนั้น ขณะที่พระนางเขมาเถรีตรึกคิดถึงความไม่เที่ยงแห่ง

สังขาร อันไม่อาจคงอยู่ในสภาพที่น่าพอใจได้อย่างยั่งยืน ต้องถึงกาลวิบัติไปในที่สุด แม้พระองค์เองยังไม่ยอมพินอนิจจังอันเป็นสิ่งธรรมดาของโลกเหล่านี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสพระคาถาภาษิตความว่า

“ชนเหล่าใดกำหนดอยู่ด้วยราคะ ย่อมตกไปในกระแสแห่งตัณหา
 เสมือนแมงมุมตกไปในข่ายใยที่ตนได้สร้างขึ้นเอง
 หากชนเหล่านั้นตัดกระแสตัณหาได้
 ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้หมดอาลัยยินดีในกามสุข
 งดเว้นกิจแห่งคลุกคลีด้วยการออกบวช”

ครั้งจบพระธรรมกถา พระนางเขมาเทวีกำหนดจิตตริกรรมมาโดยตลอดพลันได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในฝ่ายผู้ที่มีปัญญา พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายในอริยาบถที่ประทับยืนอยู่นั้นเอง จากประวัติของภิกษุณีที่ได้รับการยกย่องให้เป็นเอตทัคคะทางพระพุทธศาสนา ยังมีอีกเป็นจำนวนมากให้ได้ศึกษา ภิกษุณีบางองค์จะมีประวัติที่ปรากฏขึ้นเพียงเล็กน้อยแม้จะเป็นผู้ที่มีความสำคัญ อีกทั้งยังกระทำคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาไว้มากมาย แต่ประวัติของท่านก็มีปรากฏไม่มากนักในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น ตั้งแต่ในสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นจากความแตกต่าง เรื่อง สิทธิ เสรีภาพ สถานภาพความไม่เท่าเทียมกันในหลาย ๆ ด้าน แต่ในทางด้านพระพุทธศาสนาแล้ว ในเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธา ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา รวมถึงมีจุดมุ่งมั่นที่จะสืบทอดการเข้าถึงพระธรรม หลักคำสอน และการปฏิบัติตามศีลธรรมอันดีงามในหลักสายกลางทางพระพุทธศาสนานั้น ผู้หญิงก็สามารถบรรลุธรรมได้เหมือนผู้ชายทุกประการ กล่าวคือ ธรรมแท้ต้องเห็นอย่างเดียวกันไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง นุ่งผ้าสีอะไรก็สามารถเข้าถึงธรรมได้เหมือนกันทุกคน (หลวงพ่อกุศลจิตตสุโก ๒๕๕๑:๘)

ในทางพระพุทธศาสนานั้น ผู้หญิงมีสถานภาพ บทบาท สิทธิเสรีภาพและโอกาสในการบวชเท่ากับผู้ชาย แต่เงื่อนไขการบวชของภิกษุณีและภิกษุสงฆ์มีความแตกต่างกัน คือ วินัยของภิกษุณี จะมีมากกว่าพระภิกษุ ภิกษุณีจะต้องถือศีล ๓๑๑ ข้อ แต่พระภิกษุจะต้องถือศีลเพียง ๒๒๗ ข้อ เพราะผู้หญิงมีข้อปลีกย่อยในการดำรงชีวิตมากกว่าผู้ชาย เช่น ต้องมีผ้ารัดถัน(ผ้ารัดอก) ซึ่งผู้ชายไม่จำเป็นต้องมี (พระไตรปิฎกเล่ม ๓ ภิกษุณีวิภังค์ ๒๔๓๕:๓๐๑-๓๐๒) และจากสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำการบวชภิกษุณีขาดความต่อเนื่อง (ขาดสูญวงษ์) คือ ไม่มีบุคคลที่จะสืบทอดการบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา จากสาเหตุดังกล่าว จึงทำให้การบวชภิกษุณี ทำได้ยากมากขึ้นและ ส่งผลทำให้ไม่มีภิกษุณีในปัจจุบัน แต่ก็ไม่ได้แปลว่า จะบวชไม่ได้ ซึ่งในปัจจุบันมีภิกษุณีหลายรูปที่ลุกขึ้นต่อสู้ เพื่อต้องการที่จะให้สังคมเห็นบทบาท สถานภาพของภิกษุณีทางพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น จึงได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการบวชภิกษุณีไว้ ณ การประชุมศาสนาพุทธโลก เรื่องถกปัญหาบวช “ภิกษุณี” ไว้ดังนี้

“การเริ่มต้นการบวชภิกษุณีเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับประเทศไทย เพราะภิกษุ
และภิกษุณี ก็เหมือนกับปีกทั้งสองของนก หากขาดปีกใดปีกหนึ่ง ก็ไม่สามารถ
โบยบินได้ ตั้งแต่ที่เดินทางกลับมาจากประเทศไทย ทุกเช้าที่อาตมาจะสวมมนต์
ขอให้เกิดการบวชภิกษุณีขึ้นในประเทศไทย ” (ภิกษุณี ดร.เมียงซอง ชุนนิม
ประธานสมัชชาภิกษุณีแห่งชาติของเกาหลี คณะบดีวิทยาลัยสงฆ์ อุนมุง)
(หนังสือพิมพ์มติชน ๒๕๕๐:๑๓)

ดังนั้น จากภาพรวมดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันสถานภาพทางสังคมหลาย ๆ สังคม ยังให้
สิทธิ สถานภาพและบทบาททางสังคมแก่สตรีอย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงเกิดความเหลื่อมล้ำ
ในทางสังคม จากสาเหตุ จึงทำให้เกิดเป็นปัญหาต่อผู้หญิง ต่อสังคมและไม่สามารถที่จะแก้ไขให้ปัญหา
เหล่านี้หมดไปจากสังคมได้ จึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคให้กับ
สตรีเพิ่มมากขึ้น ภิกษุณีก็เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ยังเกิดความเหลื่อมล้ำภายในสังคมอยู่ ครั้นย้อนไปใน
สมัยพุทธกาล ซึ่งถ้าลองสังเกตในคำตรัสของพระพุทธเจ้า จะแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่จะสืบทอดหลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนานั้น แบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา แต่ปัจจุบันนี้ขาดหายไป
หนึ่งนั่นก็คือ ภิกษุณี ดังนั้นไม่ว่าจะเป็น การบวชภิกษุณี บทบาท สถานภาพของภิกษุณีก็ขาดหายไป จึงทำ
ให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่อระบบภิกษุณีภายในสังคม ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สังคมให้ความสนใจและ
ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในแง่มุมต่าง ๆ ให้ได้ศึกษา โดยมีพระภิกษุณีรูป หนึ่งออกมาต่อสู้และต้องการให้
สังคมเกิดความยอมรับภิกษุณีให้มีในพระพุทธศาสนาปัจจุบัน ภิกษุณีรูปนี้ เป็นภิกษุณีที่ศรัทธาและเรียนรู้
หลักธรรมในพระพุทธศาสนามานานและเป็นภิกษุณีทางด้านสังคมสงเคราะห์แก่สังคม

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ผู้ศึกษามีความประสงค์ที่จะทำการศึกษา ถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับ
ภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี เพื่อให้ศึกษาประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี และ
ศึกษาการวิเคราะห์ในเชิงความคิดเห็นของพระภิกษุณีรัตนาวลีเกี่ยวกับระบบภิกษุณีในเรื่องสถานภาพของ
ภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทยและข้อมูลอื่นๆ ที่
เกี่ยวกับภิกษุณี เพื่อจะได้ข้อมูลที่เป็นแนวทางในการศึกษาการวิจัยเล่มนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี
๒. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย
๓. เพื่อศึกษาสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษา ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ซึ่งมีขอบเขตการศึกษาดังนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของภิกษุณี ของพระภิกษุณีรัตนาวลี และศึกษาการวิเคราะห์ในเชิงความคิดเห็นของพระภิกษุณีรัตนาวลีเกี่ยวกับระบบภิกษุณีในเรื่องสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย โดยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือพระไตรปิฎก หนังสือที่เกี่ยวกับระบบภิกษุณี สถานภาพ หลักการบวช และประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลีที่เป็นภิกษุณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังได้ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและที่น่าสนใจในทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งหนังสือเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามแนวทางของการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี
๒. ทำให้ทราบถึงสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย
๓. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ ๒
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา ความคิดเห็นเรื่องระบบภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้เพื่อเป็นแนวทางการศึกษา โดยแบ่ง ออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับสตรีศึกษา

- ๑ . แนวคิดที่เกี่ยวกับสตรี
 - ๑.๑ สตรีมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา
 - ๑.๒ สถานภาพของสตรีอินเดีย
 - ๑.๓ สตรีตัวอย่างในพระพุทธศาสนา
๒. ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา
 - ๒.๑ กำเนิดภิกษุณี
 - ๒.๒ ภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา
 - ๒.๓ คุณสมบัติของผู้ที่เป็นภิกษุณี
 - ๒.๔ ข้อปฏิบัติของภิกษุณี
 - ๒.๕ ประวัติภิกษุณีในประเทศไทยที่เป็นเขตทัศนะทางพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

๓. การอุปสมบททางพระพุทธศาสนา

- ๓.๑ วิธีการอุปสมบทภิกษุณี
- ๓.๒ ขั้นตอนการอุปสมบทภิกษุณี
- ๓.๓ กฎเกณฑ์การอุปสมบทเป็นภิกษุณี
- ๓.๔ หลักสำคัญสำหรับภิกษุณีที่อุปสมบทใหม่
 - ๓.๕ เครื่องบริขารในการอุปสมบทของภิกษุณี
๔. ปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย
๕. ความคาดหวัง คติชน ความเชื่อของสถานภาพทางสังคมที่มีต่อสตรี

๑. แนวคิดที่เกี่ยวกับสตรี

ปาริชาต นนทกานันท์ (๒๕๔๗) ได้กล่าวถึง แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา ในยุคอดีตจนถึงปัจจุบัน การให้ความสำคัญเกี่ยวกับสตรีมีบทบาทและมุมมองที่น่าสนใจ รวมทั้งคำถามที่ควรแก่การหาคำตอบอยู่ไม่น้อย โดยในงานวิจัยนี้ได้เริ่มวิจัยจากการกล่าวถึงสภาพของสตรีในสมัยก่อนพุทธกาล และสมัยพุทธกาล เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงสภาพที่เปลี่ยนไปของสตรี และแสดงให้เห็นบทบาทของพระพุทธรศาสนาที่มีส่วนช่วยยกระดับสถานภาพของสตรีในฐานะต่าง ๆ ให้สูงขึ้น พร้อมทั้งเสนอให้เห็นว่า หลักธรรม แนวความคิดบางอย่างในพุทธปรัชญานั้นทำให้ทรรศนะในทางที่เห็นและปฏิบัติต่อสตรีอย่างผู้ที่ค้อยกว่านั้นน้อยลงและลดความสำคัญลงไปทั้งทางตรง คือ โดยการต่อต้าน คัดค้าน เช่น การต่อต้านพิธีบวชสตรี เพราะขัดกับหลักธรรม ข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนา หรือโดยทางอ้อม เช่น การไม่สืบทอดการประกอบพิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ความเชื่อบางอย่าง เช่น ความเชื่อที่ว่าบุตรชายจะช่วยให้บิดาไปสวรรค์และพ้นจากนรกขุมที่เชื่อว่าปุตตะได้ เพราะในทาง พระพุทธรศาสนาที่ว่าคือการจะไปสวรรค์นรกของผู้ใด ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุตรหรือสามี บุคคลจะเป็นเช่นไรก็ด้วยกรรมของตน คือ ตนเป็นผู้กระทำและรับผลจากการกระทำทั้งสิ้น หลักการเช่นนี้ไม่ได้สนับสนุนความคิดความเชื่อแบบเก่า และมีส่วนช่วยส่งเสริมสถานภาพ สิทธิของสตรีให้ดีขึ้น

ในสมัยพุทธกาล โดยทั่วไปแล้วสถานภาพของสตรีในด้านที่เกี่ยวกับทางโลก คือ สถานภาพของสตรีในฐานะบุตร ภริยา มารดา หญิงหม้าย และผู้ประกอบอาชีพนั้นดีขึ้น ได้รับการยกย่องนับถือ มีเกียรติมากขึ้น โดยสตรีที่เป็นบุตรหญิงนั้นก็ได้รับการต้อนรับที่ดีขึ้นกว่าแต่ก่อน เพราะ พระพุทธรศาสนาไม่เชื่อในความสำคัญที่จะต้องมียุตรชายเพื่อประกอบพิธีกรรมให้แก่บิดา เมื่อเสียชีวิต สตรีที่เป็นภริยาก็มีอำนาจในกิจการบ้านเรือนมากขึ้น อีกทั้งเป็นผู้มีอำนาจร่วมกับสามี ภริยาจัดว่า เป็นผู้ที่มีสิทธิที่จะได้รับความสุข การยกย่องนับถือ ไม่ใช่ทาสในครัวเรือนดังแต่ก่อน ส่วนสตรีในฐานะมารดานั้น พุทธปรัชญาก็ได้ให้ความสำคัญไม่น้อยในฐานะเป็นผู้มีพระคุณ และยกย่องว่ามารดาเท่านั้นที่เป็นผู้กระทำกิจที่ทำได้ยาก และมีอุปการะอย่างยิ่ง สถานภาพสตรีในฐานะหญิงหม้ายก็ดีขึ้น โดยหญิงหม้ายที่เป็นพุทธศาสนิกชนไม่ต้องได้รับการดูถูกเหยียดหยามและเป็นที่ยังเกียดตั้งแต่ก่อน ทั้งมีเสรีภาพในการรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเองมากขึ้น นอกเหนือจากสถานภาพในทางสังคมแล้ว สถานภาพของสตรีในทาง พระพุทธรศาสนา ก็ดีขึ้น เพราะสตรีไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับสามีในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่สามารถประกอบพิธีกรรมได้โดยอิสระ มีตนเป็น ผู้กำหนด เป็นที่พึ่งของตน สตรีสามารถเลือกนับถือศาสนา เข้าบวช และบรรลุถึงนิพพานได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับผู้ใด เมื่อสตรีได้รับโอกาสให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของ พระพุทธรศาสนา ทั้งในฝ่ายที่เป็นคฤหัสถ์และบรรพชิตแล้ว ก็มีสตรีจำนวนไม่น้อยที่แสดงความสามารถในทางธรรม และทำคุณประโยชน์แก่พระพุทธรศาสนาทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม สิ่งเหล่านี้ล้วนมีส่วนใน การทำให้สตรีเป็นที่ไว้วางใจ ขอมรับ ยกย่องในสังคมมากขึ้น ซึ่งก็มีผลทำให้สถานภาพของสตรีดีขึ้น โดยปริยาย และหลังจากพิจารณาสถานภาพของสตรีแล้ว ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแนวความคิดหลักธรรมบางอย่างใน พระพุทธรศาสนา

เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรม แนวความคิดนั้น ๆ กับพระศนะของพุทธปรัชญาที่มีต่อสตรี ซึ่งจากการวิจัยสรุปได้ว่า หลักไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม แนวความคิดเรื่องทุกข์ นิพพานและปัญญานั้นล้วนมีความสัมพันธ์กับพระศนะที่พุทธปรัชญามีต่อสตรีหลักธรรมและแนวความคิดเหล่านี้ มีส่วนในการทำให้พุทธปรัชญามองหญิงชายในฐานะ ที่เท่าเทียมเสมอภาคด้วยกันทั้งสิ้น เพราะมนุษย์ทั้งชายและหญิงนั้น จำต้องอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม เผชิญกับความทุกข์ในโลกด้วยกันทั้งนั้น นอกจากนี้เป้าหมายสูงสุด คือ นิพพาน อันจัดเป็นความสุขอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนานั้นยังเป็นสิ่งที่หญิงชายทุกคน ก็มีสิทธิเข้าถึงหรือบรรลุได้หากประพฤติปฏิบัติอย่างแท้จริง และทำสุจริตแห่งความสุขของนิพพานอันเป็นวิมุตติวิสัยก็เป็นรสเดียวกันทั้งสิ้น นับได้ว่าเป็นความเสมอภาคเท่าเทียมที่จุดเริ่มต้น (คือตั้งแต่ถือกำเนิดมาเป็นมนุษย์) และที่เบื้องปลายคือเป้าหมายสูงสุดในทางศาสนาที่บุคคลพึงบรรลุได้

ทำให้ทราบว่าแนวความคิดเกี่ยวกับสตรีของพุทธปรัชญานั้นมีลักษณะเด่น คือ แตกต่างจากแนวคิดในปรัชญาศาสนาอื่นๆ ในยุคเดียวกัน และพระศนะเกี่ยวกับสตรีนี้ก็มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมและแนวคิดบางอย่างของ พระ พุทธศาสนา ยิ่งกว่านั้นการวิจัยนี้ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระ พุทธศาสนาที่มีส่วนในการยกระดับสถานภาพของสตรีในด้านต่างๆ โดยสิ่งที่ พระ พุทธศาสนาได้กระทำไปในสมัยนั้นอาจถือได้ว่าเป็นการริเริ่มเปิดยุคใหม่ และกรุยทางสำหรับงานที่จะส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศอันจะมีภายหลัง ทั้งนี้ นับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนในประวัติศาสตร์ของสตรี นอกจากนั้นยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าคนทางเอเชียโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวพุทธนั้น ก็ตระหนักในเรื่องความเสมอภาคทางเพศนี้มานานแล้ว การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เป็นไปโดยได้รับอิทธิพลจากทางตะวันตกในภายหลังนั้น จึงไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่เสียเลยทีเดียว เพราะทำทีและการเคลื่อนไหวเพื่อยกระดับสตรีนี้ได้เคยปรากฏแล้วแต่ครั้งพุทธกาล หากแต่ไม่มีใครมีผู้ ที่มีพระศนะที่ถูกต้องเกี่ยวกับแนวความคิดของพุทธปรัชญาที่มีต่อสตรี หรือให้ความสำคัญกับสิ่งที่พระพุทธรศาสนาได้ทำไว้ในด้านนี้

๑.๑ สตรีมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา

สถาบันดาร์ อุหลิบียัต (๒๕๓๑) ได้กล่าวถึง แนวคิดของท่านหญิงฟาฏิมะฮฺ อัซ-ชะฮฺอรอฮฺ เป็นบทความตอนที่ ๑ ได้กล่าวเรื่องแสงรัศมีแห่งความเป็นสตรีอันประเสริฐไว้ว่า

ท่านหญิงฟาฏิมะฮฺ อัซ-ชะฮฺอรอฮฺ(อ) ศาสนาอิสลามได้ประกาศสถาปนา “วันสตรี” เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณอย่างสูงส่งแก่สตรีทั้งหลาย โดยยกย่องเทิดทูนท่านหญิงฟาฏิมะฮฺ อัซ-ชะฮฺอรอฮฺ(อ) เป็นแบบอย่างสตรีอันประเสริฐของสตรีชาวมุสลิมและสตรีทั้งโลก ท่านหญิง ฟาฏิมะฮฺ อัซ-ชะฮฺอรอฮฺ(อ)ได้ถือกำเนิดมาจากบารมีท่านรอซูลุลลอฮฺ(ศ)และท่านหญิงคอดีญะฮฺ ท่านมีชีวิตอยู่ภายใต้ร่มเงาของความเป็นสุทธี จริยธรรมอันประเสริฐ และจิตวิญญาณที่สูงส่ง ในท่ามกลางความยากลำบากอย่างแสนสาหัสในช่วงการประกาศหลักศัทธิธรรมอิสลาม อย่างไร ก็ตาม แสงรัศมีแห่งความเป็นสตรีผู้ประเสริฐของท่านหญิง

ปาฏิหาริย์ อัจฉริยะ (๑) ได้แผ่กว้างไพศาลไปยังสตรีทั้งหลาย แนวทางของท่านทั้งหมดได้สะท้อนให้เห็นถึงหลักการที่สอดคล้องกับ หลักการว่าด้วย

- ๑ .๑.๑ ความประเสริฐของสตรีตามหลักเสขียวัตรของสตรีพุทธอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง
- ๑ .๑.๒ ความประเสริฐของสตรีตามหลักเสขียวัตร

สตรีถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากในทางศาสนา โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่สตรีว่ามีความสำคัญไม่ย่อหย่อนไปกว่าบุรุษด้วย เหตุที่สตรีเป็นเพศแห่งความรักความอบอุ่น เสียสละและมีความเมตตากรุณาสูง และเป็นผู้ที่มีบทบาทและหน้าที่ในหลายด้านของครอบครัว สังคม บ้านเมือง และประเทศชาติ หน้าที่หลัก ที่หนักหน่วงของสตรีคือ เป็นทั้งภรรยา และแม่ผู้บังเกิดเกล้า ซึ่งจะต้องดูแลเอาใจใส่ต่อครอบครัวและสังคมบ้านเมือง ให้ได้รับความอบอุ่นกายสบายใจ ในทุกยุคทุกสมัยตามฐานะของเพศผู้เกื้อการุณย์

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเล็งเห็นว่าสตรีเป็นเพศที่สามารถแก่การบรรลุธรรม บรรลุคุณวิเศษต่างๆ ได้ กระทั่งถึงเป็นพระอรหันต์ผู้หมดจดจากกิเลสอาสวะทั้งหมด และเป็นผู้มีบุญบารมีไม่แพ้บุรุษเพศ เหตุการณ์สำคัญที่เป็นเครื่องยืนยันดังเช่น ครั้งหนึ่งที่พระนางปชาบดีโคตมีและเจ้าหญิง ศากยวงค์เป็นจำนวนมากเดินทางด้วยเท้าเปล่ามาขออุปสมบทเป็นภิกษุณีกับพระบรมศาสดา และได้ทรงอนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาได้ นับแต่นั้นเป็นต้นมา จึงได้บังเกิดภิกษุณีขึ้นในโลก ในกรณีดังกล่าวเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงยกฐานะสตรีให้สูงขึ้น โดยไม่เอาความเป็นเพศบุรุษหรือสตรีมาเป็นเครื่องแบ่งชั้นวรรณะ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการแหวกแนวปฏิรูปสิทธิสตรีกับการยอมรับในสมัยก่อนของ ประเทศอินเดียก่อนสมัยพุทธกาล ซึ่งก่อนหน้านั้นสตรีเองไม่เป็นที่ยอมรับและมีความสำคัญมีคุณค่ามากมายเท่าไรนัก เพราะสมัยนั้น สตรีเพศต้องขึ้นอยู่กับการประพฤติปฏิบัติตามหลักความเชื่อของ ศาสนาดั้งเดิมที่จำกัดขอบเขตและหน้าที่ของสตรีไว้ต่ำมาก

พระพุทธเจ้าทรงทอดพระเนตรเห็นสภาวะแห่งความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ และสิทธิเสรีภาพอันจะพึงได้ทัดเทียมกันและเป็นไปอย่างเสมอภาคกันทั้งบุรุษและสตรี ไม่ว่าจะเป็นทางด้านปัญญา ประสพการณ์ ความรู้ ความสามารถ การเข้าถึงความหลุดพ้น การเป็นผู้ชอบใจใฝ่สงบ การประพฤติดีชั่ว ที่มีทัดเทียมกันระหว่างบุรุษ และสตรี จากเหตุผลดังกล่าว จึงทรงอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนาและทำให้สตรีเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากในวงการพระพุทธศาสนา ในเวลาต่อมาสตรีที่เข้ามาบวชเป็นภิกษุณี ได้ดำรงตำแหน่งถึงอัครสาวิกของพระพุทธเจ้าเลยทีเดียว มีสตรีเป็นจำนวนไม่น้อยในสมัยพุทธกาล ที่เข้ามาบวชแล้วบรรลุธรรมเข้าถึงที่สุดแห่งทุกข์ได้ และได้เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนาก็มีไม่น้อย ในเวลาต่อมาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

๑.๒ สถานภาพของสตรีอินเดีย

อะหุสันตะ ได้กล่าวถึง การศึกษาสตรีจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จะพบว่าสถานภาพของสตรีโดยทั่วไปจะอยู่ใน ๓ สถานะ ที่แตกต่างกันดังนี้คือ

- ๑.๒ .๑ สถานภาพที่ถูกเหยียดหยาม
 ๑.๒ .๒ สถานภาพที่ได้รับการยกย่อง
 ๑.๒ .๓ สถานภาพที่เท่าเทียมกับเพศชาย

ความแตกต่างในด้านสถานภาพของสตรีจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นเกิดจากความแตกต่างในด้านความเชื่อ ค่านิยมและปรัชญาของผู้คนในสังคมเป็นหลัก ปรัชญาความเชื่อและค่านิยมของผู้คนในสังคมจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดสถานภาพของสตรีในแต่ละยุคว่า จะอยู่ในสถานภาพเช่นใด เช่น สถานภาพที่ถูกเหยียดหยาม สถานภาพที่ได้รับการยกย่องหรือสถานภาพที่มีความเท่าเทียมกับเพศชาย สถานภาพสตรีในสังคมอื่น โดยทั่วไปล้วนแต่เป็นสถานภาพที่มนุษย์ได้กำหนดสมมุติขึ้นบนหลักการพื้นฐานของปรัชญาความเชื่อและค่านิยมของแต่ละสังคม หากว่าปรัชญา ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมยกย่องและให้เกียรติต่อสตรี สถานภาพความเป็นอยู่ของสตรี ในสังคมนั้นก็จะดีและมีเกียรติตามไปด้วยและหากว่าสังคมมีความเชื่อ มีค่านิยมและมีปรัชญาต่อสตรีในทัศนะที่แตกต่างกันกล่าวคือเหยียดหยาม กดขี่ และจัดลำดับความสำคัญระหว่างเพศชายและสตรีไว้ไม่เท่ากัน สถานภาพสตรีในสังคมนั้นก็จะตกอยู่ในสถานะที่ถูกเหยียดหยามและถูกกดขี่ด้วยเช่นกัน

สถานภาพสตรีในอินเดียนั้นจะมีความแตกต่างกับสถานภาพสตรีโดยทั่วไปทั้งที่เป็นแหล่งที่มาและเนื้อหาสาระ ของสถานภาพ โดยที่สถานภาพสตรีในอินเดียจะไม่อยู่ในสถานภาพใดสถานภาพหนึ่งในสามสถานะตามที่ได้อธิบายข้างต้นนั้นคือ สถานภาพของสตรีใน อินเดียจะไม่เป็นที่เหยียดหยามของสังคม จะไม่เป็นที่ยกย่องเกินกว่าสถานภาพที่เหมาะสม และจะไม่มีความเท่าเทียมกับเพศชายในทุกๆด้าน ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างสถานภาพสตรีโดยทั่วไป และสถานภาพสตรีในอินเดีย นั้นคือ ที่มาของสถานภาพ คือ สถานภาพสตรีในอินเดียมีที่มาจากอัลลอสและศาสดามุฮัมมัด (คือลฯ) นั่นคือ อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านศาสดาเป็นหลักและหลักการที่มาจากทั้งสองแหล่งนั้นมนุษย์ไม่มีสิทธิ และอำนาจในการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขให้เป็นอย่างอื่นได้ ในขณะที่สถานภาพสตรีโดยทั่วไปแหล่งที่มาคือปรัชญาความเชื่อและค่านิยมของสังคม ดังนั้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตามกระแสนิยมในแต่ละยุคในแต่ละสมัยอยู่ตลอดเวลา

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ (๒๕๕๐) ได้กล่าวว่า ! หลักความเชื่อของศาสนาฮินดูสมัยพุทธกาล วรรณะ หมายถึง สีผิว (วรรณะ = พรรณ = ผิวพรรณ) ได้แบ่งคนที่อยู่เป็น ๔ วรรณะ (Varna) มีหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไปตามความสำคัญของแต่ละบุคคล คือ

ก. วรรณะพราหมณ์ (Brahmins) คือ ผู้ทำพิธีกรรม มีหน้าที่ติดต่อกับเทพเจ้า สั่งสอนศาสนาและประกอบพิธีกรรมแก่ประชาชนทุกระดับ รวมถึงมีหน้าที่ศึกษา จดจำและสืบต่อกัมภีร์พระเวท หรือ บุคคลผู้อยู่ในชั้นสั่งสอนผู้คน ให้มีความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี

ข. วรรณะกษัตริย์ (Kshatriyas) คือ บุคคลผู้อยู่ในชั้นการปกครอง บ้านเมือง หรือที่เรียกว่า กษัตริย์ นักรบ ทำหน้าที่ป้องกันชาติบ้านเมือง และทำศึกสงคราม

ค. **วรรณะแพศย์หรือไวศยะ (Vaishyas)** คือ ผู้ประกอบพาณิชยกรรม เกษตรกรรม ซึ่งเป็นวรรณะของคนส่วนใหญ่ในสังคม และเป็นบุคคลผู้อยู่ในชั้นการใช้ วาจา คำ ขาย

ง. **วรรณะศูทร (Shudras)** คือ บุคคลผู้อยู่ในชั้นแรงงานหรือกรรมกร

พื้นเมืองบุคคลทั้ง ๔ วรรณะ นี้หากมีการแต่งงานข้ามวรรณะกันแล้วลูกออกมาจะ กลายเป็นจัณฑาล (Dalit) ในภาษาไทย คือ กาลกณี และในประเทศไทย นิยมใช้คำว่า “จัณฑาล” (Chandala) หรือ อธิศูทร (Adhisudra) หรือหริชน) จัณฑาล เป็น “อวรรณะ” ไม่มีวรรณะอยู่ เป็นคนที่ต่ำยิ่งกว่าต่ำ ได้รับการรังเกียจอย่างมาก เกิดจากการแต่งงานข้ามวรรณะ โดยที่พ่อเป็นศูทรไปแต่งงานกับแม่ที่มีวรรณะสูงกว่า พวกนี้เป็นได้แต่ขอทาน จะทำอาชีพอื่นไม่ได้ ไม่คบค้าสมาคมด้วย เป็นผู้อยู่นอกระวรรณะ ซึ่งเป็นที่รังเกียจของทุกระวรรณะ ส่วนในอินโดนีเซียจะไม่ค่อยเคร่งครัดวรรณะเหมือนกับในอินเดีย หนังสือบางเล่มกล่าวว่า วรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์ เป็นวรรณะของคนอารยัน คือ ชนผิวขาวผู้ริเริ่มศาสนา ส่วนวรรณะศูทรเป็นของคนดราวิเดียน ชนผิวดำชนพื้นเมืองวรรณะ นั้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้ (เกิดมาเป็นวรรณะใดต้องเป็นวรรณะนั้นตลอดชาติ) เพราะถือว่า กำเนิดมาจากอวัยวะของพรหม (ที่พระเจ้าสร้างและกำหนดมาให้แล้ว)

๑.๓ สตรีตัวอย่างในพระพุทธศาสนา

วาริญา ภกฏตานนท์ ณ มหาสารคาม (๒๕๔๔) ได้ยกตัวอย่างสตรีในพระพุทธศาสนาว่า มีสตรีเป็นจำนวนมากที่น่าเชิดชูไว้ในฐานะเป็นสตรีตัวอย่าง ผู้ที่ควรประพฤติปฏิบัติตามและ ควรถือเอาเป็นทิวทัศน์ นุคติตามแนวทางของท่านเหล่านั้น สตรีผู้ที่จะเป็นสตรีตัวอย่างตามหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่มีใจประกอบด้วยสังคหัตถุธรรม ซึ่งมีการให้ การเสียสละ บริจาคสิ่งของของตนแก่ผู้อื่น และคุณธรรมอีกนานับประการ ในกรณีนี้นางสุชาดาถือได้ว่าเป็นสตรีท่านหนึ่ง ที่ได้ถูกจารึกเอาไว้ว่าเป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์อย่างใหญ่หลวงให้แก่พระพุทธศาสนา เพราะนางเป็นผู้ถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธเจ้าในวันวิสาขบูชา ในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรง ตรัสรู้ใหม่ๆ ถือว่าทำให้พระพุทธเจ้าได้เสวยพระกระยาหารเพื่อยังพระวรกายให้เป็นไปได้มือนึง นางจึงถือได้ว่าเป็นสตรีผู้ที่น่ายกย่องอย่างยิ่งคนหนึ่ง

สตรีผู้ที่มีอุปการะมากแก่พระพุทธศาสนาอีกท่านหนึ่ง คือนางวิสาขา นางวิสาขาเป็นหญิงเบญจกัลยาณี ผู้ที่มีความมั่งคั่งมากที่สุดในสมัยนั้น ซึ่งความมั่งคั่งของนางหาใครเปรียบปานไม่ได้โดยอันความมั่งคั่งที่ว่าเบญจกัลยาณีนั้น ต้องประกอบไปด้วยความมั่งคั่งดังต่อไปนี้คือ

๑.๓.๑ สตรีผู้เป็นเบญจกัลยาณี จะต้องมิพมเป็นเหมือนกำหางนกยูง คราวใดที่เธอปล่อยสายขมกระทบชายผ้า แล้วจะม้วนกลับปลายจะงอนขึ้นในเบื้องบนเป็นเงางามนี้ เรียกกันว่า มิพมงาม

๑.๓.๒ สตรีผู้เป็นเบญจกัลยาณี จะต้องมิริมฝีปากแดงดงามเหมือนผลตำลึงมีสีสวยสดเป็นของใยเสมอสนธิเรียบงดงามทุกสัดส่วนนี้ เรียกกันว่า มิเนื้องาม

๑.๓.๓ สตรีผู้เป็นเบญจกัลยาณี จะเป็นหญิงมีฟันขาวงามเสมอสนธิไม่มีช่อง งดงาม ประดุจเพชรที่ดั่งไว้เรียงรายอย่างเป็นระเบียบ ประดุจสังข์ขาวที่ถูกลขัดสีอย่างดีไม่มีที่ดื่นนี้ เรียกกันว่า มิกระดุกงาม

๑.๓.๔ สตรีผู้เป็นเบญจกัลยาณี ถ้าเธอมีผิวดำ เธอจะไม่มีไฟแมลงวัน หรือปานแปด เป็นอันผิวเข้มแม้แต่น้อย เป็นผิวพรรณงดงามยิ่ง เปรียบประดุจดั่งพวงดอกอุบลเขียวที่สวางามจะนั้น ถ้าเธอเป็นหญิงผิวขาว ผิวของเธอจะเป็นประดุจพวงดอกกรรณิการ์ เป็นที่เจริญย่นาแก่ผู้พบเห็นยิ่งนัก นี้เรียกกันว่า มีผิวงาม

๑.๓ .๕ สตรีผู้เป็นเบญจกัลยาณี แม้เธอจะแต่งงานแล้ว คลอดบุตรตั้ง ๑๐ ครั้ง ก็ยังเป็น ผู้มี ความสาว สวยไม่สร้าง สง่างาม ประดุจสตรีผู้คลอดเพียงครั้งเดียวนี้ เรียกกันว่า มีวัยงาม

อันว่าความงดงามทั้งหมดที่กล่าวมานี้มีในนางวิสาขามหาอุบาสิกา แต่นั่นก็ถือว่าเป็นเพียงความงดงามของร่างกาย แต่เมื่อจะกล่าวกัน โดยทั่วไปแล้วนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นสตรีที่มีความงดงามทั้งร่างกาย และจิตใจ ว่ากันว่าในด้านศรัทธาที่นางมีต่อพระ พุทธศาสนาแล้ว นางจัดได้ว่าเป็นผู้ไม่มีใครเปรียบได้ใน สมัยพุทธกาลข้างฝ่ายสตรี เพราะนางได้บริจาคทรัพย์สมบัติไว้ในพระพุทธานุภาพถึง ๒๖๐ ล้าน คือ นางได้ซื้อที่ดิน ๕๐ ล้าน ให้คนสร้างวิหาร ๕๐ ล้าน ทำการฉลองวิหารอีก ๕๐ ล้าน และนางได้ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมิได้ขาด พอตกเวลาเย็น นางจะให้คนถือน้ำปานะเภสัชต่างๆ สิ่ง ที่ควรค่าแก่สมณะ ไปยังวิหารพร้อมด้วยบริวารเป็นจำนวนมาก เพื่อฟังธรรมของพระบรมศาสดา ก่อนจะ กลับมายังบ้านของเธอ ยังเที่ยวตรวจดูภิกษุ อาพาตและถามถึงความต้องการของเหล่าภิกษุ สามเณรเป็นนิตย์ นางเป็นสตรีผู้มีความเสียสละเป็นอย่างมากในการถวายทาน พระพุทธเจ้ายกย่องว่า นางเป็นผู้เลิศกว่าใคร ทางถวายทานเลยทีเดียว นี่เป็นเพียงบางส่วนของสตรีผู้ที่น่ายกย่องและประเสริฐสุดในแต่ละด้านใน พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผู้ที่สตรีทั่วไปควรยึดถือเอาเป็นปฏิแบบ เพื่อประโยชน์สุขตลอดไป

๒. ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา

พระมหาสังฆเวทย ธรรมเนตติโก (๒๕๓๖ : ๑๒) ได้กล่าวถึง ความหมายของภิกษุณีในทางพระพุทธศาสนา ไว้ดังนี้

คำว่า ภิกษุณี หมายถึง หญิงที่ได้รับการอุปสมบทหรือพระผู้หญิงในพระพุทธศาสนา เป็นบริษัทฝ่ายบรรพชิตคู่กับภิกษุ หญิงผู้จะบวชเป็นภิกษุณีต้องผ่านพิธีการรับเข้าหมู่อย่างเข้มงวดกวดขันมี ขั้นตอนและใช้เวลานาน โดยขั้นแรกเปิดโอกาสให้หญิงผู้สมัครใจทดลองวิถีชีวิตนักบวชรักษาศีล ๑๐ ข้อ เรียกว่า สามเณร พอถึงอายุ ๑๘ ปีบริบูรณ์ให้รักษานุธรรม ๖ ข้ออย่างเคร่งครัดอีก ๒ ปี ในระหว่างนี้หาก ล่วงละเมิดศีลข้อใด ต้องเริ่มต้นรักษาใหม่ จนมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ เรียกว่า สิกขามานา จากนั้นเมื่อครบ กำหนดต้องได้รับความยินยอมจากภิกษุณีสงฆ์ที่จะให้เธอบวชเป็นภิกษุณีต่อไป แล้วทำการขอบวชจากสงฆ์ ทั้งสองฝ่าย ผู้ขอบวชจะต้องมีคุณสมบัติที่ครบถ้วน ตัวอย่างเช่น เป็นสตรีที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มี พันธะใด ๆ มีผู้ให้คำรับรอง มีบริวารพร้อม ในการบวชจะต้องทำพิธีต่อหน้าสักขีพยานหลายคนและได้รับ เสียงสนับสนุนเป็นเอกฉันท์ เมื่อบวชแล้วต้องรักษาศีล ๓๑๑ ข้อ ในการครองชีพ ภิกษุณีจัดเป็น พรหมจารีณี มีความเป็นผู้ต่างจากผู้ครองเรือน ต้องปลงผมตัดเล็บไม่ตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องของหอม

มีเครื่องแต่งตัวโดยเฉพาะอย่างจำกัดเพียง ๕ ผืนย้อมน้ำฝาด ด้านที่อยู่อาศัย (ภิกขุณุปัสสยะ) ต้องอยู่บริเวณ ใกล้เคียงกับที่อยู่ของภิกษุ มีชีวิตอยู่ง่าย ๆ ใช้ปัจจัย ๔ เท่าที่จำเป็น ต้องเคารพเชื่อฟังภิกษุ ทุกกึ่งเดือน ไม่ต่ำกว่าภิกษุ หากมีอิทธิฤทธิ์คือเกิดสติความขึ้นต้องอยู่ประพฤติมนต์ เพื่อออกจาก คุรุกบัตติ (ความผิดอย่างหนัก) จากสงฆ์ ๒ ฝ่าย และต้องอยู่จำพรรษาปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

นาวาทองเอกทองย้อย แสงสินชัย (๒๕๔๕) ให้คำจำกัดความ ภิกษุณี หมายถึง นักบวชผู้หญิง ในพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับภิกษุ ซึ่งหมายถึง นักบวชชาย นักบวชหญิงที่เรียกว่าภิกษุณีไม่ใช่แม่ชีที่เรา เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ แม่ชีทุกวันวันนี้ถือศีล ๘ ข้อ แต่ภิกษุณีต้องถือศีล ๓๑๑ ข้อ มีคุณสมบัติและเงื่อนไขในการบวชตามที่กำหนดไว้ในพระไตรปิฎก

๒.๑ กำเนิดภิกษุณี

ชำนานู นิสารัตน์ (๒๕๔๕ :๔๗-๔๘) ได้กล่าวถึง การกำเนิดภิกษุณี ไว้ว่า ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นโดยพุทธประสงค์ คือ พระพุทธเจ้าตั้งใจจะให้มีขึ้นในฐานะที่เป็นสาวิกา (สาวกหญิง) ของพระพุทธเจ้า คู่กับพระภิกษุสงฆ์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬา เล่ม ๑๐ หน้า ๑๒๓ พระพุทธเจ้าทรงเล่าให้พระอานนท์ฟังว่า “พระอานนท์...เมื่อแรกตรัสรู้ เราอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ (ต้นไทร) มาร...ได้เข้ามาหาเรา แล้วกล่าวกับเราดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอพระผู้มีพระภาคเจ้า โปรดนิพพานในบัดนี้... ” เราตอบว่า มารผู้มีบาป เราจะยังไม่ปรินิพพาน ตราบใดที่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้เป็นสาวกของเรายังไม่เฉลิวจลลัด “ไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แก้กล่าว ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของคนแล้ว แต่ยังไม่บอกแสดงบัญญัติกำหนด เปิดเผย จำแนกธรรมให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรม ที่ปาฎิหารีย์ ข่มขี้ คำกล่าวร้าย (ปรับปวาท) ให้เรียบร้อยโดยชอบธรรมไม่ได้ ตราบนั้น เราจึงยังไม่ปรินิพพาน จากพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตอบมาร เมื่อคราวตรัสรู้ใหม่ๆ นั้น แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงมีอนาคตังสญาณทรงรู้อล่วงหน้าว่า ในอนาคตจะต้องมีภิกษุณีแน่นอน ต่อมาหลังพรรษาที่ ๕ ก่อนย่างเข้าพรรษาที่ ๖ นับแต่วันตรัสรู้ ก็มีภิกษุณีองค์แรกในพระพุทธศาสนา คือ พระมหานางชบาดี (พระนางมหาชบาดี พระน้านางของพระพุทธเจ้า)

๒.๒ ภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา

ชำนานู นิสารัตน์ (๒๕๔๕:๔๙-๕๐) เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้ ๕ พรรษา พระองค์ทราบ ว่าพระเจ้าสุทโธทนะพระพุทธบิดาประชวรหนัก พระองค์จึงทรงพาพระสาวกเสด็จไปเยี่ยม และได้ทรงธรรมโปรดพระพุทธบิดาให้ได้บรรลอรหัตผล หลังจากบรรลอรหัตผลไม่นาน ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เมืองกบิลพัสดุ์ เพื่อเป็นประธานในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระศพพระพุทธรูปที่นั่น พระนางมหาชบาดีพระน้านางได้เข้าเฝ้าและทูลขอบวช แต่ไม่ได้รับพระพุทธานุญาต ครั้นแล้วพระพุทธเจ้าก็ทรงพาพระสาวกจาริกไปยังป่ามหาวัน เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี พระนางมหาชบาดี ยังคงมีศรัทธาที่จะบวช จึงชวนหญิงสาวศากยะ จำนวน ๕๐๐ นาง เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทรงปลงเกศา ครองผ้าย้อมน้ำฝาด (ผ้ากาสาพัสตร์) เสด็จดำเนินด้วยพระบาท จากเมืองกบิลพัสดุ์ถึงเมืองเวสาลี พระนางมหาชบาดีทรงพา

หญิงสาวศากยะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่กุฎาคารศาลา ปามหาวัน ไปพบพระอานนท์ที่ชุ่มประศู พระอานนท์ได้รับทราบว่าจะพระนางและบริวารจะมาขอบวชพระอานนท์จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พระนางได้บวชในพระพุทธศาสนา พระอานนท์จึงได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ผู้หญิงถ้าบวชแล้ว สามารถบรรลุมรรคผลได้ ขอผู้หญิงพึงได้บวชในพระธรรมวินัยนี้เถิด พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาต โดยทรงวางเงื่อนไขให้พระนางรับ ครุธรรม ๘ ประการ ไปปฏิบัติ หากพระนางทรงรับได้ก็ทรงอนุญาตให้บวชได้

๒.๓ คุณสมบัติของผู้ที่เป็นภิกษุณี

(ประยูรช ปรุยโต ๒๕๔๘) ปฐมพุทธบริษัท ๔ คือ ปฐมสาวก ปฐมสาวิกา ปฐมอุบาสก ปฐมอุบาสิกา พุทธบริษัท ๔ ครบสมบูรณ์ครั้งแรกในพระพุทธศาสนา เรียงตามลำดับการกำเนิด ดังนี้

๒.๓ .๑ ปฐมอุบาสก ได้แก่ พ่อค้าสองพี่น้องนามว่า ตปุสสะ และ ภัลลิกะ ซึ่งถวายข้าวคูหรือ สัตตูก่อน สัตตุง เป็นภัตตาหารมื้อแรกหลังจากพระบรมศาสดาทรงบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ สำเร็จเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า ขณะประทับเสวยวิมุตติสุข คือ ความสุขอันเกิดแต่ความหลุดพ้นกิเลสอาสวะและปวงทุกข์ ณ โคนต้นราชายตนะ หรือ ต้นเกด นายวานิชทั้งสองเดินทาง มาจากอุกกลชนบท และได้ประกาศตนเป็นอุบาสก ๒ คนแรกในพระพุทธศาสนาด้วยการยึดถือสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ พระธรรม เป็นสรณะ คือ เป็นที่พึ่งที่ระลึกตลอดชีวิต เรียกว่า “เทววาจิกสรณคมน” เพราะในขณะนั้นพระภิกษุสงฆ์ยังไม่ถือกำเนิดขึ้นในโลก

๒.๓ .๒ ปฐมสาวก หรือ พระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระอัญญาทัณฑุเถระเอตทัคคะในด้านรัตตัญญู หรือ ผู้รู้ราตรียาวนาน (ฝ่ายภิกษุ)

๒.๓ .๓ ปฐมอุบาสิกา ได้แก่ มารดาและอดีตรรยาของพระยสเถระ ซึ่งในเหตุการณ์ครั้งนี้ บิดาของพระยสเถระ ได้ชื่อว่าเป็นอุบาสกคนแรกในพระพุทธศาสนาที่ถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ

๒.๓.๔ ปฐมสาวิกา หรือ ภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระมหาปชาบดีเถรีเอตทัคคะในด้านรัตตัญญู หรือ ผู้รู้ราตรียาวนาน (ฝ่ายหญิง)

สำหรับเหล่าศากยณรีผู้เป็นบริวารของพระนางมหาปชาบดีโคตรมีทั้งหมดรวมทั้งผู้หญิงคนอื่นๆ ที่ต้องการบวชเป็นพระภิกษุณี ใช้วิธีการบวชที่เรียกว่า อัญญาจิกอุปัชฌา หรือ ญัตติจตุตถกรรมวาจา คือ การบวชโดยการอนุญาตของหมู่สงฆ์ในที่ประชุม ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นวิธีการบวชแบบเดียวกับที่ทรงมีพุทธานุญาตให้พระสารีบุตรเถระบวชให้แก่ราชพราหมณ์ หรือ พระราชเถระ ดังกล่าวมาแล้วแต่ภิกษุณีต้องบวชจากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือ พระภิกษุสงฆ์ และฝ่ายภิกษุณีสงฆ์ อีกทั้งต้องยึดมั่นในครุธรรม ๘ ประการอย่างเคร่งครัด

สตรีที่ปรารถนาที่จะบวชด้วยวิธี อัญญาจิกอุปัชฌา มีขั้นตอนดังนี้

ก. ขึ้นเป็นสามเณรี สำหรับสตรีที่อายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี และอายุไม่ถึง ๑๘ ปี ต้องบวชเป็นสามเณรี และถือศีล ๑๐ เช่นเดียวกับสามเณร สตรีที่บวชเป็นสามเณรีได้ต้องมีอายุ ๑๒ ปีขึ้นไป

ข. ขึ้นเป็นสิกขมานา เมื่อสามเณรีมีอายุ ๑๘ ปี หรือสตรีที่มีอายุ ๑๘ ปีแล้ว รวมทั้งสตรีวัยอื่นๆ ที่อายุเกินกว่า ๑๘ ปี เมื่อมีความประสงค์จะบวช จะต้องประพฤติตัวเป็น นางสิกขมานา แปลว่า “ผู้ศึกษา” โดยสมათานสิกขาบท ๖ หรือถือศีล ๖ (ถือรักษาศีล ๕ กับเพิ่มข้อ ๖ ได้แก่ ละเว้นการบริโภคอาหารในยามวิกาล) โดยไม่บกพร่องเป็นเวลา ๒ ปีเต็ม ถ้าล่วงข้อใดข้อหนึ่งต้องสมათาน ตั้งต้นใหม่อีก ๒ ปี หากรักษาได้ไม่ขาดเลยครบ ๒ ปี จึงจะได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุณี โดยรับการอุปสมบทจากสงฆ์ทั้งสองฝ่ายตามพุทธบัญญัติ

เหตุผลเบื้องต้นที่พระบรมศาสนาไม่อนุญาตให้สตรีละเพศมาราวสออกเรือนมาบวชเป็นบรรพชิต เพราะทรงเห็นแก่ความปลอดภัยในสวัสดิภาพของสตรี เป็นที่ทราบกันดีว่า ตระกูลเหล่าใดเหล่าหนึ่งซึ่งมีหญิงมาก มีชายน้อย ตระกูลนั้นย่อมถูกกำจัดได้ง่าย และทรงเห็นว่า ในขณะที่พระองค์ดำรงพระชนม์ชีพอยู่อาจจะยังไม่เกิดปัญหา แต่เมื่อพระพุทธรองค์ดับขันธปรินิพพานไปแล้วหญิงชายผู้ยังเป็นปุถุชนมาอยู่ในสำนักเดียวกัน ย่อมเกิดปัญหาหลายๆ ด้าน เช่น กรณีชู้สาว เป็นเหตุให้พระศาสนาไม่อาจดำรงอยู่ได้นาน แต่เมื่อพระอนันท์เถระได้ทูลถามจน มีพระดำรัสตอบว่าสตรีก็สามารถบรรลุนิพพานขั้นสูงสำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ จึงทรงมีพุทธานุญาตโดยทรงให้รับครุธรรม ๘ ประการและภายหลังทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับพระภิกษุณีไว้อีกหลายข้อเพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดความเสื่อม เสมือนสร้างคันกั้นสระใหญ่ไว้ก่อนเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำไหลล้นออกไปโดยภิกษุณีนั้นถือศีลเพียง ๒๒๗ ข้อ แต่ภิกษุณีนั้นต้องถือศีลถึง ๓๑๑ ข้อ สิ่งสำคัญในการคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมจะมาอยู่ในสมณเพศ การหละหลวมในการพิจารณาคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ที่จะมาบวชให้คนทั่วไปเขากราบไหว้ นับถือ มีส่วนทำให้สถาบันศาสนาสั่นคลอน ดังจะเห็นได้จากสิ่งที่เคยเกิดขึ้นว่า คนเคยต้องโทษจำคุกในคดีอาญามาบวชเป็นพระแล้ว นอกจากจะไม่อยู่ในศีลแล้วยังก่อคดีอุกฉกรรจ์อีกจนได้

๒.๔ ข้อปฏิบัติของภิกษุณี

ชำนานู นิสาร์ตน์ (๒๕๔๕: ๕๖-๕๗) ไว้ว่า

- ๒ .๔.๑ หญิงที่จะอุปสมบทเป็นภิกษุณี ต้องมีอายุครบ ๒๐ ปี แต่หญิงที่มีสามีแล้ว อายุ ๑๒ ปีบริบูรณ์ ก็ขอบรรพชาเป็นสามเณรีได้ และเมื่อเป็นสิกขมานาครบ ๒๐ ปี ก็ขออุปสมบทเป็นภิกษุณีได้
- ๒ .๔.๒ ก่อนอุปสมบทเป็นภิกษุณี ต้องบวชเป็นสิกขมานาเป็นเวลา ๒ ปี
- ๒ .๔.๓ ภิกษุณีไม่มีอาวาสอยู่ต่างหาก ภิกษุณีจะอยู่ในอาวาสที่ไม่มีภิกษุไม่ได้ คือ ต้องอยู่ในวัดที่มีพระภิกษุ ที่อยู่ของภิกษุณีไม่เรียกว่า อาวาส เรียกว่า ภิกษุณูปัสสยะ แปลว่า ส่วนที่อยู่ของภิกษุณี แยกอยู่เป็นเอกเทศหนึ่งต่างหาก ไม่ปะปนกับของภิกษุ เหมือนวัดที่จัดตั้งสำนักชีในปัจจุบัน
- ๒ .๔.๔ ภิกษุณีต้องศึกษาพระธรรมวินัยจากพระภิกษุ คือให้เรียนจากพระภิกษุ ไม่ใช่ให้เรียนจากภิกษุณีด้วยกัน

๒ .๔.๕ เมื่อเกิดอธิกรณ์ขึ้นในภิกษุณีสงฆ์ ต้องให้พระภิกษุเป็นผู้ระงับ คือ ใต้สวน
พิจารณา ตัดสิน ปรับโทษผู้ผิด ไม่ภิกษุณีสงฆ์ตัดสินลงโทษกันเอง

๒ .๔.๖ ภิกษุณีลาสิกขา (สึก) แล้ว อุปสมบทอีกไม่ได้ ถึงอุปสมบทใหม่ก็ไม่เป็นภิกษุณี

๒ .๔.๗ พระนางมหาปชาบดีโคตมี (ผู้เป็นพระน้านางและพระมารดาเลี้ยงของ
พระพุทธเจ้า) ทูลขอบวชในพระพุทธศาสนา ในชั้นแรกพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธ แต่ในที่สุดทรงอนุญาต โดย
ทรงวางเงื่อนไขไว้ ๘ ประการ เรียกว่า ๘ ครุธรรม ๘ ไม่ให้สตรีได้บวชง่าย ๆ ก็ได้ผล คือ ภายหลังพุทธ
ปรินิพพานแล้วไม่นานนัก ก็หมดเชื้อสายของนางภิกษุณี

๒.๕ ประวัติภิกษุณีในสังคมไทยที่เป็นเอตทัคคะทางพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

ภิกษุณีในประเทศไทยที่เป็นเอตทัคคะทางพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล จะเป็นภิกษุณีที่
เป็นเอตทัคคะทางพระพุทธศาสนาจำนวนทั้งสิ้น ๑๑ องค์ ต่างก็ได้รับการยกย่องไว้ในตำแหน่งเลิศ ที่เรียกว่า
“เอตทัคคะ” หมายถึง ตำแหน่งที่พระพุทธเจ้าประทานให้ภิกษุณีผู้ที่มีความสามารถเป็นเลิศเฉพาะด้านต่าง ๆ
ซึ่งจากทั้ง ๑๑ องค์ต่างก็มีความเป็นเลิศที่แตกต่างกัน ดังนี้

๒ .๕.๑ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางรัตตัญญู รู้ราตรีนาน)

๒ .๕.๒ พระมหาเขมาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางมีปัญญา)

๒ .๕.๓ พระอุบลวรรณาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางมีฤทธิ์)

๒ .๕.๔ พระปฏาจาราเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางทรงพระวินัย)

๒ .๕.๕ พระนันทาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางแสดงธรรม)

๒ .๕.๖ พระธรรมทินนาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางทรงฌาน)

๒ .๕.๗ พระโสณาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางปรารถนาคความเพียร)

๒ .๕.๘ พระสกุลาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางมีทิพยจักขุ)

๒ .๕.๙ พระภัททาภุณฑลเกสาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางตรัสรู้เร็ว)

๒ .๕.๑๐ พระภัททากาปิลาณีเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางระลึกชาติได้)

๒ .๕.๑๑ พระภัททากัจจानาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางทรงอภิญญา)

๒ .๕.๑๒ พระกิสาโคตมีเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางครองจีวรสีเสร์้าหอมอง)

๒.๕.๑๓ พระสิงคาลมาตาเถรี (ได้รับเอตทัคคะ ทางสัทธาวิมุตติ)

(พระไตรปิฎกเล่ม ๒๐ อังคุตตรนิกาย, หน้า ๔๕๕-๔๕๖)

๓. การอุปสมบททางพระพุทธศาสนา

วินัยมุข (๒๕๓๖ : ๕๒) พระพุทธศาสนาลือว่า การบวชเป็นความดี การบวชคือทางออกจาก
ทุกข์ที่เกิดขึ้น และเป็นหนทางไม่ให้ความทุกข์ใหม่เกิดขึ้น

พระมหาสังเวช ธรรมเนตติโก (๒๕๓๖ : ๕๓) อุปสัมปทา คือ การรับหมู่หรือวิธีบวช
ในพระพุทธศาสนาการให้กุลบุตรบวชเป็นภิกษุ หรือให้กุลธิดาบวชเป็นภิกษุณี

๑. เอหิภิกขุอุปสัมปทา วิธีการออกบวชของพระในพระพุทธศาสนา เริ่มแรก คือ พระสงฆ์ในเบื้องต้นแห่งศาสนานี้ จะใช้วิธีการอุปสมบทวิธีนี้ในการออกบวช ซึ่งเป็นวิธีที่พระพุทธองค์ ทรงให้การอุปสมบทด้วยพระองค์เอง วิธีการออกบวชด้วยวิธีนี้ไม่มีอะไรยุ่งยาก คือ เพียงแค่มิผู้ที่เลื่อมใส อยากจะอุปสมบทออกบวชในบวรพุทธศาสนา ก็เข้าไปทูลขอบวชแด่องค์พระผู้มีพระภาค เจ้า เมื่อพระองค์ ทรงอนุญาตในการอุปสมบท ก็จะทรงตรัสว่า "ท่านจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านจง ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด" เมื่อพระองค์ทรงตรัสเสร็จ ผู้ที่ขอรับการบวชนั้นก็ จะสำเร็จเป็นพระภิกษุทันที

๒. ติสระณคณุปสัมปทา หรือสรณคณุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยถึงไตรสรณะ เป็นวิธี ที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกทำในยุคต้นพุทธกาล เมื่อคณะสงฆ์ยังไม่ใหญ่นัก เมื่อทรงอนุญาต วิธีที่ ๑ แล้ว วิธีที่ ๒ นี้ก็เปลี่ยนใช้สำหรับบรรพชาสามเณร วิธีการอุปสมบทวิธีนี้ เป็นวิธีที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทานอนุญาตให้เหล่าพระสาวกสามารถให้การอุปสมบทแก่ผู้ที่มีศรัทธาได้เอง โดยไม่ต้องนำพามา ให้พระองค์บวชให้ ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อเหล่าบรรดาพระสาวกเมื่อได้รับ การอุปสมบทจากพระพุทธองค์แล้ว ก็ออกเผยแผ่ธรรมไปตามที่ต่างๆ เมื่อทำการเผยแผ่มากเข้าก็มี ผู้ศรัทธาเลื่อมใสในพระธรรมคำสอนเป็นอัน มาก อยากที่จะออกบวชในพระพุทธศาสนา แต่ก็เป็นการยากลำบาก เนื่องจากพระสาวกเหล่านั้นต้อง นำพาผู้ที่มีศรัทธาเหล่านั้นกลับมา เพื่อให้พระพุทธองค์ทรงบวชให้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเห็นความยากลำบาก อันนี้ ต่อมาพระองค์จึงทรงประทานอนุญาตให้พระสาวกเหล่านั้นให้การอุปสมบทแก่ผู้ที่มีศรัทธาได้เลย โดยไม่ต้องนำพากลับมาเพื่อให้พระองค์ทรงบวชให้ ซึ่งการอุปสมบทวิธีนี้ก็เพียงแค่ ผู้ที่มีศรัทธาเข้าไป กราบภิกษุผู้ที่จะบวชให้ นั้น แล้วผู้ที่จะบวชกล่าวคำขอถึงพระไตรสรณคณณ์ ๓ ครั้ง เมื่อกกล่าวเสร็จสิ้นก็เป็น พระภิกษุโดยสมบูรณ์

๓. ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม วิธีการอุปสมบทวิธี นี้เป็นการให้การอุปสมบทโดยคณะสงฆ์ มิใช่ให้โดยพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง เป็นวิธีที่มีใช้ใน การอุปสมบท ในปัจจุบัน วิธีการขอเข้ารับการอุปสมบทในวิธีนี้ก็โดย ให้ผู้มีศรัทธาปรารถนาที่บวชเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ เมื่อพระอุปัชฌาย์รับผู้ที่จะบวชนั้น ไว้แล้ว ต่อมาพระอุปัชฌาย์จึงพาเข้าไปรับการอุปสมบทต่อสงฆ์ (คณะสงฆ์) นั้นอีกทีหนึ่ง เมื่อไปถึงสงฆ์ทางสงฆ์จึงสวดประกาศเพื่อรับหรือไม่รับผู้ที่จะบวชนั้น ถ้าสงฆ์มี มติเป็นเอกฉันท์ คือ ไม่มีพระภิกษุรูปใดคัดค้าน ผู้ที่จะบวชนั้นก็สำเร็จเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์

วิธีการอุปสมบทอีก ๕ อย่าง ที่เหลือเป็นวิธีที่ทรงประทานเป็นการพิเศษ จำเพาะบุคคลบ้าง ขาดตอนหมดไปแล้ว

๔. โอวาทปฏิคคหณุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยการรับโอวาท เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่ พระมหากัสสปะ

๕ . ปัญหาพยากรณ์ปลัมปทา การอุปสมบทด้วยการตอบปัญหาของพระพุทธองค์เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่โสปากสามเณร

๖. ครุธรรมปฏิบัติคหณปลัมปทา (หรือ อัญญครุธรรมปฏิบัติคหณปลัมปทา) การอุปสมบทด้วยการรับครุธรรม ๘ ประการ เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่พระนางมหาปชาบดีโคต ครุธรรม คือ เงื่อนไขอย่างเข้มงวด ๘ ประการที่ภิกษุณีจะต้องปฏิบัติด้วยความเคารพไม่ละเมิดตลอดชีวิต ได้แก่

๖.๑ ภิกษุณีแม้วบวชแล้ว ๑๐๐ ปี ยังต้องกราบไหว้ภิกษุแม้วบวชได้วันเดียว คือ ต้องทำความเคารพแม้จะอ่อนพรรษากว่า

๖ .๒ ภิกษุณีต้องไม่อยู่ในวัดที่ไม่มีภิกษุ

๖.๓ ภิกษุณีพึงหวังธรรม ๒ อย่างจากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน (๑๕ วัน) คือ การถามวันอุโบสถ กับการเข้าไปหาเพื่อรับโอวาท

๖ .๔ ภิกษุณีที่จำพรรษาแล้วพึงปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์) ด้วยฐานะ ๓ คือ ด้วยเห็น หรือด้วยใจพึงหรือด้วยนิกังเกยจ (คือ เมื่อมีความเคลือบแคลงในพฤติกรรมนั้นน่าสงสัย) และเมื่อออกพรรษาต้องปวารณาตนต่อภิกษุและภิกษุณีอื่นได้ตักเตือนตน

๖ .๕ ภิกษุณีเมื่อต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องประพฤติมานัต (พิธีกรรมทางพระธรรมวินัย) จากสงฆ์สองฝ่าย

๖ .๖ สิกขามานา ที่ได้ศึกษาสิกขาในธรรมหรือศีล ๖ ประการตลอด ๒ ปีแล้ว จึงสามารถบวชเป็นภิกษุณีได้ โดยต้องบวชในสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย

๖ .๗ ภิกษุณีต้องไม่ว่ากล่าว พึงบริภาษภิกษุด้วยอาการอย่างหนึ่งอย่ามิได้

๖ .๘ ภิกษุณี ตั้งแต่วันอุปสมบทเป็นต้นไป พึงฟังโอวาทจากภิกษุเพียงฝ่ายเดียว จะให้โอวาทภิกษุณีได้

(ครุธรรมทั้ง ๘ ประการนี้ ภิกษุณีพึงสักการะ นับถือ เคารพ บูชา ไม่ก้าวล่วงจนตลอดชีวิต)

๗. ทูเตนะ อุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยทูต เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตแก่นางคณิกา (หญิงโสเภณี) ชื่อ อัทธกาสิ

๘ . อัญญวาทิกาอุปสัมปทา การอุปสมบทมีวาจา ๘ คือ ทำด้วยญัตติจิตตุดกรรม ๒ ครั้ง จากสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือ จากภิกษุณีสงฆ์ครั้งหนึ่ง จากภิกษุสงฆ์ครั้งหนึ่ง ได้แก่ การอุปสมบทของภิกษุณี

๓.๑ วิธีอุปสมบทเป็นภิกษุณี

พระมหาสังเวช ฆมมเนตติโก (๒๕๓๖ : ๕๕) มีวิธีอุปสมบทของภิกษุณี ๓ วิธี คือ ครุธรรมปฏิบัติคหณปลัมปทา อัญญวาทิกาอุปสัมปทา และทูเตนอุปสัมปทา มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ครุธรรมปฏิบัติคหณปลัมปทา เป็นวิธีพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้เป็นการอุปสมบทของพระนางมหาปชาบดีโคตรมี เนื่องจากพระนางได้ขอบวชจำนวนทั้งหมด ๓ ครั้ง แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาต จนพระอานนทต้องอ้างเหตุผลว่า สตรีออกบวชในพระธรรมวินัยแล้วจะ

สามารถบรรลุโศคาปัตติผลจนถึงอรหัตผลได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่าได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาต โดยมีเงื่อนไขว่า จะต้องรับปฏิบัติกรรม ๘ ข้อ สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติกรรม ๘ ไว้เพื่อเป็นหลักคุ้มกันพระธรรมวินัย เหมือนคนสร้างกั้นสระใหญ่ไว้ก่อนเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำไหลล้นออกไป แต่ด้วยเหตุผล ในด้านความสามารถโดยธรรมชาติที่จะบรรลุธรรมจึงยอมให้สตรีบวชได้ การอุปสมบทด้วยวิธีรับกรรม ๘ ข้อ ไม่มีขั้นตอนยุ่งยาก เพียงแต่ให้สตรีที่ต้องการอุปสมบทยอมรับว่าจะปฏิบัติตามกรรม ๘ ข้ออย่างเคร่งครัดจนตลอดชีวิต ก็ถือได้ว่า อุปสมบทเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา

๓.๑.๒ อัญญาจิกขาอุปสัมปทา วิธีนี้ทรงมีพระพุทธานุญาตให้เป็นวิธีอุปสมบทของภิกษุณี โดยประกอบญัตติจุดตถกัมมวาจา ๒ ครั้ง คือ อุปสมบทในสำนักภิกษุสงฆ์ครั้งหนึ่ง จากนั้นไปขออุปสมบทในสำนักสงฆ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เป็นไปตามพระพุทธานุญาตว่า ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่าย จึงจะถือได้ว่าเป็นภิกษุณีถูกต้องตามพระพุทธรบัตติ สตรีผู้ปรารถนาจะบวชด้วยวิธีนี้ ต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพราะมีขั้นตอนยุ่งยาก ผู้ปรารถนาจะบวชจะต้องมีศรัทธาอย่างแน่นแฟ้นในพระพุทธศาสนา ต้องมีความอดทนอย่างแรกกล้าทั้งกายใจ จึงจะสามารถผ่านขั้นตอนการอุปสมบทวิธีนี้ได้ ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการเตรียมตัว ๒ ปี แยกเป็น ๔ ตอน คือ

ก . ขึ้นเป็นสามเณรี สตรีผู้ปรารถนาจะเข้ามาบวช ต้องได้รับการบรรพชาเป็นสามเณรี ผู้หญิงเรียกว่า สามเณรี โดยมากยังอายุไม่ครบ ๒๐ รับการบรรพชาในสำนักภิกษุณีถือสิกขาบท ๑๐ เหมือนสามเณรี สิกขาบท ๑๐ ได้แก่

๑. จดเว้นจากการทำลายชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป
๒. จดเว้นจากการถือเอาวัตถุสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
๓. จดเว้นจากการประพฤติดิฉันในสิ่งที่ไม่ใช่พรหมจรรย์
๔. จดเว้นจากการพุดเท็จ
๕. จดเว้นจากการดื่มน้ำเมาอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
๖. จดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
๗. จดเว้นจากการดูการฟ้อนรำขับร้องและประ โคมดนตรี

๘. จดเว้นจากการลูบไล้ ทัดทรง ตกแต่งประดับประดารา่างกายด้วยดอกไม้
ของหอม

๙. จดเว้นจากการนอนบพที่นอนอันสูงใหญ่ภายในชัณ्डนุณํสาลี

๑๐. จดเว้นจากการจับต้องเงินทอง

สิกขาบท ๑๐ ข้อ เป็นการปฏิบัติขั้นมูลฐาน เตรียมตัวสามเณรีไว้เพื่อปฏิบัติอย่าง

เคร่งครัดยิ่งขึ้น เป็นการทดสอบจิตใจและความอดทนในระยะแรกของสตรีผู้ปรารถนาจะบวชเป็นภิกษุณี เพื่อให้เคยชินกับวิถีชีวิตของนักบวชต่อไป

ข. ขึ้นเป็นสิกขามานา สตรีที่ปรารถนาจะบวชเป็นภิกษุณี ต้องรักษาสิกขาบททั้งหมด ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปี มีอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ นางสิกขามานา ก็คือสามเณรีนั่นเอง แต่อายุถึง ๑๘ ปีแล้วอีก ๒ ปี จะครบกำหนดอุปสมบท ภิกษุณีสงฆ์สวดให้สิกขาสมมติคือ ขอมให้สมათานสิกขาบท ๖ ข้อ ตั้งแต่ปาณาติปาตา เวรมณี จนถึง วิกาลโภชนา เวรมณี ไม่มีเวลาด่วงเลย ตลอด ๒ ปีเต็ม ถ้าล่วงข้อใดข้อหนึ่งต้องสมათานตั้งต้นไปใหม่อีก ๒ ปี เมื่อรักษาไม่ขาดเลยครบ ๒ ปี ภิกษุสงฆ์จึงสมมติให้อุปสมบทสิกขามานาได้ นางสิกขามานานี้อยู่ในลำดับรองภิกษุณีลงมา เหนือสามเณรี สิกขามานาหรือนางผู้กำลังศึกษา ห่มผ้าเฉวียงบ่าเข้าไปหาภิกษุณีสงฆ์ ทำความเคารพ นั่งคุกเข่าประนมมือกล่าวขอสิกขาสมมติ คือความตกลงยินยอมของภิกษุณีสงฆ์ที่จะให้เธอมีอายุ ๑๘ ปีบริบูรณ์ เริ่มรักษาสิกขาบท ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปีก่อนจะได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีต่อไป สิกขามานาฟังกล่าวต่อภิกษุณีสงฆ์ ๓ ครั้งว่า

“ข้าแต่แม่เจ้า ข้าพเจ้าชื่ออย่างนี้ เป็นกุมารีของพระแม่เจ้าชื่อนี้ มีอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ขอสิกขาสมมติในธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปีต่อสงฆ์”

ต่อจากนั้น ภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถประกาศท่ามกลางสงฆ์ด้วยอุตตจิตตุดถกัมมวาจาว่า

“ข้าแต่พระแม่เจ้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สามเณรีชื่ออย่างนี้ เป็นสามเณรของพระแม่เจ้าชื่อนี้ มีอายุครบ ๑๘ ปี ขอสิกขาสมมติธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปี ต่อสงฆ์ หากสงฆ์มีความพร้อมเพรียง จงให้สิกขาสมมติธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปี แก่สามเณรีชื่อนี้ผู้มีอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ แม่เจ้ารูปใดเห็นชอบกับการให้สิกขาบทสมมติธรรม ๖ ข้อตลอด ๒ ปี แก่สามเณรีผู้มี อายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ จงนั่ง แม่เจ้ารูปใดไม่เห็นชอบ จงทักท้วง”

สงฆ์ได้ให้สิกขาธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปี แก่สามเณรีชื่อนี้ ผู้มีอายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ สงฆ์เห็นชอบจงนั่ง ข้าพเจ้าจะจำความนี้ไว้ดังนี้

ผลงานวิจัยนักศึกษาระดับปริญญาตรี

“ข้าพเจ้าสมათานสิกขาบท คือ เว้นจากปาณาติปาต ไม่ล่วงละเมิดตลอด

๒ ปี...จากอทินนาทาน...จากการประพฤติดิถีในสิ่งที่ไม่ใช่พระพรหมจรรย์...

จากการพูดเท็จ...จากการดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทคือ สุราเมรัย...

จากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ไม่ล่วงตลอด ๒ ปี”

ค. ขึ้นขออุปสมบท สตรีผู้เป็นสิกขามานารักษาสิกขามานาสมมติ ๖ ข้อ ครบ ๒ ปี ตามพุทธานุญาตและได้รับสมมติจากสงฆ์เพื่ออุปสมบทแล้ว จึงสมควรได้รับการอุปสมบทต่อไป

ง . การขออุปสมบทในสำนักพระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธรูปอยู่ด้วยว่า เรานุญาตให้พระภิกษุบวชภิกษุณี ดังนั้น เมื่อผ่านการอุปสมบทจากฝ่ายภิกษุณีสงฆ์แล้ว ภิกษุณี (ปวัตตินี) จะพาเธอผู้เป็นอุปสัมปทาไปขออุปสมบทในสำนักภิกษุณีสงฆ์ต่อไป พึงให้อุปสัมปทาไปขออุปสมบทที่ห้ามฝ่าฝืนบวชทำ ความเคารพภิกษุทั้งหลาย นั่งคุกเข่าประนมมือกล่าวคำขออุปสมบทต่อภิกษุสงฆ์ ๓ ครั้งว่า

“ ข้าแต่พระคุณเจ้าทั้งหลาย ข้าพเจ้าชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ เป็นผู้ได้รับการอุปสมบทต่อสงฆ์ สงฆ์โปรดเอ็นดูยกข้าพเจ้าขึ้นเถิด”

๓.๑.๓ ทูตอุปสัมปทาวินี ทรงมีพระพุทธานุญาตให้ภิกษุณีอุปสมบทอย่างเดียวกับวิธีอัญญาจิกาทูตอย่าง ต่างแต่ผู้ปรารถนาจะบวชไม่สามารถจะเดินทางไปขอรับการอุปสมบทในสำนักของพระภิกษุได้ด้วยตนเอง เนื่องจากมีภัยอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแก่ผู้ที่ต้องการจะบวช พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ส่งภิกษุณีตัวแทนของสตรีที่ได้รับการอุปสมบทจากภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียวไปสำนักของภิกษุสงฆ์ ตัวแทนซึ่งทำหน้าที่เป็นทูตในการอุปสมบท จะต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถที่จะทำกิจของตนดังกล่าวให้สำเร็จได้ เมื่อผู้แทนเดินทางถึงสำนักภิกษุณีสงฆ์แล้วแจ้งความจำนงให้ทราบ เมื่อสงฆ์พร้อมเพรียงกันจึงกล่าวแก่ภิกษุสงฆ์ ๓ ครั้งว่า

“ข้าแต่พระคุณเจ้าทั้งหลาย นางผู้นี้มีชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ได้รับการอุปสมบทแล้วจากสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้เพราะอันตรายบางอย่าง ข้าแต่พระคุณเจ้าทั้งหลาย นางผู้นี้มีชื่อนี้ขออุปสมบทต่อสงฆ์ สงฆ์โปรดเอ็นดูยกนางขึ้นเถิด”

ต่อจากนั้นภิกษุผู้ฉลาดสามารถจะประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติตถุคถกัมมวาจา เมื่อประกาศจบแล้วจึงวัดเงาแดด บอกฤดู บอกส่วนแห่งวัน นับจำนวนสงฆ์ที่ประชุมในการอุปสมบทนั้น แล้วส่งผู้เป็นทูตให้เดินทางกลับไปบอกนิสัย ๓ และอภินิหาร ๔ แก่ภิกษุณี ที่ได้รับการอุปสมบทใหม่ เท่านั้นจึงเป็นอันเสร็จพิธีการให้อุปสมบทโดยใช้ทูต ดังพุทธดำรัสว่า เรานุญาตให้อุปสมบทโดยทูตได้บ้าง

๓.๒ ขั้นตอนการอุปสมบทภิกษุณี

ชานาญ นิสาร์ตัน (๒๕๔๕: ๕๔-๕๕) มีขั้นตอนดังนี้

๓.๒.๑. หญิงที่จะอุปสมบทเป็นภิกษุณี ต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาและภรรยา ต้องได้รับอนุญาตจากสามเณรด้วย

๓.๒.๒. กว่าจะได้เป็นภิกษุณี จะต้องผ่านพิธีบวชถึง ๔ ครั้ง คือ

๑) หญิงผู้มุ่งจะอุปสมบทเป็นภิกษุณีต้องบรรพชาเป็นสามเณรก่อน

๒) สามเณรีที่มีอายุ ๑๘ ปีเต็มแล้ว จะต้องทำพิธีบวชเป็นสิกขามานาในท่ามกลางภิกษุณีสงฆ์ มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูป เรียกว่า ขอสิกขามานาสมมติต่อภิกษุณีสงฆ์ ตั้งแต่นั้นสามเณรีนั้นได้ชื่อว่า สิกขามานา แปลว่า “นางกำลังศึกษาสิกขามานารักษาศีล ๑๐ ข้อ เหมือนสามเณร แต่ต้องรักษาศีล ๖ ข้อต้น คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติล่วงพรหมจรรย์ ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มสุราเมรัย ไม่บริโภคอาหารหลังเวลาเที่ยง ทั้ง ๖ ข้อนี้ ต้องรักษาเคร่งครัด ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่ง ต้องตั้งต้นรักษาใหม่ คือ ตั้งต้นนับหนึ่งใหม่ สมมติว่ารักษาศีลมาเป็นเวลา ๑ ปีครึ่ง แต่ไปฆ่าสัตว์ ก็ไปตบชุง หรือ โทกหก จะต้องไปบวชเป็นสิกขามานาใหม่ และเริ่มต้นรักษา นับหนึ่งใหม่จนกระทั่งครบ ๒ ปี เมื่อรักษาศีลขาบท ๖ ไม่ขาดเลย ครบ ๒ ปี จึงจะอุปสมบทได้”

๓) การอุปสมบทขั้นที่ ๓ คือ สิกขามานา ขออุปสมบทในภิกษุณีสงฆ์ ในท่ามกลางภิกษุณีสงฆ์ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูป และในจำนวน ๕ รูปนี้ จะต้องมิภิกษุณีองค์หนึ่งเรียกว่า ปวัตตินี (ซึ่งทางพระภิกษุชายเรียกว่าอุปัชฌาย์) ภิกษุณีที่เป็นปวัตตินีนี้ จะต้องมิพรรษาไม่น้อยกว่า ๑๒ พรรษาและได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ฝ่ายภิกษุณีให้ทำหน้าที่เป็น ปวัตตินี

๔) ขั้นตอนที่ ๔ คือ คณะภิกษุณี มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูป ฟังพานางผู้อุปสมบทแล้วไปขออุปสมบทใหม่ในฝ่ายภิกษุสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ไม่น้อยกว่า ๕ รูป เมื่อทำพิธีบรรพชา อุปสมบท ครบ ๔ ขั้นตอนแล้ว จึงจะเป็นภิกษุณีที่สมบูรณ์ถูกต้องตามพระวินัยบัญญัติ

๓.๓ กฎเกณฑ์การอุปสมบทเป็นภิกษุณี

เสมอ บุญมา (๒๕๓๖: ๖๕) สำหรับเหตุผลที่พระพุทธเจ้าทรงวางกฎเกณฑ์ไว้เช่นนี้ คือ

๓.๑ เพื่อคัดเลือกละและทดสอบสตรีผู้ปรารถนาจะบวชว่าจะมีจิตใจเข้มแข็งจริงจังเพียงใด เมื่อเข้ามาบวชแล้วจะสามารถทนความทุกข์ข้อยากตลอดจนข้อปฏิบัติอื่นๆ ได้หรือไม่ เพราะทรงตระหนักดีถึงสภาวะจิตของสตรีว่ามีความอ่อนไหวและอดทนต่อความลำบากได้ยาก

๓.๒ เพื่อฝึกฝนอบรมผู้ที่เข้ามาเป็นภิกษุณีให้มีความรู้ขั้นมูลฐาน จะได้มีความเฉลียวฉลาด เมื่อได้อุปสมบทเป็นภิกษุณีแล้ว เพราะในช่วงเป็นสิกขามานา ๒ ปี ต้องอยู่ใกล้ชิดกับภิกษุณีอื่น ๆ จึงเป็นการเรียนรู้สมณจรรยาและข้อวัตรปฏิบัติอย่างอื่นด้วย

๓.๓ เพื่อป้องกันสตรีมีครรภ์หรือมีบุตรอ่อนยังคืบนมอยู่เข้ามาเป็นอุปสมบท จะได้ไม่ต้องคลอดและเลี้ยงดูบุตรในระหว่างเป็นภิกษุณี ซึ่งจะเป็นช่องทางให้ประชาชนว่ากล่าวติเตียนได้ว่ามีสามี หรือประพฤติไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณะ อันเป็นสาเหตุแห่งความเสื่อมเสียในพระพุทธศาสนา

๓.๔ เพื่อให้ภิกษุณีเกิดความหวงแหนในความเป็นสมณะของตนเอง จะได้ไม่ต้องประพฤติเสียหายอันเป็นอันตรายต่อเพศพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้มาด้วยความยากลำบาก เพราะธรรมดาสิ่งที่ได้มายากย่อมจะมีคุณค่าสูง

๓ .๓.๕ เพื่อป้องกันมิให้สตรีเข้ามาอุปสมบทมากจนเกินไป ทั้งยังป้องกันการ
แปลกปลอมเข้ามาบวชอีกด้วย

๓.๔ หลักสำคัญสำหรับภิกษุณีที่บวชใหม่

วินัยภิกษุณี (๒๕๓๖ : ๓๓) หลักสำคัญที่ภิกษุณีผู้บวชใหม่จะต้องเรียนรู้ เรียกว่า อกรรมกิจ
และนิตย ดังพุทธทศานุญาตว่า

อกรรมกิจ ได้แก่ กิจที่บรรพชิตไม่พึงทำ มี ๘ อย่าง คือ

๓.๔ .๑ ไม่พึงเสพเมถุน คือ การร่วมประเวณี

๓.๔ .๒ ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้

๓.๔ .๓ ไม่พึงทำลายชีวิตมนุษย์ให้ตกลงไป

๓.๔ .๔ ไม่พึงพูดอวดอุตริมนุสธรรมที่ไม่มีตัวตน

๓.๔ .๕ ไม่พึงมีความกำหนดยินดีในการอุปค้ำจับต้อง

๓.๔ .๖ หากรู้ว่าภิกษุณีรูปใดอาบัติปาราชิก ต้องโจทด้วยตนเองหรือบอกแก่หมู่คณะ

๓.๔ .๗ ไม่พึงประสงฆ์ตามภิกษุที่ถูกสงฆ์ขับออกจากพระธรรมวินัย

๓.๔ .๘ ไม่พึงมีความกำหนดยินดีกับบุรุษผู้มีความกำหนดยินดี เช่น จับมือจับชายฝ่าขึ้น

ด้วยกัน สนทนาด้วยกัน เข้าสู่ที่มุงบัง ทอดกายแก่บุรุษนั้น

นิตย ได้แก่ สิ่งที่ภิกษุณีจะต้องยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ มี ๓ อย่าง

ก . บรรพชิตต้องอาศัยโภชนะ คือ อาหารที่หามาได้ด้วยลำแข้ง ฟังอุตสาห์ในข้อนี้

ตลอดชีวิต

ข . บรรพชิตต้องอาศัยผ้าบังสุกุลจีวร ฟังอุตสาห์ในข้อนี้ตลอดชีวิต

ค . บรรพชิตต้องอาศัยน้ำมูตรเน่า ฟังอุตสาห์ในข้อนี้

๓.๕ เครื่องบริวารของภิกษุณีที่บวช

พระมหาสังเวช ฆมมเนตติโก (๒๕๓๖) อัฐบริวาร คือ ของใช้ ๘ อย่างสำหรับพระภิกษุ ได้แก่

๓.๕.๑ บาตร

๓.๕.๒ จีวร (ผ้าห่มคลุม)

๓.๕.๓ สังกมาฏี (ผ้าห่มซ้อนนอก)

๓.๕.๔ สบง (ผ้าถุง)

๓.๕.๕ มีดโกน

๓.๕.๖ เข็มเย็บผ้า

๓.๕.๗ รัศประคด (ผ้าคาดเอว)

๓.๕.๘ ฆมกรก (เครื่องกรองน้ำ)

(สำหรับเครื่องบริวารของภิกษุณีมี ๑๐ อย่าง ๘ อย่างแรกเหมือนของภิกษุ และ)

๓.๕.๕ สังคิกนิกะ ได้แก่ ฟ้าคาดอกเทียบกับเสื้อชั้นในของสตรี เวลาออกจากวัดไปไหน ภิกษุณีจะคาดผ้ารัดอก

๓.๕.๑๐ อุทกสาฎิกะ ได้แก่ ฟ้าผลัดอาบน้ำ

๔. ปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณี

ผศ.ดร.มานพ นักการเรือน (๒๕๔๕) ได้แปลจาก (Dhammananda, K, Sri. Status of Women in Buddhism) ไว้ว่า

การเลือกปฏิบัติต่อสตรี เป็นลักษณะที่มีอยู่ทั่วไปในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นในแอฟริกา อเมริกา เอเชีย หรือแม้กระทั่งยุโรปก็ตาม อคติและอุปสรรคที่สตรีต้องเผชิญนั้น คือ การจำกัดสิทธิของสตรีทั่วโลก เกิดจากอคติทางศาสนา ในเกือบจะทุกศาสนาของโลก ได้พรรณนาว่าสตรีเป็นผู้ล่อลวงและมีการเตือนให้ระวังสตรีไว้อีกด้วย ตามแนวความคิดทางเทพนียายของบางศาสนาแล้ว บรูษเป็นพระบุตรของพระเจ้า แต่สตรีไม่เคยพบฐานะเช่นเดียวกันกับบรูษ คือเป็นพระธิดาของ พระเจ้า ในหมู่ผู้ที่มีความเชื่อเรื่องวิญญาณ บางคนเสนอที่ชนะว่า วิญญาณนั้นมีเฉพาะในบรูษเท่านั้น หากได้มีในสตรีแต่อย่างใดไม่ ส่วนผู้ที่มิที่ชนะว่า สตรีก็มีวิญญาณเช่นเดียวกันกับบรูษนั้น ก็ไม่เชื่อว่า วิญญาณของสตรีจะไปเกิดในสวรรค์หลังจากตายแล้ว นับได้ว่าความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อที่แปลกในสังคมศาสนาบางสังคม สตรีนั้น ถูกถือว่าเป็นบ่อเกิดของบาปทั้งมวลในโลก และยังถูกกล่าวหาว่า เป็นผู้นำโชคร้ายมาให้แก่บรูษทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า นอกจากนั้น (บางศาสนา) ยังมีความเชื่ออีกว่า ขณะที่สตรีไม่อาจจะบรรลุถึงความหลุดพ้นได้ กล่าวคือ สตรีนั้นต้องเกิดใหม่เป็นบรูษเสียก่อน จึงจะสามารถบรรลุถึงความหลุดพ้นได้

ลัทธิศาสนาที่คลั่งบางลัทธิได้ห้ามมิให้สตรีอ่านคัมภีร์ศาสนา สตรีที่ฝ่าฝืนต่อข้อห้ามดังกล่าวนี้ จะถูกลงโทษด้วยการถูกตัดลิ้น สตรียังถูกห้ามมิให้เข้าไปในศาสนสถานอีกด้วย ถ้าสตรีจะเข้าร่วมปฏิบัติทางศาสนา สตรีก็ถูกจำกัดขอบเขต การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติทางศาสนา เฉพาะในบ้านของตนเอง โดยปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกับครอบครัว อุปสรรคที่ขัดขวางมิให้สตรียกระดับทางศีลธรรมและวิญญาณ ยังคงมีอยู่ในระดับที่แตกต่างกันในบางส่วนของโลก ถึงแม้ว่าจะได้มีการกำจัดอุปสรรคไปมากแล้วก็ตาม

แต่ในทาง พระพุทธศาสนา ตรงกันข้ามกับการปฏิบัติของลัทธิศาสนาข้างต้นนั้น คือ มีท่าทีเลือกปฏิบัติต่อสตรีน้อยที่สุดอย่างแน่นอน แทบจะไม่มี ความสงสัยเลยว่า พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาองค์แรกที่ได้ให้สตรีมีโอกาสเท่าเทียมกับบรูษในด้านการพัฒนาจิต แม้ว่าพระองค์ได้ทรงชี้ให้เห็นถึงความโน้มเอียงทางธรรมชาติ และข้อบกพร่องของสตรีไว้ก็ตาม แต่กระนั้น พระองค์ก็ทรงยอมรับถึงความสามารถของสตรี พระองค์ได้ทรงปูทางอันจะนำไปสู่ชีวิตพรหมจรรย์อย่างสมบูรณ์ให้แก่สตรีอย่างแท้จริง สตรีสามารถพัฒนาจิตและบรรลุถึงนิพพานได้มากเท่า ๆ กับบรูษ หลักฐานที่ยืนยันว่า สตรีสามารถพัฒนาจิตและบรรลุถึงนิพพานได้ครั้งสมัยพุทธกาลก็คือ พระเถรีหรือภิกษุณี พระพุทธเจ้าทรงเปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วม

อย่างเต็มที่ ในขอบเขตของศาสนา โดยยอมรับให้มีสิ่งที่เราทราบกันว่า คือ ภิกษุณีสงฆ์ ซึ่งภิกษุณีสงฆ์นี้เองได้ทำให้สตรีพบช่องทางใหม่ๆ ในทางวัฒนธรรม การบริการสังคม และการมีโอกาสดังเพียงพอที่จะทำประโยชน์ ต่อสาธารณชน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้สตรีได้รับการยอมรับว่า มีความสำคัญต่อสังคม และได้ช่วยยกระดับสถานภาพของสตรีให้สูงขึ้นอย่างมากทีเดียว

๕. ความคาดหวัง คติชน ความเชื่อของสถานภาพทางสังคมที่มีต่อสตรี

ผศ.ดร.มานพ นักการเขียน (๒๕๔๕) ได้แปลจาก (Dhammananda, K, Sri. Status of Women in Buddhism) ไว้ว่า

ความคาดหวัง คติชน ความเชื่อของสถานภาพทางสังคมที่มีต่อสตรี อาจจะสืบค้นไปถึงคัมภีร์พระเวทยุคต้น เช่นคัมภีร์ฤคเวท มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า ในบ้านสตรีได้รับความเคารพนับถือ ในทางศาสนาก็สามารถจะบรรลุถึงความรู้สูงสุดเกี่ยวกับสิ่งสัมบูรณ์หรือ พรหมมัน อย่างไรก็ดี ท่าทีที่ก่อปรด้วยความกรุณาต่อสตรี ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา โดยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและการครอบงำของพราหมณ์ (คือนักบวช) ซึ่งมากับอุบายเพื่อยังชีพอัน ได้แก่ การฆ่าสัตว์บูชาญและการปฏิบัติพิธีกรรมอื่นๆ พราหมณ์ได้ตีความของคัมภีร์เสียใหม่ ดังนั้น สตรีจึงกลายเป็นผู้ที่มีฐานะต่ำกว่าบุรุษ ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ

สตรีถูกดูถูกว่า เป็นเพียงทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งของชิ้นหนึ่งเท่านั้น สถานที่ของสตรี คือ บ้าน โดยอยู่ภายใต้ความพอใจของสามีของตน สตรีไม่เพียงแต่ทำงานบ้านทุกอย่างเท่านั้น แต่จะต้องเลี้ยงดูครอบครัวอีกด้วย พราหมณ์บางคนแต่งงานอยู่กินกับภรรยา แต่ก็ยังถือว่า อาหารที่ภรรยาหุงหาญนั้น เป็นสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์สะอาด และไม่เหมาะที่จะกิน (แต่ก็กิน) ยังได้มีการสร้างนิยายปรัมปราขึ้นมาว่า สตรีเป็นผู้ที่มีบาปหนา และวิธีเดียวเท่านั้นที่จะทำให้สตรีพ้นจากการมีบาปหนา ก็คือ ให้สตรีกระทำหน้าที่เป็นมารดา และทำงานในบ้านอยู่ตลอดไป ถ้าสตรีที่แต่งงานแล้ว ไม่มีบุตร สตรีนั้นต้องยอมให้สามีมีภรรยาคนที่ ๒ หรือที่ ๓ หรือบางทีตนเองก็ต้องกลับไปอยู่บ้านเดิมของตน เพราะว่ามี ความเชื่ออย่างผิดๆ ว่า บุตรเท่านั้นที่จะช่วยให้อายุยืนยาวสืบต่อไปได้ และช่วยประกอบพิธีกรรมสำหรับบรรพบุรุษ ความเชื่อที่สืบต่อกันมานี้อยู่ที่ บุตรเท่านั้น สามารถประกอบพิธีกรรมดังกล่าวนี้ได้ ซึ่งพิธีกรรมนั้นเขาเชื่อว่าเป็นสิ่งจำเป็นมากต่อการนำความสุขและความปลอดภัย มาให้แก่บิดาและปู่หลังจากที่ตายไปแล้ว มิฉะนั้น ทั้งบิดาและปู่อาจจะกลายเป็นผีมาหลอกหลอน หรือรบกวนครอบครัว ชีวิตของสตรีที่แต่งงานแล้ว จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน สตรีที่ยังไม่ได้แต่งงานจำนวนมากจึงต้องรอคอยอยู่กับสิ่งที่ไม่แน่นอนนั้น เพราะถือว่า การแต่งงานเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ หญิงสาวที่ยังมิได้แต่งงานก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ และถูกสังคมรังเกียจอย่างรุนแรงในการปฏิบัติทางศาสนา ครั้งหนึ่งสตรีได้รับโอกาสเช่นนั้น แต่ต่อมาถูกปฏิเสธ เชื่อกันว่า สตรีไม่สามารถไปสวรรค์ได้ด้วยผลบุญของตน แต่จะไปสวรรค์ได้ก็ด้วยการเชื่อฟังสามีของตนอย่างไร้ข้อกังขาแม้ว่าสามีของตนนั้น จะเป็นคนใจคอชั่วร้ายก็ตาม อาหารที่สามีกินเหลือแล้ว จึงจะตกเป็นอาหารของภรรยาต่อไป

พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในอินเดีย ท่ามกลางสังคมที่มีการเลือกปฏิบัติและมีทำที่ต่อสตรีอย่างเลวร้ายถึงขั้นสูงสุด คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยเรื่องธรรมาตมอันแท้จริงของชีวิตและความตายเกี่ยวกับเรื่องกรรมและสังสารวัฏ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง เกี่ยวกับท่าทีของสังคมที่มีต่อสตรีในสมัยของพระองค์ ตามกฎแห่งกรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้นั้น บุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำและผลของการกระทำของตนเอง ความผาสุกของบิดาหรือปู่มีได้ขึ้นอยู่กับการกระทำของบุตรหรือหลานชาย บิดาหรือปู่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ดังกล่าวนี้ ได้ช่วยให้พหูชนมีทัศนคติที่ถูกต้อง และช่วยลดความกังวลใจของสตรีที่ไม่สามารถมีบุตร เพื่อมาประกอบพิธีกรรมสำหรับบรรพบุรุษได้

ในสมัยต้นพุทธกาล สตรีที่ยังไม่ได้แต่งงาน ต้องอยู่ภายใต้การอารักขาของบิดามารดา ต่อมาในระหว่างสมัยพุทธกาล สตรีอาจเป็นเจ้าของทรัพย์สินมหาศาล ทาส และไร่นามากมาย ดังเช่นนางสุภาซึ่งเป็นบุตรของนายช่างทอง แต่เมื่อนางได้ฟังธรรมะจากพระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี จึงรู้ซึ้งว่า ความสุขนั้นฉาบฉวย และเงินทองก็ไม่อาจทำให้ตนพบกับความสุข และบรรลุถึงนิพพานได้ ด้วยเหตุนี้ นางจึงบวชเป็นภิกษุณี การกระทำเช่นนี้ เป็นคุณานุภาพแก่สตรีที่ยังมิได้แต่งงาน

คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ได้ช่วยลดล้างความเชื่อผิดๆ และพิธีกรรมอันไร้ความหมายเป็นอันมาก รวมทั้งการฆ่าสัตว์บูชายัญ ให้ออกไปจากจิตใจของพหูชน เมื่อพระองค์ทรงแสดงธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิตและความตาย ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องจึงเกิดขึ้นแก่พหูชน พุทธธรรมยังช่วยหยุดยั้งความอยุติธรรม และอคติที่มีอยู่อย่างแพร่หลาย ต่อสตรีในสมัยของพระพุทธองค์ พร้อมกับได้ช่วยให้สตรีสามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้ แม้จะมีข้อเท็จจริงว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงยกระดับสถานภาพของสตรีให้สูงขึ้นก็ตาม แต่กระนั้นพระองค์ก็ทรงตระหนักถึงความแตกต่างทางสังคม และสตรีที่มีอยู่ระหว่างบุรุษและสตรี ได้มีการพรรณนา เรื่องดังกล่าวไว้ในคัมภีร์อังคุตตรนิกายและคัมภีร์สังยุตตนิกาย ได้มีการกล่าวถึงไว้อย่างชัดเจนว่า บุรุษมีหน้าที่แสวงหาความรู้ พัฒนาอาชีพของตน และมุ่งมั่นต่ออาชีพของตนอยู่เสมอ จนกระทั่งสามารถเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวได้ ส่วนสตรีก็มีหน้าที่คอยดูแลบ้าน รวมทั้งสามีของตน

ในอุคคหสูตร ๑ แห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกายได้กล่าวถึงคำแนะนำอันทรงคุณค่า ๕ ประการที่พระพุทธเจ้าทรงประทานแก่หญิงสาวที่จะไปสู่สกุลสามี คือ

๕.๑ บรรณาคี รับใช้ปฏิบัติและพูดจาด้วยดี ต่อมารดาบิดาของสามี

๕ .๒ แสดงความเคารพ ต่อบุคคลที่สามีเคารพ คือมารดา บิดาหรือสมณพราหมณ์ รวมทั้งจัดที่นั่งและน้ำให้เมื่อมาถึงบ้าน

๕ .๓ ขยันไม่เกียจคร้าน พิจารณาจัดทำกรงานภายในบ้านของสามี ไม่ว่าจะป็นงานเกี่ยวกับขนแกะหรือฝ้าย

๕.๔ รู้การที่ควรทำและไม่ควรทำ ต่อคนภายในบ้านของสามี คือทาส คนรับใช้ หรือกรรมกร ดูแลคนเหล่านั้นเมื่อเจ็บไข้ จัดแบ่งอาหารให้ตามส่วน

๕.๕ รักษาทรัพย์ ข้าวเปลือก เงินทอง ที่สามีหามาให้ดี ไม่ทำตนให้เป็นคนเสียหาย คือ เป็นนักเล่นการพนัน เป็นขโมย เป็นนักดื่ม หรือผลาญทรัพย์ (ข้อความในพระสูตรนี้ยังแสดงไว้อีกว่าการนิมนต์พระ ๔ รูปไปฉัน ถือว่าเป็นมงคล)

คำแนะนำดังกล่าวนี้ ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานแก่สตรีไว้กว่า ๒,๕๐๐ ปีล่วงมาแล้ว แม้ปัจจุบันนี้ก็ยังคงใช้ได้

ในอาถรรพณ์สูตร ๒ แห่งคัมภีร์สังยุตตนิกาย พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงความทุกข์ โดยเฉพาะของสตรีไว้ ๕ ประการ ซึ่งสตรีได้รับต่างหากจากบุรุษ คือ

๕.๖ สตรีเมื่อเป็นสาวไปสู่สกุลสามี ย่อมพลัดพรากจากญาติพี่น้องของตน

๕.๗ สตรีมีประจำเดือน

๕.๘ สตรีตั้งครรภ์

๕.๙ สตรีคลอดบุตร

๕.๑๐ สตรีทำหน้าที่บำเรอบุรุษ

ในธัตตสูตร ๓ แห่งคัมภีร์สังยุตตนิกาย สามารถพบถึงท่าทีของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสตรี ต่อเมื่อครั้งราชบุรุษ กราบทูลขำว่าการประสูติพระธิดาของพระนางมัลลิกาเทวี แต่พระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ไม่ทรงเบิกบานพระทัยกับข่าวสารที่ได้รับ เพราะว่าพระองค์ทรงหวังว่าจะได้พระโอรส ในที่นี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงสรรเสริญสตรีไว้ว่า

“ดูก่อนมหาบัณฑิตผู้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าปวงชน แท้จริงแม้สตรีบางคนก็เป็นผู้ประเสริฐ (กว่าบุรุษ) พระองค์จึงหุบเสียงไว้ สตรีที่มีปัญญา มีศีล ปฏิบัติพอสัวแม่สัวดั่งเทวดา จงรักภักดีต่อสามี บุรุษที่เกิดจากสตรีนั้น ย่อมเป็นคนแก่แล้วกล้า เป็นเจ้าแห่งทิศได้ บุตรของภรรยาดีเช่นนั้น แม้ราชสมบัติก็ครอบครองได้”

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงธรรมชาติของสตรี พระองค์มิได้ทรงแสดงเฉพาะข้อบกพร่องของสตรีเท่านั้น แต่ยังทรงแสดงถึงข้อดี อันได้แก่ศักยภาพและความสามารถของสตรีไว้อีกด้วย แม้ว่าพระคำรัสของพระองค์ อาจจะไม่น่าถึงปรารถนา แต่ถ้าเราสังเกตอย่างพินิจพิเคราะห์แล้ว ก็จะพบว่าพระคำรัสที่พระพุทธองค์ตรัสแก่สตรีในสมัยนั้น ยังคงใช้ได้แม้ในสมัยนี้ แม้ว่าในประเทศส่วนใหญ่แล้ว จะมีท่าทีที่ดีขึ้นต่อสตรี โอกาสทางการศึกษาและอาชีพเปิดกว้าง แก่สตรี แต่ประสบการณ์ที่ไม่น่าพึงปรารถนาที่สตรีต้องอดทน อำนาจที่ครอบงำสตรี และการเลือกปฏิบัติต่อสตรีต้องอดทน ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการศึกษา

การดำเนินการศึกษา “ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี” ในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งการได้มาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากภิกษุณีในสังคมไทยยังไม่เปิดกว้างและไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นกรณีศึกษา เพื่อที่จะให้ภิกษุณีได้ทำการวิเคราะห์ออกมาในรูปแบบเชิงแสดงความคิดเห็น โดยผู้ศึกษาได้เลือกพระภิกษุณีรัตนาวลีมา ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ เพราะพระภิกษุณีรัตนาวลี เป็นภิกษุณีที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนาและเป็นภิกษุณีที่เด่นทางด้านงานสังคมสงเคราะห์และท่านได้ร่วมส่งเสริมเรื่องระบบภิกษุณีในสังคมไทยในปัจจุบัน มีการกำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินการศึกษา ดังต่อไปนี้

รูปแบบและวิธีการศึกษา

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะเวลาในการศึกษา

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

๑. รูปแบบและวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) คือ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี เป็นการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงความคิดเห็นของพระภิกษุณีรัตนาวลี เกี่ยวกับระบบภิกษุณีในเรื่องสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย โดยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือพระไตรปิฎก หนังสือที่เกี่ยวกับระบบภิกษุณี สถานภาพ หลักการบวช และประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี อีกทั้งเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและที่น่าสนใจในทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งหนังสือเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามแนวทางการวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา “ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี”

ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ท่านภิกษุณีที่เป็นบุคคลสำคัญของประเทศไทยในทางพระพุทธศาสนา นั่นก็คือ “พระภิกษุณีรัตนาวลี” โดยในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการ จดบันทึก ระหว่างการสัมภาษณ์พร้อมเครื่องบันทึกเสียง

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้ว จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดหมวดหมู่และนำมาวิเคราะห์ เพื่อหาข้อสรุปและผลการศึกษาต่อไป

๒. การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

ตามแนวทางของการวิจัยศึกษา ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระภิกษุณีรัตนาวลี เป็นการสัมภาษณ์จากการวิเคราะห์ในเชิงความคิดเห็นของพระภิกษุณีรัตนาวลี ที่เป็นภิกษุณีที่เด่นทางด้านงานสังคมสงเคราะห์และมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยในปัจจุบัน โดยการที่ผู้ศึกษาเข้าไปเป็นผู้สัมภาษณ์และรับฟังการวิเคราะห์ พร้อมทั้งนำข้อมูลการวิเคราะห์ในเชิงความคิดเห็นมาเป็นข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

สำหรับเครื่องมือที่ใช้การรวบรวมข้อมูลและศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

๓.๑ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์โดยตั้งคำถามตามแนววัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งคำถามเป็นลักษณะแบบปลายเปิด สามารถปรับเปลี่ยนได้ระหว่างการสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับผู้ถูกสัมภาษณ์

๓.๒ สมุดจดบันทึก การจดบันทึกในแบบสอบถาม เป็นการจดข้อมูลเพียงบางส่วนเท่านั้น เพื่อให้การสอบถามดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ไม่เป็นการเสียเวลาในการเก็บข้อมูล เนื่องจากถ้าผู้ศึกษามุ่งเขียนคำตอบจนครบ ทำให้ผู้ศึกษาคำถามได้ไม่ครบถ้วนตามที่ต้องการ หรืออาจจะต้องใช้เวลาาน และทำให้การสัมภาษณ์ไม่สมบูรณ์ได้

๓.๓. กล้องถ่ายรูป เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลขณะทำการสัมภาษณ์และเก็บภาพกิจกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจ และเกิดความเชื่อถือทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๓.๔ เครื่องบันทึกเสียงและเทป เป็นเครื่องมือบันทึกเสียงที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน เพราะการสัมภาษณ์ที่ใช้เครื่องบันทึกเสียง ทำให้ผู้ศึกษาสามารถถามคำถามได้เรื่อยๆ โดยทำให้การถามนั้นไม่ขาดตอนและ ต้องเสียเวลานานั่งจดคำสัมภาษณ์ทำให้เสียเวลา อีกทั้งยังสามารถนำเสียงบันทึกที่ได้ไปใช้ในการอ้างอิงในการศึกษาได้

๓.๕ แบบสังเกต เป็นเครื่องมือพื้นฐานสำหรับเก็บข้อมูล เพราะการสังเกตบางสิ่งผู้ศึกษาไม่ต้องไปสอบถามจากบุคคลที่ควรศึกษาสามารถที่จะมอง และสังเกตจับมาประมวลเป็นประเด็นคำตอบในการศึกษานั้นได้และเป็นการไม่เสียเวลาสำหรับผู้ศึกษา

๔. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังต่อไปนี้

๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลทฤษฎี การศึกษาโดยค้นคว้าเก็บข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณี และรวบรวมเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ศึกษา สดุดีทำการศึกษา ตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้เกิดความชัดเจนของเนื้อหาที่ศึกษามากที่สุด โดยศึกษาจากเอกสาร บทความ หนังสือที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น หนังสือพระไตรปิฎก หนังสือที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณีใน สมัยพุทธกาล หนังสือที่เกี่ยวกับระบบภิกษุณี สถานภาพ หลักการบวช ฯลฯ เป็นต้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษา และเป็นกรณีศึกษา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษา แสดงถึงมุมมอง แนวคิดที่แตกต่าง ๆ ของงานที่ศึกษาเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งนำหลักการ ทฤษฎี องค์ความรู้ต่างๆ รวมทั้ง เก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและที่น่าสนใจในทางพระพุทธศาสนา

๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ การศึกษาโดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ “พระภิกษุณีรัตนาวลี” โดยออกแบบแนวคำถามตามความเข้าใจจากเรื่องที่ศึกษาจากเอกสาร และทำแนวคำถามที่เหมาะสมกับบุคคลที่จะไปสัมภาษณ์ เช่น ในกรณีศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นภิกษุณี การใช้คำพูดในระหว่างการสัมภาษณ์ จะต้องเป็นคำเฉพาะ สุภาพ ถูกกาลเทศะ โดยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในบทที่ ๑ และเป็นคำถามลักษณะปลายเปิดให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถ ตอบคำถามได้เรื่อย ๆ เป็นการถามในลักษณะที่เป็นการพูดคุยกัน เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์เกิดการคุ้นเคยและค่อย ๆ ตอบคำถามออกมา การถามและเก็บข้อมูลเป็นการใช้การสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเชิงลึก เพื่อการสัมภาษณ์จะได้ตรงกับเนื้อหาและประเด็นที่จะศึกษา ซึ่งจะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดประเด็นในการศึกษาและรายละเอียดเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ประเด็นที่เกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของภิกษุณี ตลอดจนชีวประวัติ บทบาทหน้าที่ของพระภิกษุณีรัตนาวลีที่ให้ข้อมูล โดยสังเขป

๔.๒.๒ ประเด็นที่เกี่ยวกับสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

๔.๒.๓ ประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย

๔.๒.๔ ข้อมูลเพิ่มเติมประเด็นที่เกี่ยวกับระบบภิกษุณีทั้ง สถานภาพหลักการบวชเป็นภิกษุณีและประเด็นที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของภิกษุณี

๔.๓ การบันทึกข้อมูล ผู้ศึกษาจะมีการวางแผนในการลงพื้นที่แต่ละครั้ง ดังนี้

ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจำนวนทั้งหมด ๒ ครั้ง ครั้งแรกลงพื้นที่เป็นเวลา ๑ วัน ผู้ศึกษาไปติดต่อเพื่อที่จะขอสัมภาษณ์และขอข้อมูลเบื้องต้น เช่น ประวัติของพระภิกษุณีรัตนาวลี ก่อนที่จะมาสัมภาษณ์จริง ครั้งที่ ๒ ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่เป็นเวลา ๓ วัน เพื่อที่จะศึกษารายละเอียด กิจวัตรประจำวันและสัมภาษณ์พระภิกษุณีรัตนาวลี โดยได้รายละเอียดของข้อมูลเพิ่มขึ้นมากมายทั้งในประเด็นที่ศึกษาและข้อมูลเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับการวิจัยศึกษาคั้งนี้ ซึ่งในแต่ละครั้งขณะการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาได้ทำการจดบันทึกในประเด็นสำคัญต่างๆไว้ หากได้ข้อมูลเพิ่มเติมก็จะบันทึกข้อมูล พร้อมทั้งอัดเสียงข้อมูลในเครื่องบันทึกเสียงในทุกครั้ง หลังจากจบการสัมภาษณ์แล้ว จะนำข้อมูลดังกล่าวมาเขียนขยายความอย่างละเอียด และนำเครื่องบันทึกเสียงนำมาถอดเทปเพื่อบันทึกรายละเอียดของข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร การบันทึกข้อมูลดังกล่าวจะทำให้ได้ประเด็น ของข้อมูลที่ครบถ้วน

สุดท้ายดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งหมด จากข้อมูลทั้งสองส่วนดังกล่าว นำมาวิเคราะห์แยกออกเป็นประเด็นย่อยต่าง ๆ โดยยึดปัญหาและวัตถุประสงค์เป็นหลักในการศึกษา นำมาสรุปและรายงานผลการศึกษาต่อไป

๕. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

๕.๑ ในช่วงการศึกษาข้อมูล จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นก่อนจากการอ่าน และทำความเข้าใจในเอกสารต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา

๕.๒ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากแนวคำถามที่ทำการสัมภาษณ์ สังเกต และการถอดเทปบันทึกเสียง นำมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของเนื้อหา

๕.๓ สามารถนำมาแยกเป็นรายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ และจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ข้อมูล โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์และทำการเรียบเรียง เพื่อให้เป็นข้อมูลในทิศทางเดียวกัน ชัดเจน ด้วยการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูล (Descriptive Analysis)

๕.๔ วิเคราะห์ผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และตรวจสอบความสมบูรณ์อีกครั้ง

๕.๕ เขียนผลสรุปทางการศึกษาด้วยข้อมูลที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษาทั้งหมด เรียบเรียง สุดท้ายนำเสนอข้อมูลโดยการบรรยาย

๖. ระยะเวลาในการศึกษา

ดำเนินการศึกษา ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๒ ถึง เดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๕๓ รวม
ระยะเวลา ๘ เดือน โดยมีขั้นตอนดำเนินการศึกษา ดังนี้

ที่	รายการ	เดือน							
		มิ.ย. ๕๒	ก.ค. ๕๒	ส.ค. ๕๒	ก.ย. ๕๒	ต.ค. ๕๒	พ.ย. ๕๒	ธ.ค. ๕๒	ม.ค. ๕๓
๑	เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ	√	√	√					
๒	เตรียมการเก็บรวบรวม (ภาคสนาม)				√	√			
๓	ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล (ภาคสนาม)						√		
๔	วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา							√	
๕	จัดทำรูปเล่ม								√

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ ๔
ผลการศึกษา

ผลการศึกษาข้อมูลเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของพระภิกษุณีรัตนาวลี ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษา ประวัติชีวิต (Life History) ของพระภิกษุณีรัตนาวลี ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรม แห่งสตรีนานาชาติ โดยเริ่มต้นเก็บรวบรวมข้อมูลประเด็น ดังนี้

ศึกษาประวัติความเป็นมาของภิกษุณีรัตนาวลี
ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย
ศึกษาสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

การศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของภิกษุณี ในการศึกษาประวัติความเป็นมาของภิกษุณีตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น มีประวัติความเป็นมาของภิกษุณีหลายท่านให้ได้ศึกษามากมาย การศึกษารั้วนี้จึงเลือกศึกษาเฉพาะประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี และศึกษาการวิเคราะห์ในเชิงความคิดเห็นของภิกษุณีรัตนาวลีเกี่ยวกับระบบภิกษุณีในเรื่องสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทยดังต่อไปนี้

ประวัติความเป็นมาของพระภิกษุณีรัตนาวลี

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี
พระภิกษุณีรัตนาวลี

ชื่อ - นามสกุล นางสาว จำเนียร รัตนบุรี

ชื่อทางพระพุทธศาสนา พระภิกษุณี รัตนาวลี

วัน เดือน ปีเกิด ๒๖ กันยายน พ.ศ ๒๕๐๓

สถานที่เกิด ๔๓๔/๑ หมู่ 1 ตำบลชะมาย อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

อายุ ๕๐ ปี

อายุในพระพุทธศาสนา ๒๐ ปี

(อุปาสิกา ๓ ปี แม่ชี ๕ ปี สามเณรี ๕ ปี ภิกษุณี ๓ ปี)

ที่อยู่ปัจจุบัน ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ
 ๘๑/๑๘ หมู่บ้านเนินเสาธง หมู่ ๖ ตำบล ตะพง อำเภอบึง เมือง
 จังหวัด ระยอง ๒๑๐๐๐

ประวัติการศึกษา

พ .ศ. ๒๕๒๒ ประกาศนียบัตรวิชาชีพครูชั้นต้น
 วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๕๒๓ ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต
 สาขาวิชาเอกจิตวิทยาสังคม มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๒๕ สมานวิปัสสนา ศีลสิกขุณี

พ.ศ. ๒๕๓๐ ธรรมศึกษาเอก

พ.ศ. ๒๕๔๔ บรรพชา สามเณรี ประเทศศรีลังกา

พ.ศ. ๒๕๔๕ อุปสมบท พระภิกษุณี นานาชาติ
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชานโยบายและวางแผนสังคม
 มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๒๗ ผ่านการฝึกงาน ครู นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์

พ.ศ. ๒๕๒๕ งานกัลยาณมิตร งานเผยแผ่ศาสนา

พ.ศ. ๒๕๔๒ งานวิทยาลัยแม่ชี- มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย
 (โครงการนำร่อง)

พ.ศ. ๒๕๔๕ ผลงานวิจัยระดับปริญญาตรี
 ผู้ริเริ่มรางวัลสตรีดีเด่นในพระพุทธศาสนา

พ.ศ.๒๕๕๑ ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ

ชีวิตในการบวชเป็นภิกษุณี

เส้นทางชีวิตของนางสาวจำเนียร รัตนบุรี หลังจากเป็นประชาชนคนหนึ่งที่ได้ทำหน้าที่ ของลูก
 ด้านการศึกษาจนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ที่ถือเป็นความภาคภูมิใจหนึ่งของพ่อแม่ แต่เส้นทางชีวิตและ
 ความคิดของแต่ละคนนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน เช่นเดียวกับเส้นทางชีวิตของนางสาวจำเนียร รัตนบุรี หรือ
 พระภิกษุณีรัตนาวลี ได้เดินทางเข้าสู่เส้นทางพระพุทธศาสนา โดยการเข้ามารับหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่

วัดพระธรรมกาย ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ได้เป็นเจ้าหน้าที่วัดพระธรรมกาย เพราะว่า หลังจากจบปริญญาตรี จิตวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร พระภิกษุณีรัตนาวลี ได้กล่าวว่า

“พระภิกษุณีรัตนาวลี หรือ นางสาวจำเนียร รัตนบุรี ถามและตอบตัวเองว่ามีวิชาอะไรที่ ดีกว่าจิตวิทยาไหม ช่วงนั้นเป็นช่วงที่กำลังหางานทำ แล้วใจก็คิดไปเองว่า งานอะไรก็ได้ขอให้ได้นานที่สุด ดีที่สุดในโลก ไม่ต้องแต่งตัวมากๆ ไม่ต้องเป็นแพชั่น ไม่ต้องแต่งตัวสวยแข่งขันกัน ไม่ต้องอะไรที่มัน ทำให้เป็นทุกข์ แต่ไม่ได้คิดว่าเป็นทุกข์ อะไรที่ไม่ต้องเป็นห่วงเหมือนคนอื่นเขา ให้ได้อยู่ในกลุ่มของเพื่อน ร่วมงานที่ดี ดีที่สุด อยากรู้ในชุดแบบฟอร์มที่ประหลาดๆ วิถีชีวิตที่ดี เรียกว่าอริฐาน หรือ คำอริฐานนั่นเอง แล้วอยู่มาวันหนึ่ง ก็มีคนมาชวนไปสมัครงาน ก็เลยไปเนื่องในวันเกิดของตัวเอง กลายเป็นว่างานที่ไปสมัคร นั้นเป็นงานของวัดพระธรรมกาย ก็เลยตัดสินใจเข้าไปสมัคร และได้ทำงานที่วัดพระธรรมกาย ๖ปี พระภิกษุณี รัตนาวลี ได้เรียนรู้จากที่วัด คือ การได้เข้าใจชีวิตว่า เดินเส้นทางนี้แหละถูกต้องที่สุด ดีที่สุดแล้ว แล้วก็ได้คำตอบให้กับตัวเองว่า ตัวเองจะต้องบวชเป็นนักบวช แล้วพระภิกษุณี รัตนาวลี เริ่มบวชเป็นแม่ชี ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ อยู่ที่วัดพระธรรมกาย ๑ปี พระภิกษุณี รัตนาวลี ได้เข้ามาเป็นแม่ชีอยู่ที่วัดปากน้ำ แห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ได้เรียนรู้วิถีชีวิต บทบาทของแม่ชี ในแต่ละวันแม่ชีมีหน้าที่ ล้างจาน ถูพื้น จัดสำรับพระ ล้างหม้อข้าว กวาด เช็ด ถูพรม ปฏิบัติแบบนี้มาเป็นเวลา ๒ปี แล้วก็คิดว่า มาทำอะไร ไม่ใช่หน้าที่ของเรา จึงคิดว่าเอาอย่างนี้แล้วกันให้แม่ชีที่สูงอายุแม่ชีที่จบ ๒.๔ปฏิบัติ แบบนี้แล้วกันก็เลยหยุด แล้วหันมานั่งสมาธิ อยู่ในห้องอย่างเดียว และพระภิกษุณี รัตนาวลี ที่เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตวัดปากน้ำที่มีแม่ชี เข้าพรรษาทั้งสิ้น ๑๕๐ ท่าน จบปริญญาตรี ๑๐ ท่าน เป็นครูประมาณ ๒-๓ ท่าน น่าสนใจตรงจุดนี้ เลยคิดจะ ยกสถานภาพนักบวชหญิง ทางด้านการศึกษา เพื่อช่วยแม่ชี เนื่องจากแม่ชีโดยทั่วไปมีสถานภาพต่ำ ไม่เป็นที่ ฟังของประชาชน มองเห็นสถานภาพที่ต่ำมากอาจเป็นเพราะการศึกษา ๒.4 ด้วย ไม่สามารถเข้าไปสอน อะไรได้ ประชาชนก็เลยไม่นับถือ มองแค่แม่ชีสำอาง อยู่กันคร่ำ ก้นวัดอย่างเดียว ก็เลยได้คิดว่า ทำไม พระภิกษุ สามเณรเดินกันให้เต็มวัด ไม่รู้วาก็ร้อยรูป เรียนสบายมาก แต่ทำไมแม่ชีเหล่านี้ ต้องไปทำน้ำป่า ฝนถวายพระก่อนไปเรียน ก.ศ.น(การศึกษานอกโรงเรียน) พระภิกษุ สามเณรทำไมอยู่ห้องละรูป ทำไม เป็นอย่างนี้ แม่ชียังไม่ได้เรียนฟรี กว่าจะได้เรียนซักประมาณ ๕ รูป ในกลุ่มแม่ชีที่อายุน้อยๆ ทำให้ พระภิกษุณี รัตนาวลี ได้คิดว่า จะช่วยแม่ชีได้อย่างไร อยู่มาวันหนึ่งได้ทราบข่าวว่ามีโครงการวิทยาลัยแม่ชี เป็นโครงการของแม่ชีคุณหญิงกนิษฐา ท่านมีโครงการสร้างวิทยาลัยแม่ชี ยกสถานภาพแม่ชี พระภิกษุณี รัตนาวลี จึงเข้ามาช่วยโครงการนี้ ช่วยสร้างหลักสูตร โดยเริ่มดำเนินการหาพื้นที่โครงการนำร่องเพื่อยก สถานภาพของแม่ชีทางการศึกษาต่อไป จึงเกิดเป็นโครงการ งานวิทยาลัยแม่ชีมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย

หลังจากพระภิกษุณีรัตนาวลีได้มีส่วนร่วมในการสร้างวิทยาลัยแม่ชีขึ้นมาแล้ว และสิ่งที่ พระภิกษุณีรัตนาวลี จะต้องทำไปต่อ นั้น พระภิกษุณีได้กล่าวว่า

“อยู่ๆพระภิกษุณี ดร.ลี ได้เข้ามาเป็นอาสาสมัครในเมืองไทยที่สมาคมส่งเสริม สถานภาพสตรี พระภิกษุณี รัตนาวลี ก็เกิดความสงสัยว่าทำไมบวชเป็นพระภิกษุณีได้

เมื่อรู้จักและซักถามกันแล้ว พระภิกษุณี คร.ลี ก็ได้ส่งพระภิกษุณี รัตนาวลีให้ไป
 บรรพชาสามเณรี ประเทศศรีลังกา ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๔ พระภิกษุณี รัตนาวลี
 เป็นสามเณรี อยู่ ๕ ปี แล้วจึงได้อุปสมบท พระภิกษุณี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ มา
 จนถึงปัจจุบัน ”

พระภิกษุณี รัตนาวลิลกล่าวว่

“สาเหตุที่พระภิกษุณีรัตนาวลีต้องบวชเป็นภิกษุณี เพราะว่ ตอนเด็กๆ
 พระภิกษุณี รัตนาวลี ได้ตั้งคำถามว่ ทำไมผู้หญิงบวชไมได้ เพราะพระภิกษุณี
 รัตนาวลีเกิดมาในครอบครัวที่มีลูกผู้หญิงล้วน ๕ คน ไมมีลูกผู้ชาย มีแต่เด็กผู้หญิงนั่ง
 เรียงแถวกัน ๕ คน พระภิกษุณี รัตนาวลี คิดว่พ่อแม่คงน้อยใจ ซึ่งไมมีใครเก็บ
 ความรู้สึกของพ่อแม่ นอกจากลูกคนโต พระภิกษุณี รัตนาวลี คือ จำเนียร ลูกสาวคน
 โต รับรู้ความรู้สึกของพ่อแม่ ที่ท่านต้องรอว่เมื่อไหร่จะมีลูกผู้ชายสักคน รอคคนที่ ๑
 คนที่ ๒ คนที่ ๓ คนที่ ๔ คน ที่ ๕ แล้ว ยังไมโผล่ซักที ซึ่งในสังคมไทย ในแต่ละวัน
 พ่อแม่จะต้องไปงานเลี้ยงฉลองบวชนาค ซึ่งจะบวชเยอะมากในช่วงก่อนเข้าพรรษา ก็
 จะมีบ้างเวลาแม่ท่านบ่นถามว่รู้ไหมว่ พลังความเสียใจตรงนั้นกลับมาที่ครอบครัว
 แล้วมาถึงพระภิกษุณี รัตนาวลีที่ต้องรับรู้ความรู้สึกทั้งหมด แล้วเก็บมาคิดตั้งแต่เด็กๆ
 มีความรู้สึกว่ พ่อแม่เสียใจที่ไมมีลูกชาย มันเกิดอะไรขึ้น เก็บไว้ในใจตั้งแต่เด็ก
 ทำไมผู้หญิงถึงบวชไมได้พระภิกษุณี รัตนาวลีเริ่มตั้งคำถามไว้ในใจแต่ตัวเองก็เรียน
 หนังสือไปเรื่อยๆ นอกจากนั้นครอบครัวลูกผู้หญิง ยังมีเรื่องว่พ่อแม่มีน้อยใจอีกเรื่อง
 นอกจากไมมีลูกชายบวชให้บุญแล้ว ยังมีเรื่องการสืบสกุล เนื่องจากลูกผู้หญิงพอ
 แต่งงานแล้ว ต้องใช้นามสกุลสามี จึงไมมีคนสืบสกุล ยิ่งครอบครัวที่มีแต่ลูกผู้หญิง
 อย่างครอบครัวของ พระภิกษุณีรัตนาวลีด้วยแล้ว ยิ่งทำให้เก็บความรู้สึกของพ่อแม่
 เอาไว้เพิ่มอีก วันหนึ่งพระภิกษุณีรัตนาวลีเดินไปโรงเรียน มีลุงคนหนึ่งถามหลวงแม่
 ว่ นามสกุลอะไร พระภิกษุณีรัตนาวลีก็คิดว่ ทำไมต้องถามด้วยว่ นามสกุลอะไร ยิ่ง
 ดอกย้ำความน้อยใจ ทำให้เก็บมาคิดว่ ทำไมมาถาม นามสกุลเราด้วย เนื่องจากตัวเอง
 มีความน้อยใจ มีปมด้อยที่เป็นจุดอ่อนอยู่แล้ว พระภิกษุณีรัตนาวลี ก็ตอบกลับไปว่
 รัตนบุรี คุณลุงคนนั้นก็ไดถามต่อว่ แปลว่อะไร พระภิกษุณีรัตนาวลีตอบว่ แปลว่
 แก้วเมือง คุณลุงก็ตอบกลับมว่ เมืองแก้วไซ้ใหม่ ” จากความคิดในตอนเด็ก ๆ ”

พระภิกษุณี ได้กล่าวต่อว่

“เด็กๆพระภิกษุณีก็กลับไปคิดน้อยใจแต่พ่อแม่ท่าน ไมมีใครรู้ ว่เด็กๆเก็บความ
 น้อยใจอะไรไว้ ก็สะสมมาตั้งแต่ตอนเด็ก ทำให้เป็นแรงผลักดัน เป็นพลังแห่ง
 ความสำเร็จที่ผลักดันให้พระภิกษุณี รัตนาวลี เข้ามาอยู่ในจุดนี้ เนื่องจากพ่อแม่ไมมีลูก

ชายที่จะบวชเพื่อจะได้บุญตายไปพ่อแม่ก็ไม่ได้จับชายฝ่าเหลือง พระภิกษุณีรัตนาวลีก็
 เลยบวชเป็นพระภิกษุณีที่ห่มจีวรสีเหลืองเหมือนพระภิกษุสงฆ์ พ่อแม่ได้มีชาย
 ฝ่าเหลืองแล้ว นอกจากนี้ยังมีคนสืบสกุลได้คิดถึงตรงจุดนี้ จึงเป็นสาเหตุให้
 ภิกษุณี รัตนาวลีต้องออกบวชเป็น พระภิกษุณี พระภิกษุณีรัตนาวลี บวชสามเณรี ที่
 ประเทศศรีลังกา อยู่เข้าพรรษา ๔ เดือน ก็เดินทางกลับมาประเทศไทย สาเหตุที่ทำให้
 พระภิกษุณีรัตนาวลี ตัดสินใจกลับมาประเทศไทย เพราะว่า คิดว่ากลับมาช่วยผู้
 หญิงไทยดีกว่าอยู่ที่ศรีลังกาสดมณฑลที่ภาษาศรีลังกาใช้ในเมืองไทยก็ไม่ได้ ตอนบวช
 สามเณรีที่ศรีลังกา ได้รับการต้อนรับจากคนที่นี่ดีมาก เมื่อเห็นว่า คนไทยยังไม่มี
 การยอมรับ หรือไม่มีคนรู้จักพระภิกษุณี และมีการคัดค้านการบวชพระภิกษุณี ท่านจึง
 รีบกลับมาช่วยลูกผู้หญิงไทย ให้ผู้หญิงไทยได้บวช แต่พอกลับมาครั้งแรกที่ทำได้คือ
 การหาข้อมูลเกี่ยวกับปริญาโท จนได้เข้าศึกษาระดับปริญาโท ศิลปะ ศาสตร์
 มหบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและวางแผนสังคม มหาวิทยาลัยเกริก กรุงเทพมหานคร
 เมื่อได้เข้าไปนั่งเรียนปริญาโท พระภิกษุณีรัตนาวลีต้องการจะเข้าไปแสดงบทบาท
 และหาข้อมูลเพื่อนำไปเผยแพร่ แต่พอเดินเข้าห้องน้ำที่มหาวิทยาลัยเกริก มีนักศึกษา
 ทักว่า “หลวงพ่อกำลังเข้าห้องน้ำผิด” “หลวงพี่เข้าห้องน้ำผิด” ทุกห้องน้ำ นั้นแสดงว่าคน
 ไทยยังไม่มีใครรู้ว่า มีพระผู้หญิง หรือ พระภิกษุณี แม้ปัจจุบันนี้จะมีคนรู้แล้ว
 ภิกษุณีรัตนาวลีก็ต้องไปบอกว่า “เคารพค่ะ ห้องน้ำ อาตมาเป็นผู้หญิงค่ะ ขอเข้า
 ห้องน้ำหน่อยนะคะ ” ตั้งแต่เข้ามาวิทยาลัยเกริกพระภิกษุณีรัตนาวลีเจอเหตุการณ์
 แบบนี้บ่อยมาก แต่พระภิกษุณีรัตนาวลีต้องการจะเป็นแบบอย่างของสตรีให้ผู้หญิง
 นักศึกษาทั้งหลายได้รู้ และอาจารย์ต่างๆในมหาวิทยาลัยจะได้รู้จักพระภิกษุณีรัตนาวลี
 จึงใช้กิจกรรมที่มหาวิทยาลัยช่วยผู้หญิง โดยจัดกิจกรรมมอบรางวัลสตรีดีเด่นใน
 พระพุทธศาสนาแห่งนานาชาติที่ขึ้นชื่อพอสมควร แต่ไม่มีใครรู้ว่าพระภิกษุณีรัตนาวลี
 เป็นผู้ริเริ่มโครงการนี้ ที่มี First Devil ศรีลังกา หรือน้องสาวของเจ้าชายจิกมี แห่ง
 ภูฏาน ที่มีการตีพิมพ์สตรีดีเด่นทั้งในหนังสือพิมพ์ไทยและภาษาอังกฤษ พระภิกษุณี
 รัตนาวลีปฏิบัติมา 8 ปีแล้ว โดยใช้กิจกรรมของสตรีนานาชาติเข้ามาเผยแพร่ให้สตรีไทย
 ประชาชนไทยได้รับรู้และได้ตื่นตา เพราะคิดว่าคนไทยกับคนไทยยากกว่าที่จะจัด
 กิจกรรมนี้ขึ้น และยังถ้าเป็นคนไทยโดยตรงอาจถูกโจมตีได้ จึงใช้วิธีมอบรางวัลนี้
 ให้กับสตรีดีเด่นในพระพุทธศาสนานานาชาติ โดยใช้นานาชาติเข้ามาตีกรอบ
 โครงการมอบรางวัลสตรีดีเด่นในพระพุทธศาสนา เกิดขึ้นโดย สามเณรี รัตนาวลี
 ชาวไทย และพระภิกษุณีดร.ลี ชาวอเมริกัน ได้มีความคิดที่จะพัฒนา โดยมอบรางวัล
 เพื่อเป็นเกียรติประวัติให้กับสตรีชาวพุทธผู้ประสบความสำเร็จ เนื่องในงานวันสตรี

สากลแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ความคิดนี้ได้เกิดขึ้นเมื่อ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ หลังจากที่ ได้เข้าร่วมใน พิธีมอบรางวัลผู้หญิงเก่งแห่งประเทศไทย ซึ่งจัดขึ้น โดยดร.สุธีรา วิจิตรานนท์ สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา สมาคม ส่งเสริมสถานภาพสตรี ซึ่งเป็นสถาบันสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนาสมาคม ส่งเสริมสถานภาพสตรี ที่ได้รับการสนับสนุนจาก UNIFEM แห่ง องค์การสหประชาชาติและได้เข้าร่วมงานวันสตรีสากล เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งพระภิกษุณีดร.ลี ได้เข้าร่วมเป็นวิทยากรด้วย ณ ห้องประชุมองค์การ สหประชาชาติ ”

“พระภิกษุณีรัตนาวลี และพระภิกษุณีดร.ลี ได้เล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อบทบาท และสถานภาพของสตรีซึ่งส่งเสริมผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นจึงเริ่มมีการระดมความคิดขึ้นแท้ที่จริงแล้ว ท่านสามเณรี รัตนาวลี ได้เสนอความคิดนี้แก่ ดร.ลี ซึ่งเห็นด้วยและแนะนำท่านสามเณรีให้ปรึกษากับดร.ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการด้านการวิจัยขององค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก นักบวชทั้งสองท่าน พำนักและศึกษาพระธรรมจากพระอาจารย์ใหญ่กวงเซง เจ้าสำนักตำหนักพระแม่ กวนอิม โขกซัย ๔ สาขากรุงเทพมหานคร พระอาจารย์ใหญ่กวงเซงคอยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำและการสนับสนุน สามเณรี รัตนาวลี ได้ปลูกเมล็ดพันธุ์เหล่านั้นได้รับการรดน้ำ ได้รับแสงแดด และใส่ปุ๋ย ในขณะที่ต้องเอาชนะต่ออุปสรรคต่างๆ เพื่อความเจริญเติบโต ที่ายที่สุด ดอกบัวก็ผลิบานสวยงาม”

ดังนั้นสามเณรี รัตนาวลี จึงใช้ วิธียอมบรางวัลนี้ในการขับเคลื่อนให้ชาวไทยได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการมีพระผู้หญิงหรือพระภิกษุณีเกิดขึ้น ซึ่งทั่วโลกที่มีการยอมรับบ้างแล้ว ในบางประเทศ สามเณรี รัตนาวลีจึงต้องการให้ชาวไทย ที่เป็นชาวพุทธได้ค่อยๆรับรู้และต้องการให้เกิดการยอมรับของสังคมไทย ด้วย ซึ่งโครงการนี้ได้จัดขึ้นมาจนถึงปัจจุบันและในขณะเดียวกัน สามเณรี รัตนาวลีก็ทำวิจัยภาคปฏิบัติจนสำเร็จการศึกษาปริญญาโท ที่มหาวิทยาลัยเกริก ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และสามเณรี รัตนาวลีได้เดินทางไปบวช ภิกษุณี ประเทศศรีลังกา เข้าพรรษาที่ประเทศศรีลังกา แล้วเดินทางกลับมาปฏิบัติธรรมอยู่ที่ศูนย์ปฏิบัติธรรม แห่งสตรีนานาชาติ จังหวัดระยอง จนถึงปัจจุบัน

พระภิกษุณี รัตนาวลี เป็นผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ สาเหตุที่พระภิกษุณี รัตนาวลี เลือกปฏิบัติธรรมที่ศูนย์ฯ พระภิกษุณี กล่าวว่า มีคนบริจาคที่ดินให้มาเปิดศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรี นานาชาติขึ้น บนที่ดิน ๕ ไร่ ๑ งาน ๗๘ ตารางวา พร้อมกับบ้าน ๒ หลัง เลขที่ ๘๑/๗๘ หมู่ ๖ ถนนบ้านเนิน เสาธง ตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ได้เปลี่ยนสภาพจากบ้านมาเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรี นานาชาติ (International Women’s Meditation Center) ภายหลังจากที่ ดร.สุธีรา วิจิตรานนท์ ประธานของ

มูลนิธิส่งเสริมพลังสร้างสรรค์ของสตรีได้เป็นตัวแทนของมูลนิธิรับมอบโฉนดที่ดิน ซึ่งบริจาคโดย คุณ Theodore W. Herchick และคุณจิราพร ชาวกำโชค เฮอร์ซิค เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ศูนย์ฯได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อผลักดันงานจากทั้งในและนอกประเทศ รวมทั้งการคืนมาของพระภิกษุณีสงฆ์ อย่างไรก็ตาม เมล็ดพันธุ์ของศูนย์ฯแห่งนี้ได้รับการ เพาะพันธุ์และจุดประกายมาจากพระภิกษุณีเถรวาทชาวอเมริกันท่านหนึ่ง อันได้ผืนีกกำลังชาวพุทธไทยและอเมริกัน ณ ประเทศสหรัฐอเมริกามาได้ ๓๐ ปีเศษแล้ว ความพยายามในระยะเวลาอันยาวนานนี้ มีส่วนทำให้พระพุทธศาสนาได้เติบโตขึ้นและเป็นที่น่าสนใจในประเทศอเมริกาและยุโรป อย่างเกินคาดหมายในระยะเวลาต่อมา และตอนนี้ต้นกล้านี้ก็ได้ถูกนำมามอบให้แก่สตรีไทยเพื่อการสานต่อ นำโดย พระภิกษุณี ดร.ลี พระภิกษุณีรัตนาวลี พระภิกษุณีศีลันทา พระภิกษุณีฉั่มมิตตา พระภิกษุณีชานะธรรมา ชาวไทย โดยมีวัตถุประสงค์จะช่วยการก่อตั้งสถาบันภิกษุณีให้แก่สตรีไทยต่อไป เพื่อดำรงไว้ซึ่งพุทธบริษัทสี่เหล่า คือ พระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา สมดังพระพุทธเจ้าประสงค์เพื่อความเข้มแข็ง อันเป็นปีกแผ่นของเอกถักษณ์พระพุทธศาสนาในอดีตกาลจนถึงปัจจุบันไม่น้อยหน้าลัทธิพุทธศาสนาเถรวาทและวัชรยานต่อไป

โครงการนี้นำมาซึ่งการบังเกิดขึ้นของพระภิกษุณีเถรวาทในประเทศไทย หากสำเร็จก็จะเป็นอีกป้อมปราการหนึ่งที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองพระพุทธธรรมอันทรงคุณอันประเสริฐของพระพุทธเจ้าให้ดียิ่งขึ้นหยัดเป็นศรีสง่าแก่ประเทศไทยนับว่าเป็นฐานมั่นสำคัญนอกจากศูนย์กลางของพุทธศาสนิกชนของนานาประเทศแล้ว ปัญหาของสตรีและเด็กหญิงจะได้รับการแก้ไขไปพร้อมๆกัน ทำให้สตรีและเด็กหญิงเหล่านี้จะมีที่พึ่งทางใจ มีความมั่นใจและเชื่อมั่นในเป้าหมายแห่งความสำเร็จของชีวิตตนเองในที่สุด และนอกจากนี้ พระภิกษุณี รัตนาวลี ได้กล่าวว่า “การมีที่ดินนั้น ไม่ได้จะก่อตั้งให้สำเร็จได้โดยเร็วอย่างที่คิด แต่ความเป็นมาของศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาตินี้ พระภิกษุณี รัตนาวลี และทีมพระภิกษุณี ต้องเริ่มจากเลขศูนย์จากที่ไม่มีอะไรเลย มีแต่ที่ดินที่มีบ้าน ๒ หลัง ไม่มีรูปแบบ ไม่มีแบบอย่างให้ได้ปฏิบัติตาม จึงเริ่มจากการที่ตัวหลวงแม่เองได้บวช พระภิกษุณี ที่ประเทศศรีลังกา ในช่วงเข้าพรรษา พระภิกษุณีรัตนาวลี จึงได้ศึกษาว่าที่ประเทศศรีลังกา สามเณรี พระภิกษุณี ทำอะไรบ้าง เพื่อดูรูปแบบของที่นี่ เข้าพรรษา ๔ เดือน ได้เข้าไปเห็นรูปแบบว่า สามเณรี พระภิกษุณี ศรีลังกาอยู่ กันอย่างไร ดูรูปแบบการสร้างวัด ซึ่งประเทศศรีลังกาได้มีการรื้อฟื้นเหมือนกัน รื้อฟื้นมาประมาณ ๑๐ ปีแล้ว ซึ่งทางสตรีไทย พระภิกษุณี รัตนาวลี ก็ไปดูงานที่นั่นด้วยเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ แห่งนี้ขึ้นมา ตอนที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ กำลังสร้างทั้งวัดและสร้างบุคลากร สร้างทั้งสองอย่างไปพร้อมๆกัน สร้างวัดให้เป็นวัด สร้างพระให้เป็นพระ สร้างเณรให้เป็นพระ สร้างคนให้เป็นเณร เพราะฉะนั้นแล้วการที่จะสร้างวัดให้เป็นวัดหลวงแม่ได้กว่าตรงศูนย์ฯ นี้เป็นนานาชาติ ก็ควรจะมิวัณธรรมที่โดดเด่น อย่างชัดเจนว่าไม่เหมือนวัดที่อื่น ท่านกำลังปรับให้เข้ากับสตรีนานาชาติและวัณธรรมนักบวช ในตอนนี้กำลังสร้างรูปแบบขึ้นมาเอง กำลังหาข้อมูล สร้างรูปแบบขึ้นมาให้เป็นวัณธรรมของสตรีนานาชาติจริงๆ ที่เป็นนักบวชและไม่นักบวช ที่เกี่ยวกับวัดนั้นก็คือการสร้างวัดดู ส่วนการสร้างบุคลากรมนุษย์ ตอนนี้ทางศูนย์ฯ ก็จัดให้มีการ

บวชสามเณรี บวชพระภิกษุณีขึ้น แล้วก็บวชแล้วมีหลายรุ่น แต่ที่ผ่านมามีแต่พระภิกษุณี สามเณรีไทยมานั่งเรียน เพราะที่ผ่านมามีปรากฏว่าเป็นหลักสูตรไทย และกำลังเตรียมหลักสูตรนานาชาติอยู่ แต่เนื่องจากว่า ยังไม่บอกชัดเจน ซึ่งนี่คือความเป็นจริงที่นานาชาติกำลังจุกประกาย กำลังจะเกิดขึ้น แต่ พระภิกษุณีรัตนาวลี ไม่ได้ละทิ้ง คือ หนึ่งในนานาชาติคือไทย โดยมี พระภิกษุณีฉั่มมิตตา ท่านเรียนธรรมะดั้งเดิมเช่นเดียวกับพระภิกษุสงฆ์ นี่กำลังวางหลักสูตรสตรีนานาชาติ มีหลายประเทศมาเข้าพรรษา หลังจากนั้นก็กลับไปออสเตรเลียอยากจะมาศึกษา ยังมีกัมพูชา สวิตเซอร์แลนด์ หลายประเทศที่ สมัครมา แล้วก็อยากจะมาศึกษา แต่พระภิกษุณี รัตนาวลี ยังไม่พร้อมเพราะยังไม่ได้วางหลักสูตรนานาชาติ และยัง ไม่พร้อมในหลายๆด้าน นอกจากนี้ในด้านบุคลากร ยังมีการพยายามขยายพันธุ์เมล็ดให้มีการบวชภิกษุณีในไทยครั้งแรก ที่อยุธยา เหมือนเป็น โครงการของที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ เกี่ยวกับการสร้างวัดหรือ สร้างภิกษุณีหรือ การบวชภิกษุณีจะต้อง มีการจัดตั้งหลักสูตรขึ้นมาก่อน ซึ่งตอนนี้ ได้ขยายเมล็ดพันธุ์ให้พระภิกษุณีแต่รูปมีความโดดเด่นในด้านที่ พระภิกษุณีองค์นั้นมีอยู่ ในตัวไปเลยในด้านที่ท่าน โดดเด่น เช่น พระภิกษุณีรัตนาวลีมีความโดดเด่นทางด้านสังคมสงเคราะห์ ก็เลือกศึกษาต่อในด้านนโยบายและการวางแผนพัฒนาสังคม คือเพื่อสังคม ก็จะเดินในด้านการเพื่อสังคม ซึ่งจะแตกต่างจากพระภิกษุณีฉั่มมิตตาที่ท่านเด่นทางด้านพระภิกษุณีปราชญ์โมกข์ ท่านก็เด่นทางด้านศีลของพระภิกษุณี เป็นต้น

นอกจากนี้ที่ศูนย์ยังมีพระภิกษุณีที่เป็นเมล็ดพันธุ์ที่มีความโดดเด่น ที่กำลังศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยนานาชาติสงขลา พระภิกษุณีรัตนาวลี ได้เอาเมล็ดพันธุ์ของ ภิกษุณีที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติมีอยู่ แต่ที่มหาวิทยาลัยนั้น ไม่มี ให้เมล็ดพันธุ์เหล่านี้ไปเจริญเติบโตที่ตรงนั้น เพื่อเป็น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย นี่ก็คือการสร้างบุคลากร แต่การสร้างทั้งวัดและบุคลากรไปพร้อมๆกันนั้น กำลังเริ่มต้น เริ่มต้นโดยที่ไม่มีรูปแบบ ไม่มีเหมือนพระภิกษุ พระภิกษุได้เห็นมาแล้ว ว่าอยู่แบบนี้ มีวัดให้อยู่เมื่อมีการอุปสมบท ก็มีวัดให้จำพรรษาได้เลย โดยที่ไม่ต้องมาสร้างวัดใหม่หรือไม่ต้องเริ่มต้นใหม่นั้นเอง แต่สำหรับพระภิกษุณีจะต้องเริ่มต้นใหม่จากไม่มีรูปแบบ ไม่รู้เรื่องอะไรเลย เพราะฉะนั้น การที่จะสร้าง ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติขึ้นนั้น เนื่องจากที่นี้เป็นสตรีนานาชาติแห่งแรก ในประเทศไทยที่เกี่ยวกับภิกษุณี จึงต้องเริ่มศึกษาหาข้อมูลจากพระไตรปิฎก และได้ศึกษาชีวประวัติ ภิกษุณีที่เป็นเอตทัคคะในสมัยพุทธกาล ทั้ง ๑๓ รูป

พระภิกษุณี รัตนาวลี มีหนังสือเรียน เรียนกันทั้งที่เป็นสามเณรีที่เข้าพรรษาและ นอกจากพระภิกษุณีรัตนาวลีแล้วยังมีพระภิกษุณีฉั่มมิตตาอีกองค์ ที่ศึกษา จนสามารถพูดได้ในเรื่องประวัติเถรีคาถา เถรีคาถาคือ ประวัติภิกษุณีในพระไตรปิฎก รวมถึงเรื่องเกี่ยวกับศีลของภิกษุณี ความเป็นมาของศีล พระไตรปิฎกจะมีหลายเรื่องรวมอยู่ในเล่มพระไตรปิฎก มีภิกษุณีปราชญ์โมกข์ เกี่ยวกับศีลภิกษุณี วิกรรม ศีลภิกษุณีมาจากเรื่องอะไรถึงเกิดเป็นศีลพระภิกษุณี เป็นการจำแนกแจกแจงเป็นเรื่องของภิกษุณี พระภิกษุณี รัตนาวลียังได้ศึกษาภิกษุณีที่เป็นเอตทัคคะมีความเป็นเลิศ ทั้ง ๑๓ รูป เรียกว่า อัครสาวิกาที่พระพุทธเจ้าประกาศให้เป็น อัครสาวิกาเสมอภาค เสมอพระภิกษุที่บรรลุนิพพานเหมือนกัน อภินิหารเหมือนกันกับพระภิกษุ พระภิกษุณีบรรลุนิพพานเหมือนกัน ประกาศธรรมได้เหมือนกัน ทั้ง ๑๓ รูป พระภิกษุ พระภิกษุณี เสมอภาคกัน

พระภิกษุณีทุกรูปยอมศึกษาชีวประวัติภิกษุณีเอตทัคคะ ทั้ง ๑๓ รูป เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติธรรม”

สรุปการศึกษาพบว่า

เส้นทางการเข้าสู่พระพุทธศาสนา จาก แม่ชีจำเนียร สามเณรี รัตนาวลี จนบวชภิกษุณี พระภิกษุณีรัตนาวลี มาจนถึงปัจจุบัน พระภิกษุณี รัตนาวลี ต้องใช้ความอดทน ต่อสู้กับสังคมไทยที่ยังไม่มีการยอมรับพระภิกษุณี ทำให้ชีวิตการเป็นภิกษุณีนี้น่าลำบาก และอยู่ยากสำหรับประเทศไทย เนื่องจากสังคมไทย ประชาชนได้มีการตีกรอบความคิดไว้ว่า พระภิกษุณีได้หมดไปจากพุทธศาสนาแล้ว จึงส่งผลให้ตีกรอบอีกว่า ผู้หญิงบวชไม่ได้ ทำให้การที่มีผู้หญิงต้องการบวชเป็นภิกษุณีนี้น่ายากมากหรือไม่สามารถบวชได้เลยในสังคมไทย เช่นเดียวกับพระภิกษุณี รัตนาวลี ที่ไม่สามารถบวชที่เมืองไทยได้ จึงต้องไปบวชที่ประเทศศรีลังกา แล้วท่านได้ตัดสินใจมาจำวัดอยู่ในประเทศไทย เพื่อต้องการให้ประชาชนชาวไทยได้เห็นพระภิกษุณีบ่อยๆ จะได้คุ้นตา และต้องการต่อสู้เพื่อผู้หญิงไทย ที่มีความต้องการที่บวชเป็นพระภิกษุณี ให้ได้รับการบวช ถือเป็นภารกิจที่พระภิกษุณีในประเทศไทยให้พระพุทธศาสนาครบพุทธบริษัทสี่ คือ พระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสิกา อุบาสิกา ซึ่งการรื้อฟื้นพระภิกษุณีนี้นั้นเป็นเรื่องที่ยากที่จะทำได้ พระภิกษุณีรัตนาวลีต้องใช้ความพยายาม และใช้วิธีการต่างๆ ในการขับเคลื่อนให้เกิดการบวชพระภิกษุณีในประเทศไทย ในขณะที่เดียวกันกับสังคมไทยที่ยังไม่ยอมรับพระภิกษุณี

ปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย

จากความคิดเห็นของพระภิกษุณี รัตนาวลี สามารถแบ่งปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทยได้เป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

๑. การศึกษา

การศึกษา พระภิกษุณีรัตนาวลี ได้กล่าวว่า

“แม่ชีโดยทั่วไปมีสถานภาพต่ำไม่เป็นที่พึงของประชาชน มองเห็นสถานภาพที่ต่ำมากอาจเป็นเพราะการศึกษา ป.4 ด้วย ไม่สามารถเข้าไปสอนอะไรได้ ประชาชนก็เลยไม่นับถือ แม่ชีสาวบาง บ้าง อยู่กันครัวบ้าง ก้นวัดบ้าง ทำให้ไม่มีพ่อแม่ที่ไหนอยากให้ลูกเข้ามาสืบทอดพระพุทธศาสนา เพราะว่าสถานภาพแม่ชีต่ำและไม่เป็นที่ยอมรับทางกฎหมาย และนี่คือปัญหา ว่าทำไมให้คนไม่มีการศึกษามาสืบทอดพระพุทธศาสนา ทำไมให้ คนเก่งๆ ไปเรียนหมอเรียนพยาบาลเรียนครูหมดเลย แล้วก็คนที่ด้อยโอกาส สมองไม่ค่อยดี พิกุลพิการมาสืบทอดพระพุทธศาสนา แล้วคิดว่าจะสืบทอดได้อย่างไร ดังนั้น พระภิกษุณีรัตนาวลี จึงยกสถานภาพแม่ชี ให้มีการศึกษา โดยร่วมจัดตั้ง มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ขึ้นเป็น โครงการนำร่อง เพื่อยกระดับสถานภาพแม่ชีจากการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันพระภิกษุณีทุกรูปจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป”

จากความคิดเห็นของพระภิกษุณีรัตนาวลี สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การศึกษานั้นเป็นเรื่องที่
สำคัญสำหรับสังคมไทย เพราะคนในสังคมยังไม่รู้จัก และไม่มีความรู้เรื่องพระผู้หญิงหรือพระภิกษุณีว่า
ในทางพระพุทธศาสนามีพระภิกษุณีอยู่จริง ปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นปัญหาและ
อุปสรรคในการมีพระภิกษุณีในสังคมไทย

๒. ความไม่เสมอภาคทางเพศ

ความไม่เสมอภาคทางเพศ เป็นอีกปัญหาและอุปสรรคหนึ่งในการมีภิกษุณีในสังคมไทย
พระภิกษุณี รัตนาวลี กล่าวว่า

“ปัญหาและอุปสรรคมาจากความไม่เสมอภาคทางเพศในสังคมจากครอบครัวเพราะว่าผู้หญิง
บวชไม่ได้ ผู้หญิงสืบสกุลไม่ได้ ความไม่เสมอภาคทางเพศ วิถีชีวิตทางเพศก็คือ ในสังคมไทยไม่มีความ
เสมอภาคทางเพศ พระภิกษุณีรัตนาวลีจึงต้องห่มจีวรสีเหลืองเพราะว่าชุดขาว แม่ชีไม่มีการศึกษา จบแค่ ป.4
ทำให้ไม่เป็นที่พึงของประชาชน จึงต้องยกการศึกษาเข้ามาช่วย สังคมไทย หลวงแม่ได้หาข้อมูลแล้วเมื่อไม่มี
ความเสมอภาคทางเพศ ปัญหาสังคมไทยเห็นว่าปัญหาอยู่ที่วัฒนธรรม ค่านิยม เพราะวัฒนธรรมของไทยมี
ค่านิยมผูกมัดทางสังคมรวมหมดเลย ไม่ว่าจะกิจกรรมอะไรผู้หญิงต้องนั่งคู่ผู้ชายแสดงบทบาท ถึงแม้ผู้หญิงจะ
มีความสามารถก็ไม่ให้ขึ้นแสดง ไม่ให้โอกาส ซึ่งผู้หญิงสามารถทำได้ ทำได้ดีกว่าผู้ชายอีก ไม่ยอมเปิดเวที
ให้ก็คือ ค่านิยม วัฒนธรรมของประเทศไทยตั้ง ๑๐๐ ปีมาแล้ว ที่เป็นอยู่ แล้วอยู่ๆจะมาตั้งวัฒนธรรม
เอกลักษณ์ขึ้นมาใหม่ในประเทศที่ผู้หญิงไม่มีบทบาทเหมือนผู้ชาย ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เนื่องจากสังคมไทยเป็น
สังคมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่มานาน ๑๐๐ ปี แล้วอยู่ๆในยุคที่ ๒๐๐ จะมาเอาบทบาทสตรีให้เสมอภาคผู้ชาย
พระภิกษุณี รัตนาวลี คิดเหมือนกันว่าต้องสร้างเอกลักษณ์ ด้วยเด็กๆชุดนี้แหละ ที่จะช่วยได้ แต่นี่ก็เป็น
คำถามที่อยู่ในใจของพระภิกษุณี รัตนาวลี ว่าทำไมผู้ชายมองเห็นผู้หญิง แล้วมองตั้งแต่ปลายเส้นผมจรด
ปลายเท้าเลย เช็กชี้่ไหม สวยไหม ทรงยังงัย กันยังงัย รูปร่างยังงัย แต่งตัวยังงัย เท่ห์เก๋ ผู้ชายมองเห็นผู้หญิง
แค่นี้หรือ ไม่ว่าคนแก่ คนหนุ่ม เด็ก มองผู้หญิงปุบ ทำไมมองผู้หญิงได้แค่นี้ ความสามารถของผู้หญิงมีตั้ง
เยอะเยอะ ทำไมผู้ชายเราถึงมองได้แค่นี้ ใครสร้างกรอบแนวคิดให้เขา อยู่ในจิตจำกัคนกรอบ ห้ามออกนอก
กรอบ ผู้ชายมองผู้หญิงแค่วัตถุทางเพศ พระภิกษุณี รัตนาวลีจึงตั้งมั่นไว้ว่า เปลี่ยนใหม่ต้องมองผู้หญิงเป็น
วัตถุแห่งการเคารพ จงมองผู้หญิงเป็นเพศแม่ แต่มองเป็นเพศแม่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ให้ความเคารพในเพศแม่มากนัก
หรือ พระภิกษุณีรัตนาวลีต้องการให้ผู้ชายมีความคิดพ้นออกจากกรอบแนวคิดที่มีคนขีดไว้ให้ผู้ชาย
ถ้าผู้ชายมีปัญหาทางครอบครัว ในเรื่องส่วนใหญ่คือ เรื่องวัตถุทางเพศ เมื่อนอนกันทุกคืนๆแล้วรสชาติ
หมดแล้ว หลังจากแต่งงานมา ๒ -๓ ปี ๔ -๕ ปี ก็เลิกแล้ว เพราะว่ารักผู้หญิงเพียงแค่วัตถุทางเพศ เพื่อบำรุง
รสชาติของผู้ชายแค่นั้น ผู้ชายไม่ได้ถึงมองฐานะ ไม่ได้มองว่าหาเงินเก็บ ซื้อมัน ซื้อรถ ไม่ใช่ว่าพอเมีย
คนนี้ไม่ร่อย ออกไปหาคนอื่น ก็เหมือนเดิม ก็สร้างภาระทิ้งลูกบ้าง ที่ออกมามันก็เป็นภาระสังคมเต็มไป
หมดเลยในปัจจุบันนี้ ดังนั้นต้องเปลี่ยนความคิดใหม่ให้เคารพเพศแม่ แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าต้อง
เคารพผู้หญิง แคว้นมัชชี ท่านบอกว่าให้เคารพสตรี สังคมไทยรู้บ้างหรือเปล่า ผู้ชายทั้งหลาย มองเดี๋ยวนี้

ผู้หญิงเหมือนตุ๊กตา เล่นที่แบบมีเพศสัมพันธ์แล้วทิ้ง มีลูกให้คนหนึ่งผู้หญิงเลี้ยงเอง ไปไม่รอดชีวิตผู้ชายเองก็ไปไม่รอด ผู้หญิงก็ไปไม่รอดเพราะผู้หญิงเป็นทุกข์ เลี้ยงลูกคนเดียว ผู้ชายก็เป็นทุกข์กินเหล้าแทน ไปหาคนอื่นก็เหมือนกัน แล้วก็เป้นแพชั่นด้วย พระภิกษุณีรัตนาวลีไปถามที่รถสองแถวเขาบอกว่าเป้นแพชั่น เพราะผู้ชายบอกว่าถ้าใครไม่มีกิ๊กคนนั้น คนนี้ ถือว่าเซย ชาวต่างชาติเขานิทากันให้เซคเลยแม้แต่สถานทูตไปอ่านได้เลยมีข่าว ชาวต่างชาติเข้ามารู้เลยว่าผู้หญิงไทยอย่างนั้น จำตั้งค์ก็พอแล้ว พระภิกษุณี รัตนาวลีล้งามองผู้หญิงไทยต่ำเกิน ไปนะ ไม่สำคัญ ไม่เคารพเราเลยเธอ แบบบิภก็ตายคลายก็รอด จะต้องเปลี่ยนความคิดกรอบแนวคิดของสังคมไทยหนึ่งค่านิยมหลวงแม่กำลังคิดว่าชุดนี้(จีวร) จะต้องช่วยอะไรได้เนาะๆเลยนะคะ ภิกษุณีก็เลยมั่นใจในการที่ จะเปลี่ยนแต่มีอุปสรรคเยอะมาก ต้องการแก้ค่านิยม ไม่ใช่่ง่าย ยิ่งตอนนี้เรายังสู้สื่อไม่ได้ หนึ่งแต่ละเรื่องผู้หญิงถูกตบกริด ถูกต้อยกริด เด็กผู้หญิงที่นั่งดูก็ไม่ได้ออกจากกรอบแนวคิดนั้น แต่ถ้าลองให้พระภิกษุณีมีบทบาทเป็นครูสอน แล้วดู ปั้นเด็กผู้หญิงขึ้นมาจริงๆ ออกข่าวแสดง เด็กผู้หญิง เด็กผู้ชายมา เด็กประถม ๔ ไม่ถูกข่มขืนใน โรงเรียนเยอะ เดียวนี้ผลักผู้หญิงเข้าไปในห้องน้ำเลยนะ ทั้งโรงเรียน ทั้งครู ทั้งเด็กนักเรียนยังข่มขืนเด็กตัวเล็กๆเลย ชั้นประถม เด็กผู้ชายมองว่าเป็นแบบที่พวกผู้ชายพูดกัน ถ้าไปข่มขืนเด็กผู้หญิง เด็กผู้หญิงเขาก็รักศักดิ์ศรี ผู้หญิงเขาจะจำไม่เคยลืมเลย เขาถูกข่มขืนตั้งแต่เด็กเล็กๆเขาเหมือนผ้าขาว ทำของมาเปื้อนเขาไม่มีใครรู้แต่ตัวเขารู้ เขาพยายามให้ตัวเองสะอาดให้เขาแก้ แต่เด็กผู้ชายไม่อยากจะพูดนะ อควิดีโอ คิดไม่ได้หรือแม่กระทั่งพี่น้อง ผู้หญิงที่อยู่ในบ้านเดียวกัน กดขี้มาก นั่งเครียด ผู้ชายส่วนใหญ่ที่นั่งเหมือนเจ้านายใหญ่ในบ้าน ปัญหาครอบครัว ทางด้านเพศ ผู้ชายไม่เข้าใจในเรื่องบทบาททางเพศของตัวเอง ผู้หญิงก็ไม่เข้าใจยอมทุกอย่างเลย แต่เก็บไว้ในใจไม่พูด พระภิกษุณีรัตนาวลี จึงออกนอกกรอบแต่โดนว่าในสังคมไทย จึงทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการมีพระภิกษุณีในสังคมไทย”

สรุปการศึกษาพบว่า

การบวชเป็นพระภิกษุณี ในความคิดเห็นของพระภิกษุณี รัตนาวลี เห็นว่า การบวชพระภิกษุณีในประเทศไทย ในสังคมไทยที่ไม่มีการยอมรับการบวชพระภิกษุณี ทำให้การที่มีผู้หญิงต้องการบวชนั้นย่อมมีปัญหาและอุปสรรคเกิดในการบวชพระภิกษุณีในสังคมไทย ไม่ว่าจะอุปสรรคทางด้านการศึกษาที่ประชาชนมองเห็นเพียงว่า แม่ชี สามเณรี พระภิกษุณี นั้นมีการศึกษาต่ำ บวชไปก็ไปอยู่กันคร้ว เป็นแม่บ้านวัด ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะต้องบวช จึงไม่มีพ่อแม่ที่ต้องการให้ลูกสาวบวชหรือ และยังเรื่องความไม่เสมอภาคทางเพศ ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย โดยเฉพาะสังคมไทยที่ยึดหลักความเชื่อที่ว่า ผู้ชายต้องเป็นผู้นำ ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง ผู้หญิงบวชไม่ได้ ถือบาตรพระไม่ได้ และนั่นก็เป็นความเชื่อที่ยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เมื่อมีผู้หญิงที่ต้องการบวชด้วยใจศรัทธาจริงๆ นั้นไม่สามารถบวชได้ เพราะมีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของการไม่ยอมรับผู้หญิง ที่บวชพระภิกษุณีให้เข้ามาอยู่ในพระพุทธศาสนาได้ ปัจจุบันผู้หญิงไทยต้องไปบวชพระภิกษุณีที่ประเทศศรีลังกา

สถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

สถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย พระภิกษุณี รัตนาวลี ได้กล่าวว่า “เท่าที่ได้ศึกษาหาข้อมูลว่าภิกษุณีสมัยพุทธกาลนั้นล้วนแต่เป็นเชื้อสายกษัตริย์ พระน้านางมหาปชาบดีเถรีบวชเป็นภิกษุณีองค์แรก และนอกจากนี้ยังมี กษัตริย์ เศรษฐี พราหมณ์ นางทาสก็มีไม่น้อยมาก โสเภณีก็มี แต่สมัยก่อนโสเภณี รวย สมัยก่อนโสเภณีสถานภาพดีได้รับการแต่งตั้งจากกษัตริย์ สวयงามที่สุด รวยที่สุดด้วย ไม่ใช่จะมีใครเป็นโสเภณีได้ทุกคน จะต้องได้รับการแต่งตั้งจากกษัตริย์ ค่าตัวแพงมากๆ เพราะสวयมาขายให้เศรษฐี ระดับเจ้าชายเท่านั้น ซึ่งการบวชในสมัยพุทธกาลนั้นพึงบารมีพระพุทเจ้า มหาเศรษฐีเป็นผู้อุปถัมภ์ สร้างวัดให้อยู่ และพึงบารมีพระพุทเจ้า เป็นกษัตริย์ก็รับ โดยปริยายและภิกษุณียุคนั้นก็มีแต่อรหันต์ทั้งนั้น เดหิตบุคคลที่เกิดมาพร้อมที่จะบรรลอรหันต์ สถานการณ์พึงพระพุทเจ้าให้เป็นไปได้โดยปริยาย สังคมเปิดรับพระพุทธศาสนาตั้งแต่พระพุทเจ้าบัญญัติขึ้น ภิกษุสงฆ์บวช ภิกษุณีบวช ก็จะรับโดยปริยาย แต่มายุคนี้ เราก็ทั้งยากมาก ลำบากมาก วิถีชีวิตเป็นยุคที่ห่างพระพุทเจ้า ๒๕๕๑ ปี พระภิกษุณี รัตนาวลี และพระภิกษุณีองค์อื่นก็มาจากฐานะปานกลาง และต้องต่อสู้กับสังคมทั้งภายนอกและภายในจึงต้องแสร้งใช้วัดกล่อมเกลาจิตใจ ความกดดัน เพราะมาจากกรรมรูปในอดีตชาติส่งมาโดยตรง ที่ต้องสู้ต่อไปโดยมีหน้าทีอย่างนี้ ถอยหลังไม่ได้ หน้าทีของคุณคืออย่างนี้ละ มีหน้าทีส่งมาจากอดีต แต่ละท่านในจันทรชาตริกก็เหมือนกัน พระมหาสาโลบุตรก็เหมือนกัน ท่านก็ตั้งจิตอธิษฐานมาเป็นแสนชาติ ทำบุญเป็นเรื่องของเหตุปัจจัยในอดีตด้วย ไม่ใช่อยู่ๆจะมาเป็นอย่างนี้เลยไม่ได้ จะต้องสะสมบุญมาแต่อดีตก่อน พลังถึงจะยิ่งใหญ่ได้ มารก็คือจิตใจของคนเรานี้แหละมาแปดเดียว อันนี้ก็ล้มเพราะลงแล้วไม่กล้าที่จะตะแคงต้องหอรอก เพราะสังคมไทยเรายังทางชนบทนั้น ผู้หญิงห่มผ้าเหลืองไม่ได้ จับบาตรถือบาตรอะไรไม่ได้ เป็นว่าความคิดยังแคบอยู่ในกรอบแคบๆ ที่พูดกันมาว่า ประเพณีนี้ไม่มีหมดไปนานแล้ว และถ้ายานทัศนะไม่เกิด ไม่มีของข้างในจึงไปทักกรรม จุดเราไม่ใช่ออดีตวัตถุคิด ไม่ออกด้วยซ้ำไปว่าเรามาจากอดีต แล้วเรามาทำตรงนี้พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล จนลืมนี่ ว่าเรามีหน้าที่มาทำพระพุทธศาสนา พระพุทเจ้าให้ครบพุทธบริษัทสี่นะ ในพุทธกาลพุทเจ้าท่านายไว้แล้วว่าครั้งหนึ่งของพระพุทธศาสนาต้องครบบริษัทสี่ และมีการศึกษาพระธรรมวินัย พระไตรปิฎกกันทั้งผู้หญิงผู้ชาย จะข้ามพ้นบรรลอรหันต์ พระพุทเจ้าก็ไม่มีจิตสงวนลิขสิทธิ์ไว้ ต้องมีประเทศไทยเท่านั้น ตรีศของพระพุทเจ้า ทั้งหญิงทั้งชายสามารถบรรลอรหันต์พ้นทุกข์ไปได้ เป็นพระพุทเจ้าได้ เป็นพระโสดาบันได้”

ปัจจุบันสถานภาพของพระภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ยังไม่เป็นที่ยอมรับพระภิกษุณี รัตนาวลีกล่าวถึงเหตุการณ์ การใช้ชีวิตในสังคมไทยให้ได้เห็นภาพของสถานภาพพระภิกษุณีในประเทศไทยว่า

“ โดยมีพระภิกษุณีธัมมมิตตา ที่ตอนบวชมีเรื่องให้ต้องเดินทางบ่อยมาก เพราะต้องเรียนหนังสือ จะต้องเดินทางอยู่ตลอดเวลา บางครั้งมีการตรวจด่านตรวจคนเข้าเมืองมีเยอะมาก ตอนพระภิกษุณีธัมมมิตตาเดินทางมาจากอุดรธานี ตำรวจอาจจะมีการตรวจต่างดาวเข้าเมืองขอตรวจบัตรประชาชน ส่วน

พระภิกษุณีธัมมมิตตามิบัติพระภิกษุณีก็ยื่นให้ตำรวจ ก็ผ่านไปเพราะมิบัติพระภิกษุณี แต่สำหรับพระภิกษุณีรัตนาวลีนั้นยังมีเรื่องอื่นอีก ไม่ว่าจะเป็นบรรดาประชาชน มีการเดินทางค่าตัวรถไฟ(พระภิกษุณีไปได้บ่อย) แล้วก็โรงพยาบาล พาสปอร์ต เพราะว่าสายการบิน เขาไม่ให้ทำ เขาไม่ให้ทำแล้วเราจะทำยังไง เขาบอกให้เปลี่ยนชุด เอาเสื้อขาวราทไปทับ ก็มี ดร.ทวิวัฒน์ กับ ดร.ลี ดร.ฝรั่ง ท่านบอกว่าศาสนาอื่นไม่เห็นต้องทำ คุณไปทำกับศาสนาอื่นไม่ได้ คุณให้ถอดหมวกของอิสลามไม่ได้ ทำไม่ต้องทำกับศาสนาพุทธ เขาก็โทรกันให้่วนเลย การทำพาสปอร์ตไปศรีลังกาไม่ใช่ธรรมดาเรื่องไปถึง สว.ระเบียบรัตน์ และนี่เรื่องการทำพาสปอร์ต มีเรื่องทำบัตรประชาชน ซึ่งตอนนั้นพระภิกษุณีรัตนาวลีบัตรประชาชนเป็นแม่ชี ก็ต้องทำให้แม่ชี ก็แม่ชีไม่มีสถานภาพอะไร เขาก็ไม่ได้ว่า แต่พอพระภิกษุณีรัตนาวลีใส่ชุดนี้ห่มจีวรสีเหลือง เจ้าหน้าที่คิดว่าใส่ชุดนี้คือปลอมหรือเปล่า เจ้าหน้าที่ไม่ทำให้ วันหนึ่งบัตรประชาชนพระภิกษุณีรัตนาวลีหาย เดินขึ้นไปเลย พระภิกษุณีรัตนาวลีถามว่า

“ทำไมดิฉันบัตรประชาชนหาย ก็ตามใจจะทำให้(ตะคอกด้วย) นังดิๆ(เจ้าหน้าที่สั่ง)

พระภิกษุณีรัตนาวลีคิดว่านี่ถ้าเป็นอิสลามตะคอกเขาไม่ได้นะศาสนาอื่นตะคอกเขาไม่ได้ ทำไมไม่ตะคอกศาสนาอื่นบ้าง นังร้องไห้ น้าหุดู และท่านก็คิดอีกว่าหรือว่าจะให้ใส่สายเดี่ยวไป พระภิกษุณีจะได้ถอดหมวกเลยแล้วใส่สายเดี่ยวสีเหลืองไป มันน่าประหลาดบางครั้งผู้หญิงเราต้องอย่างนี้ แต่ถ้าลองให้โสเภณีไปแต่งชุดสวยๆ เจ้าหน้าที่ทำให้ทันที ไม่ต้องซักถามอะไรเลย ใส่ชุดอะไรไม่รู้ ทาเล็บไม่รู้ก็สี ทำผมไม่รู้ก็สีก็ยังไม่ทำให้ทันที พระภิกษุณีรัตนาวลี คิดว่าที่บุคคลทำความดี ประารถน าที่จะไม่เอาอะไรอีกของสังคม ไม่ได้เห็นแก่ตัวทำไม เพราะอะไร รู้สึกว่าทำให้ด้วยความประสงค์เอาบัตรประชาชนไปทำเสร็จแล้ว(ตะคอก) ค่อยสบายใจหน่อยแต่ใส่ชื่อของพระภิกษุณี น.ส. นางสาวอยู่นั้นแหละ ทำไมไม่วงเล็บว่าฉายาพระภิกษุณี เจ้าหน้าที่ก็ยังไม่ใส่ให้ แต่ท่านคิดว่า ก็ยังดีกว่าอย่างน้อยไปที่ไหนก็มีบัตรประชาชนห่มจีวรสีเหลืองแสดงว่ารัฐบาลก็ยอมแล้ว แล้วพอมาถึงเรื่องไปตีตั๋วรถไฟตอนแรก ก็ยังไม่มีใครไม่สงสัยอะไร ตอนพระภิกษุณีรัตนาวลีบวชใหม่ๆ ไม่สงสัยอะไรเลยรถไฟ ตีตั๋วให้พระภิกษุประจำเลย คิดว่าเป็นพระภิกษุ พอช่วงหลังพอมีข่าวเข้ามาเกี่ยวกับพระภิกษุณี ว่าไม่ถูกต้องตามกฎหมาย กฎหมายไม่ยอมรับ มีป้ายแสดงสุทธบัตร ก็เลยแสดงบัตรของพระภิกษุณีรัตนาวลีเป็นภาษาอังกฤษไม่มีกฎหมายมารองรับ ก็ไม่ให้ พระภิกษุณีต้องซื้อตั๋วเต็ม ภิกษุณีไม่มีรายได้ ประชาชนไม่สนับสนุน แคมยังทำงานให้พระศาสนาฟรี ทำไมสังคมเป็นแบบนี้ แต่ท่านก็สู้ต่อไป เมื่อสังคมเริ่มรู้ แล้วสังคมก็เริ่มขยับคดพระภิกษุณีมากขึ้นเหมือนกัน โรงพยาบาลต้องต่อแถวมารวาท บางครั้งบางโรงพยาบาลก็ยอมรับนะให้พิเศษเหมือนกัน แต่บางเห็นเป็นภิกษุณีผู้หญิงแล้วเป็นภิกษุณีคะ ปัจจุบันสถานภาพของพระภิกษุณีดีขึ้น ประชาชนเริ่มรู้จัก บางส่วนเริ่มยอมรับ พระภิกษุณีบางส่วน ก็ทำถ้าจะเข้ามาคุยด้วย หรือบางส่วนก็ยังไม่ยอมรับเหมือนกัน”

ในตอนนีในประเทศไทยมีภิกษุณีนับจากเถรวาท ประมาณ ๒๐ กว่าท่าน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูง แล้วก็อยู่ในนักบวชนานๆ ไม่ใช่เพิ่งบวชคืออยู่ในพระพุทธศาสนามานานมากแล้วศึกษากันมานาน

สรุปการศึกษาพบว่า

พระภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่ มีสถานภาพภิกษุณีที่มีการศึกษาสูง ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก(ดร.) กันทั้งนั้น ถือว่าเป็นการยกสถานภาพพระภิกษุณีให้เป็นผู้มีความรู้ สามารถสอนผู้อื่นได้ และยังแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงก็สามารถบรรลุธรรมได้เช่นเดียวกับผู้ชาย และสถานภาพภิกษุณีในสังคมไทย ยังไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมไทย ทำให้พระภิกษุณีอยู่ในสังคมอย่างไม่มีหลัก เนื่องจากไม่กฎหมายรองรับ และสวัสดิการต่าง ที่ควรจะได้รับเหมือนกับพระภิกษุสงฆ์ เพราะพระภิกษุณีเป็นหนึ่งองค์ประกอบหนึ่งในพุทธบริษัทสี่

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษา อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็น เกี่ยวกับ ภิกษุณีในสังคมไทยของ พระภิกษุณีรัตนาวลี” ผู้ศึกษามีจุดมุ่งหมายในการศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นถึง ประวัติความเป็นมาของพระ ภิกษุณีรัตนาวลี การวิเคราะห์ในเชิงความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณี สถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้สรุปประเด็นในการศึกษาได้ดังนี้

๑. สรุปผลจากการศึกษา
๒. อภิปรายผล
๓. ข้อเสนอแนะ

๑. สรุปผลจากการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็น เกี่ยวกับ ภิกษุณีในสังคมไทยของ พระ ภิกษุณีรัตนาวลี” มีข้อสรุปจากการศึกษาได้ดังนี้

จากสภาพสังคมไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ภิกษุณีในสังคมไทยได้เริ่มมีมาตามประวัติในพระไตรปิฎกตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ตามพระราชบัญญัติ ในพระไตรปิฎกนั้น “ภิกษุณี” หมายถึง นักบวชหญิงในพระพุทธศาสนา ถ้าภิกษุณีฝ่ายหญิง ที่ต่ำกว่าภิกษุณี จะเรียกว่าสิกขมานา นั่นก็คือ “สามเณรี” ภิกษุณีองค์แรกในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้บวชให้คือ พระนางมหาปชาบดีโคตรมีเถรี และเป็นเอตทัคคะทางรัตตัญญู ฐาตรีนาน จากครั้งนั้นจึงทำให้มีสตรีที่ขอเข้ารับการบวชจากพระพุทธเจ้าเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งจากประวัติในพระไตรปิฎกจะแสดงให้เห็น ภิกษุณีที่เข้ารับการบวชแล้วและมีความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ หรือที่ได้รับยกย่องเป็นเอตทัคคะทางพระพุทธศาสนา มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๓ องค์ จากข้อมูลดังกล่าวสืบเนื่องจนถึงปัจจุบันทำให้ระบบภิกษุณีขาดสูญวงศ์หรือไม่มีผู้สืบทอดอย่างต่อเนื่องด้วยปัจจัยจากสภาพสังคมในหลายด้านคือ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่มานาน ๓๐๐ ปี แล้ว ถึงปัจจุบันจะมาเอาบทบาทสตรีให้เสมอภาคผู้ชาย ซึ่งทำได้ยากมาก เพราะสังคมให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ค่านิยม มุมมอง

ที่ยึดคิดในแบบเดิมๆ อยู่ เช่น ผู้ชายมักจะมองผู้หญิงตั้งแต่ปลายเส้นผมจรดปลายเท้าเลย ว่าเซ็กซี่ไหม สวยไหม รูปร่างยังไง แต่งตัวอย่างไร เท่ห์ เก๋ หรือมองเป็นแค่วัตถุทางเพศ ซึ่งผู้ชายจะมองเห็นผู้หญิงได้แค่นี้ แต่ความสามารถของผู้หญิงกับไม่มอง และสร้างกรอบแนวคิด อยู่ในขีดจำกัดในกรอบแนวคิดตรงนี้ จากมุมมองดังกล่าว ลองเปลี่ยนใหม่ต้องมองให้เป็นวัตถุแห่งการเคารพ นั่นก็คือ การเป็นนักบวชหญิง ผู้หญิงสามารถทำได้ และควรที่จะมองผู้หญิงเป็นเพศแม่ แต่คุณมองเป็นเพศแม่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ให้ความเคารพในเพศแม่ของคุณมากนัก ซึ่งไม่ได้เป็นการกล่าวว่าคุณชาย แต่เป็นการสร้างความคิดให้หลุดพ้นออกจากกรอบแนวคิดที่สังคมกำหนดไว้ การที่สังคมไทยมีนักบวชหญิงนั้น เป็นการมองว่าผู้หญิงก็เป็นได้ แต่ไม่ได้รับการยอมรับ แต่ไม่ถึงจับมาซึก ไม่มากดจี๋ข่มเหงว่าต้องให้ไปซึกเหมือนเมื่อปี ๒๕๑๗ ที่เคยว่ามีการจับซึก รู้สึกว่าสังคมยังเปิดกว้างมากขึ้น ช่วงประมาณ 5 ปีมาแล้วในเรื่องของสิทธิสตรี สิทธิมนุษยชน เปิดกว้างขึ้น อิสระในความคิด พอมาในยุคนี้ผู้หญิงมาเป็นนักบวช มาเป็นภิกษุณี เป็นพระผู้หญิง ก็ มีการยอมรับบางในบางบุคคลเท่านั้น ซึ่งก่อนนี้ก็ต้องขอบคุณท่านที่ต่อสู้จริงจังนั่นก็คือ ดร.ฉัตรสุมาณ ท่านเป็นนักวิชาการทางฝ่ายศาสนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านก็มีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาเพราะว่าแม่ ของท่านพ่อท่านก็เป็นพระภิกษุและพระภิกษุณีที่ต่อสู้เพื่อจะให้ได้รับการยอมรับจากสังคมมาก่อน เมื่อท่านบวชเข้ามาประเทศไทยครั้งแรก ถูกสังคม โจมตีอย่างหนัก ซึ่งในขณะนั้น จะมีนักปราชญ์ที่เข้าไปช่วยเหลือ อยู่ ๒ ฝ่าย และเรื่องก็คลายตัวจนกระทั่ง ณ ปัจจุบัน เพราะฉะนั้นการบวชจึงเป็นทางออกหนึ่งของผู้หญิง ในการแก้ปัญหาชีวิตก็คือ การบวชเป็นพระผู้หญิง ได้เข้าสู่กรอบของพระธรรมวินัยแปดประการ และศีล ๓๑๑ ข้อ การที่อยากจะเป็นคนดีเข้าสู่พระธรรมวินัยพระไตรปิฎกก็เข้ามาได้ เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ทาง สังคมไทย ให้กับ สตรีในปัจจุบันพระภิกษุณีได้มีการเคลื่อนไหวให้สังคมได้รู้จักภิกษุณีมากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ดังนี้

๑. ทางด้านนิติบัญญัติ คือ กฎหมาย ภาครัฐ แยกออกเป็นประเด็น ดังนี้

๑.๑ ด้านการเมืองเคยมีการนำเสนอระบบภิกษุณีต่อสภาผู้แทนราษฎร แต่ไม่ผ่านความเห็นชอบ และไม่สามารถบัญญัติให้ภิกษุณีมีสถานภาพทางด้านกฎหมายได้ แต่เรื่องระบบภิกษุณีก็รับทราบกันไปแล้ว

๑.๒ ด้านวิชาการ เช่น ผลงานวิชาการระดับชาติ มีงานวิจัยของพระภิกษุณีรัตนาวลีติดอันดับเข้าไปในกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๑.๓ ด้านสื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทโดยการนำเสนอเรื่องภิกษุณีเพิ่มมากขึ้น แต่ต้องควรระวังเป็นอย่างมาก เพราะจะมีคนที่มีความคิดสนับสนุนส่งเสริมหรืออาจจะมีคนที่ไม่ต่อต้าน ทำลาย

๒. ทางด้านพฤติกรรม คือ สื่อมวลชน ประชาชนต้องขยับ ไม่ใช่แค่การเมืองขยับ รัฐบาลขยับ ภาคประชาชน ก็จะต้องช่วยกัน พฤติกรรมของสังคม ต้องให้ความยอมรับมากกว่านี้ เช่น พระภิกษุณีรัตนาวลีเคยเจอจะเข้าห้องน้ำ พอไปถึงห้องน้ำ จะต้องมีการทักท้วงคิดว่าเข้าห้องน้ำผิดเป็นประจำ อาตมาจะต้องบอกทุกครั้งว่าเป็น พระภิกษุณีค่ะ หรือเวลา ขึ้นรถเมล์ก็ จะมีผู้หญิงรีบลุกขึ้น ผู้ชาย ก็จะมานั่งข้างพระภิกษุณี ก็จะต้องบอกทุกครั้งว่าอาตมาเป็นพระภิกษุณี ซึ่งจากตัวอย่างดังกล่าวจะแสดงให้เห็นว่า สังคม

ควรที่จะมีการยอมรับ นับถือและสนับสนุน ช่วยกันสืบทอดระบบภิกษุณีในอนาคตต่อไป เพราะพระภิกษุณีหรือสตรีมีบทบาท ความสำคัญ และมีความเสมอภาคไม่แพ้ผู้ชาย

จากการศึกษาสถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยพบว่า ในตอนนี้ในประเทศไทยมีภิกษุณีประมาณ ๑๐ กว่าท่าน นับจากเถรวาทประมาณ ๒๐ กว่าท่าน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูง เป็นนักบวชอยู่ในพระพุทธศาสนานานมากแล้ว จะมีแต่ละเถรสมาคมในแต่ละเถรสมาคม ถือว่าเป็นสมาคมสงฆ์ที่ปกครองพระสงฆ์ในประเทศ แบ่งประเภทของการบวชเป็น ๒ ลักษณะ คือ การบวชแบบ เถรวาทหรือการบวชแบบมหานิกาย ภาพรวมจากทั้งสองนิกายคือ ใครที่มีศรัทธา พร้อมทั้งจะเข้ารับการบวชจริงๆ ก็สามารถบวชได้ เพราะยังไม่มีกฎหมายหรือกฎใดๆ มาบัญญัติหรือรองรับเกี่ยวกับเรื่องของภิกษุณี ซึ่งแต่ละรูปจะมีสายหรือสถานปฏิบัติธรรมของแต่ละองค์แตกต่างกัน ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับต่างประเทศ ซึ่งต่างประเทศมีการยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เช่น ภิกษุณีมหายาน จะมีลักษณะแบบ จีน มีการสืบทอดมา ไม่เคยขาด สาย ได้รับการยอมรับภายในสังคมอย่างปกติให้ความเสมอภาคภาคกันทั้งสองฝ่าย หมายความว่า ประชาชน มีการยอมรับ กฎหมาย ก็มีรองรับเกี่ยวกับเรื่องภิกษุณีโดยตรง ต่างจากสภาพสังคมไทย สถานภาพของภิกษุณีที่อยู่ในประเทศไทยยังไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม เนื่องจาก ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงในสังคมไทย วัฒนธรรม ค่านิยม การศึกษา ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พระภิกษุณีไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม เช่น ตัวอย่างของพระภิกษุณีรัตนาวลีเอง ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน คือ ขณะที่พระภิกษุณีรัตนาวลีกำลังศึกษาในระดับปริญญาโทที่สถาบันแห่งหนึ่ง เป็นช่วงวิชาเรียนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในขณะที่เรียนนั้นให้นักศึกษาทุกคนสวมมนต์ พระภิกษุณีรัตนาวลีก็เดินไปที่ข้างหน้าพระพุทธรูป ซึ่งด้านขวามือมีพระภิกษุสงฆ์นั่งอยู่ พระภิกษุณีจึงเดินไปทางด้านซ้ายมือ เพื่อที่จะนั่งสวมมนต์ แต่ทันใดนั้นเองกลับมีภรรยาของท่านหนึ่งได้ขอให้ท่านภิกษุณีไปนั่งข้างหลัง เพราะการที่นั่งตรงนั้นเป็นการไม่ให้เกียรติพระภิกษุสงฆ์ เป็นการนั่งเสมอกับพระภิกษุสงฆ์ พระภิกษุณีจึงต้องไปนั่งข้างหลังกับพวกภรรยา พระภิกษุณีจึงกลับมาแจ้งเรื่องนี้กับ พระภิกษุณี Dr.Lee พระภิกษุณีองค์นี้มีบทบาทต่อพระภิกษุณีไทยเป็นอย่างมาก เพราะเป็นผู้สนับสนุนพระภิกษุณีโดยให้ทุนการศึกษาพระภิกษุณีหลายท่าน เพื่อเป็นการยกระดับการศึกษาพระภิกษุณีในสังคมไทย ซึ่งจากกรณีนี้ยังไม่มีหน่วยงานใดสนใจหรือสนับสนุน พระภิกษุณี Dr.Lee จึงรายงานไปถึงอธิการบดี อธิการบดีก็พยายามเปลี่ยนแก้ไขหาข้อยุติให้พระภิกษุและพระภิกษุณีโดยให้นั่งคนละฝั่งกัน เพื่อเป็นแสดงความเท่าเทียมกันทั้งสองฝ่ายและไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในพระพุทธศาสนา การศึกษาน้อยหรืออยู่ระดับชั้นแค่ประถมศึกษา ๔ ก็เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ทำให้สถานภาพพระภิกษุณียังไม่ถูกยกระดับภายในสังคม คนที่มีการศึกษาน้อยเป็นเรื่องยากมากที่จะได้รับการยอมรับ และ ไม่สามารถเข้าไปสอนอะไรได้ ประชาชนก็เลยไม่ ให้ความ นับถือ ตัวอย่าง แม่ชีส่วนใหญ่ โดยทั่วไป จะมีสถานภาพต่ำไม่เป็นที่พึงของประชาชน มองเห็นในสถานภาพที่ต่ำมากอาจเป็นเพราะ หน้าที่ตั้งแต่ในอดีตจะเห็นแม่ชีอยู่แต่กันครัว กันวัด

พระภิกษุณีรัตนาวลีเป็นอีกรูปหนึ่งที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับสถานภาพที่ไม่ได้รับการยอมรับตอนที่เป็นแม่ชี อยู่ ณ วัดปากน้ำกรุงเทพมหานครแห่งหนึ่ง เป็นแม่ชีมาทั้งหมด ๖ ปี หน้าที่ของแม่ชี คือ ล้างจาน ถูพื้น จัด สำหรับพระ ล้างหม้อข้าว กวาดเช็ดถูธรรม ทำมา เป็นเวลา ๒ ปี พระภิกษุณีจึงตั้งคำถามในใจว่า การที่เรา มา บวชในพระพุทธศาสนา แท้จริงแล้วหน้าที่ของเราต้องการมาทำอะไร และคำตอบก็เกิดขึ้นในใจ คือ เรา ต้องการนั่งสมาธิ ทำจิตใจให้สงบ สืบทอดและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาตามที่ พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ เมื่อได้คำตอบในใจแล้วจึงหยุดคิด แล้วหาหนทาง สิ่งแรกที่ทำ คือ อยากที่จะตั้งใจ เรียนให้จบในระดับปริญญาตรี เพราะพระภิกษุณีรัตนาวลีคิดว่า การเรียนจะช่วยยกระดับสถานภาพของ ผู้หญิงที่บวชในพระพุทธศาสนาได้ และก็เป็นที่น่าตกใจอย่างมาก เมื่อเห็นแม่ชีที่จบปริญญาตรีทั้งวัด มีจบ แค่ ๒-๓ คนเท่านั้นจาก ๒๐-๓๐ ท่าน จึงทำให้พระภิกษุณีรัตนาวลีมีแรงผลักดันที่ จะยกสถานภาพนักบวช หญิงในทางด้านการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างจริงจัง ก็เลยคิดว่าเกิดอะไรขึ้น ทำไมพระภิกษุ สามเณรเดินกันให้เต็ม วัด ไม่รู้ว่่าที่ร้อยรูป ได้เรียนหนังสือกันทุกองค์ แล้วทำไมแม่ชีเหล่านี้ กลับไม่ได้รับการศึกษาเลย ภิกษุณีจึง ทำทุกวิถีทางเพื่อยกระดับนักบวชหญิงในประเทศไทย ในขณะนั้นได้ ทราบข่าวว่ามีโครงการวิทยาลัยแม่ชี ซึ่งปัจจุบันพระภิกษุณีรัตนาวลีก็เป็นผู้ช่วยสร้างหลักสูตร โครงการนำร่องการศึกษาของแม่ชีและพระภิกษุณี ซึ่งการบวชให้กับสตรีจะเกิดขึ้นได้ต้องช่วยกันยกระดับสถานภาพ บทบาททางสังคมของพระภิกษุณีก่อน ไม่ให้สังคมมองสตรีที่เข้ารับการบวชในทางที่ไม่ดี เช่น สังคมมักคิดว่าสตรีที่เข้ารับการบวช ส่วนใหญ่ เพื่อจะประชดชีวิต หรือหาทางออกให้กับชีวิตไม่ได้ กรอบครัวมีปัญหา ลูก สามีตายจาก ก็จะมาบวช ซึ่ง มุมมองความคิดต่างๆ เหล่านี้จะต้องหมดจากความคิดของคนในสังคมก่อน และเปิดใจ ไม่แบ่งชนชั้น สถานภาพของบุรุษกับสตรี จะต้องมีความเสมอภาคทางเพศในสังคม อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งปัญหาความไม่ เสมอภาคทางสังคม ยังเป็นปัญหาต่อสถานภาพของภิกษุณีอย่างมาก เพราะเป็นผู้หญิงไม่สามารถบวชสืบสกุล ได้ ส่วนนี้จึงเป็นการ จุดประกายให้พระภิกษุณี รัตนาวลีต้องเข้ารับการบวชและ ยกย่องสถานภาพบทบาท ผู้หญิงมาอยู่ในเพศของความเคารพ พร้อมทั้งความเสมอภาคสถานภาพ ของแม่ชี ที่พระภิกษุณีจะต้องบวช ยกระดับสถานภาพขึ้นมาแล้วแปลงบทบาทให้มีการศึกษาที่สูงขึ้น ซึ่งจะทำให้สังคมมองสตรีมีสถานภาพต่ำ ลดน้อยลง

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคการมีภิกษุณีในสังคมพบว่า ปัญหาแลอุปสรรคการมีภิกษุณี ในสังคมไทยนั้น ยังไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลหรือสังคม ดังนั้นปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีจึง มีอยู่รอบด้านในสังคม ซึ่งการลงพื้นที่เก็บข้อมูลกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า จากประสบการณ์ของ พระภิกษุณีรัตนาวลีในช่วงชีวิตของการบวชพบกับปัญหาและอุปสรรคมาโดยตลอด โดยแบ่งประเด็นของ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญออกเป็นประเด็น ดังนี้

๑. การเดินทาง ไม่ว่าจะเดินทางโดยรถไฟ รถโดยสารประจำทาง หรือเครื่องบินต่างก็ประสบ กับปัญหาเป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น หลวงแม่เคยนั่งรถโดยสารประจำทาง และโดน ไล่ลงจากรถ โดยสารประจำทางหลายครั้ง เนื่องจากสังคมจะยอมรับพระภิกษุสงฆ์โดยให้สวัสดิการหลายอย่าง การขึ้น

รดประจำทางพระภิกษุสงฆ์ก็จะได้รับการยกเว้นค่าโดยสารเป็นพิเศษ ซึ่งต่างจากพระภิกษุณีสังคมจะมองว่าเป็นพระปลอม เพราะสังคมไทยยังเชื่ออยู่ว่า ผู้หญิงไม่สามารถบวชได้และพระภิกษุณีในสังคมไทยก็ยังมียุ่ น้อยมาก ถ้าจะบวชจะต้องอยู่ในรูปของแม่ชี แต่อย่างไรแม่ชีก็ยังคงถูกเก็บค่าโดยสารรดประจำทางอยู่ในกรณี ของรถไฟ ในอดีตการจะตีตั๋วรถไฟในแต่ละครั้งยังไม่มีปัญหา ซึ่งเป็นช่วงที่ หลวงแม่บวชใหม่ๆ จะเดินทาง โดยรถไฟเป็นประจำ แต่ พอมาช่วงหลังมีข่าวเกี่ยวกับพระภิกษุณี ออกตามสื่อต่าง ๆ มากมาย ว่าไม่ถูกต้อง ตามกฎหมาย กฎหมายไม่ยอมรับ เจ้าหน้าที่รถไฟจึงมีกฎระเบียบที่เข้มงวดมากขึ้น คือพระภิกษุสงฆ์จะต้อง แสดง สุธชิบัตร ดังนั้นพระภิกษุณีจึง ต้องซื้อตั๋วเต็ม ราคาเหมือนกับฆราวาสทั่วไป แสดงให้เห็นถึง ความเลื่อมล้ำของสังคม สวัสดิการต่าง ๆ ก็ยังไม่มีให้กับพระภิกษุณี

๒. บัณฑิตประชาชน ในเรื่องของบัณฑิตประชาชนนั้น ยังเป็นปัญหาสำคัญอยู่มาก ในการทำบัตร ประชาชนให้กับพระภิกษุณีในแต่ละครั้งจะทำได้ยากมาก ยกตัวอย่างเช่น พระภิกษุณีไปทำบัตรประชาชน มาหลายครั้ง แต่ทางสำนักงานเขตก็ไม่ทำให้วันหนึ่งพระภิกษุณีทำบัตรประชาชนหาย พอขึ้นไปสำนักงาน เขตเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเขตพูดคุยกับพระภิกษุณีด้วยถ้อยคำที่หยาบคายตะคอก และไม่เต็มใจที่จะทำบัตร ประชาชนให้ ซึ่งเจ้าหน้าที่กล่าวกับพระภิกษุณีว่า แม่ชีก็ไม่ใช่ เป็นพระปลอมหรือเปล่า ซึ่งจากการกระทำ ของเจ้าหน้าที่แล้วพระภิกษุณีกล่าวว่า เป็นการกระทำที่น่าหุดหู่ใจเป็นอย่างมาก พระภิกษุณีไม่ใช่บุคคลที่ กระทำผิดทางกฎหมายถึงได้มากกล่าวหาหรือมาทำกริยาที่เลวร้ายแบบนี้ แต่เป็นบุคคลที่ทำความดี ประรณานาที่ จะไม่เอาอะไรอีกของสังคม ไม่ได้เห็นแก่ตัวอะไรเลย แต่กลับได้รับปัญหาเป็นอย่างมาก ปัญหายังไม่จบ เจ้าหน้าที่ก็ยังยืนยันว่าจะไม่ทำบัตรประชาชนให้กับพระภิกษุณี จนกระทั่งเรื่องถึงหัวหน้าเขต พระภิกษุณีจึง จะได้ทำบัตรประชาชน แต่ในการทำบัตรประชาชนให้มันจะต้อง ใส่คำนำหน้าว่า นางสาว และจะไม่ใส่ ฉายาพระภิกษุณีทางพระพุทธศาสนาให้

๓. พาสปอร์ต การที่พระภิกษุณีจะทำพาสปอร์ตเป็นเรื่องยาก เพราะทางสายการบินของไทยไม่ ทำให้และยังไม่ยอมรับ ทางสายการบินของไทยบอกว่า ถ้าจะทำพาสปอร์ตจะต้องไป เปลี่ยนชุด โดยการเอา เสื้อฆราวาสไปทับชุดพระภิกษุณี เมื่อเรื่องดังกล่าวทราบถึงพระภิกษุณี Dr. Lee ท่านกล่าวกับสายการบินว่า ศาสนาอื่นไม่เห็นต้องทำ เช่นนี้ และคุณก็จะไปทำกับศาสนาอื่นไม่ได้ ด้วย ถ้าคุณลองไป ถอดหมวกของ อิสลามเป็นการดูหมิ่นศาสนาอิสลามอย่างมากและเขาก็จะไม่ทำให้คุณด้วย คุณก็เป็นชาวพุทธแล้วทำไมมา ทำกับพระภิกษุณีที่เป็นพระในพระพุทธศาสนาของไทยได้ ทำไมต้องทำกับศาสนาพุทธเช่นนี้ ซึ่งเป็นการไม่ เกียรติศาสนาและสร้างไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชาติอย่างเห็นได้ชัดเจน การทำพาสปอร์ตของพระภิกษุณี จึงเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องจึงถูกเสนอไปถึง สว.ระเบียบรัตน์ มีเอกสารเกี่ยวกับพระภิกษุณีมากมายที่ถูกเสนอเข้า ไปในสภาในเรื่องของการทำพาสปอร์ต ปัจจุบันการทำพาสปอร์ตของพระภิกษุณีก็ยังสามารถทำได้ยาก แต่ทางสาย การบินของไทยก็เปิดรับที่จะทำให้ ซึ่งพาสปอร์ตเป็นสิ่งสำคัญมากเพราะภิกษุณีแต่ละองค์จะต้องใช้เดินทางไปบวชเรียนที่ศรีลังกา และหลายประเทศ พระภิกษุณีรัตนาวลี ในกรณีของพระภิกษุณีเอง บอกว่า ตอนบวช มีเรื่องให้ต้องเดินทางบ่อยมาก ต้องไปเรียนหนังสือเราจะต้องเดินทางอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังมีด้าน

ตรวจคนเข้าเมือง เยอะมาก พาสปอร์ตจึงเป็นหนังสือเดินทางที่สำคัญของพระภิกษุณีในการเดินทางออกนอกประเทศ

๔ . โรงพยาบาล ปัจจุบันจะเห็นว่ามีโรงพยาบาลที่รักษาพระภิกษุสงฆ์โดยตรง นั่นก็คือโรงพยาบาลสงฆ์ ซึ่งพระภิกษุสงฆ์จะได้รับสวัสดิการ โดยไม่เสียค่ารักษาพยาบาลในทุก ๆ กรณีที่รักษา ซึ่งต่างจากกรณีของพระภิกษุณีที่ยังไม่สวัสดิการเช่นนี้ ในกรณีที่พระภิกษุณีหรือแม่ชีไม่สบายจะต้องออกค่ารักษาพยาบาลเองทั้งหมด ไม่โรงพยาบาล หน่วยงาน หรือฝ่ายราชการ เข้ามาดูแลเกี่ยวกับเรื่องนี้ เพราะปัญหานี้ส่วนหนึ่งมาจากการที่สังคมไม่ยอมรับ บางครั้งบางโรงพยาบาลก็ยอมรับให้พิเศษเหมือนกัน แต่โรงพยาบาลบางแห่งเห็นว่า เป็นพระภิกษุณีก็จะกระทำเหมือนกับฆราวาสทั่วไปตลอดการรักษา

๒. อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นเกี่ยวกับภิกษุณีในสังคมไทยของภิกษุณี รัตนาวลี” สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ระบบภิกษุณีขาดศูญวงศ์ (ขาดความต่อเนื่อง) และศูญหายจากพระพุทธศาสนาในสังคมไทย จึงเกิดเป็นปัญหาในระบบภิกษุณี จนมาถึงปัจจุบัน เนื่องจากขาดการสืบทอดเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ซึ่งยากต่อการรื้อฟื้นพระภิกษุณี ทำให้สังคมไทยมีการยอมรับพระภิกษุณีน้อยลง

๒. พระภิกษุณีรัตนาวลี เป็นสตรีเพศที่ต้องการบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะสืบทอดภิกษุณีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย พระภิกษุณีรัตนาวลีจะมีความถนัดทางด้านสังคมสงเคราะห์ โดยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น จัดทำโครงการสร้างหลักสูตรที่สนับสนุนการศึกษาให้กับแม่ชี เพื่อเป็นการยกระดับการศึกษาให้กับแม่ชี และจัดทำโครงการสตรีดีเด่นทางด้านพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ เพื่อต้องการเป็นแรงผลักดันให้สตรีสนใจเข้ารับการบวชเป็นภิกษุณีเพิ่มมากขึ้น

๓. การศึกษาสำคัญมากต่อภิกษุณีในสังคมไทย เพราะการศึกษาจะช่วยยกระดับให้มีสถานภาพที่สูงขึ้น สามารถเป็นที่พึ่งให้กับประชาชนได้ จึงเกิดเป็นความศรัทธา เคารพ นับถือ พระภิกษุณีมากกว่าแม่ชี เป็นการสืบเนื่องการยกระดับการศึกษาให้กับแม่ชีในปัจจุบัน

๔. การยอมรับภิกษุณีในสังคมไทยมีการยอมรับน้อยมาก เนื่องจากสภาพสังคมไทยยังยึดติดอยู่กับกรอบแนวคิดแบบเดิม เช่น ผู้ชายจะต้องเป็นผู้นำเสมอ ผู้หญิงจะเป็นคนที่ตามหลังเสมอ แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาที่มีผู้ชายเท่านั้นที่บวช ผู้หญิงไม่สามารถบวชได้ จึงทำให้ภิกษุณียากต่อการยอมรับในสังคมไทย

๕. ภาครัฐ ไม่ให้สวัสดิการ ไม่ออกกฎหมายคุ้มครองใด ๆ เพราะพระภิกษุณียังไม่ได้รับการยอมรับในสังคม ซึ่งสวัสดิการและกฎหมายคุ้มครองถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เนื่องจากสวัสดิการจะช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดความสะดวกสบายไม่ว่าจะเป็น ในเรื่องของการเดินทาง การทำพาสปอร์ต

การรักษาพยาบาล ฯลฯ ส่วนกฎหมายจะช่วยให้พระภิกษุณีมีสิทธิเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคมและ
คุ้มครองการดำรงอยู่ในสังคม

๖. ครอบครัว เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สตรีต้องการเข้ารับการบวช เพราะวัฒนธรรมของ
สังคมไทย ถือว่าการบวชเป็นการทดแทนบุญคุณบิดามารดา เป็นเรื่องที่ดั่งงาม เป็นเรื่องมงคล ครอบครัวใดที่
มีบุตรชาย จะต้องเข้ารับการบวช พ่อแม่ถือว่าการบวชของบุตรจะทำให้ตน ได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์
จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เกิดข้อจำกัดกับครอบครัวที่มีแต่บุตรสาวที่ไม่สามารถบวชได้ ข้อจำกัดเหล่านี้
จึงเป็นแรงผลักดันให้สตรีหลายท่านต้องการเข้ารับการบวชเป็นพระภิกษุณีเพื่อทดแทนบุญคุณบิดามารดา
เช่นเดียวกับเพศชาย

๓. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็น เกี่ยวกับ ภิกษุณีในสังคมไทยของภิกษุณี รัตนาวลี ”
มีข้อเสนอแนะจากการทำการศึกษาและเมื่อเสร็จสิ้นการทำการศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิด
ประโยชน์และเป็นการเรียนรู้ที่เปิด โลกทัศน์หรือมุมมองที่แตกต่างเกี่ยวกับภิกษุณีที่จะเกิดขึ้นภายในสังคม
ต่อไป ได้ดังนี้

๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

๓.๑.๑ ด้านกฎหมาย ภาครัฐ ควรให้สวัสดิการ ออกกฎหมายคุ้มครองให้กับพระภิกษุณี
โดยให้สิทธิพระภิกษุณีเท่าเทียมกับพระภิกษุสงฆ์ทุกประการ

๓.๑.๒ ด้านสังคม พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ ประชาชน ควรให้การยอมรับพระภิกษุณี
ให้ดำรงในพระพุทธศาสนา โดยเปิดโอกาสให้ผู้หญิงที่มีจิตศรัทธาเข้ารับการบวชในประเทศไทย

๓.๑.๓ ด้านการศึกษา สื่อการเรียนการสอนในภาควิชาพระพุทธศาสนา ควรให้มี
การศึกษาเกี่ยวกับพระภิกษุณี หรือหนังสือที่เกี่ยวกับประวัติของพระภิกษุณีในสมัยพุทธกาล

๓.๑.๔ ด้านวัฒนธรรม สร้างกิจกรรมประเพณีในทางพระพุทธศาสนา เช่น การแสดง
รำลึกพระภิกษุณีในพระไตรปิฎก ในพิธีกรรมงานมงคลและมีการแสดงปาฐกถาธรรม การบิณฑบาต การให้
คำแนะนำปรึกษาแก่ชุมชน แสดงถึงสัญลักษณ์ เอกลักษณ์ การเคารพนับถือเพศสตรี นักบวชเสมอภาคกับ
นักบวชเพศบุรุษ

๓.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

๓.๒.๑ ควรมีการศึกษาและติดตามผลการดำรงอยู่ของพระภิกษุณีในพระพุทธศาสนาใน
สังคมไทยต่อไป

๓.๒.๒ ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนในการยอมรับระบบพระภิกษุณีใน
สังคมไทย

บรรณานุกรม

กุลวีร์ ประภาพรพิพัฒน์. การเคลื่อนไหวของภิกษุณีสงฆ์ในประเทศไทย. เอกสารประกอบการ

จัดติยา ชาติยวรา. การก่อรูปทางอัตลักษณ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา:

กรณีศึกษาชุมชน

คณะอนุกรรมการ กิจการสตรี เยาวชนและผู้สูงอายุ วุฒิสภา. การบวชภิกษุณีในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ม.ป.ป.

จำเนียร ทรงฤกษ์. ชีวประวัติพุทธสาวิกา(พระภิกษุณีหรือพระเถรี). กรุงเทพฯ: หจก. ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๔.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. ภิกษุณียังมีอยู่หรือ ?. นครปฐม : โรงพิมพ์พระโพธิสัตว์ , ๒๕๑๘.

_____. มาสตรีในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาสน์ จำกัด, ๒๕๓๘.

_____. พัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘.

_____. สตรีกับพุทธศาสนา ใน สตรีศึกษา ๑ โครงการหนังสือเล่ม

ผู้หญิงกับ
ประเด็นต่างๆ. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม

_____. สตรีในพุทธกาล. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, ๒๕๔๕.

ทองย้อย แสงสินชัย. ไขปริศนาปัญหาภิกษุณี. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, ๒๕๔๔.

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. “พุทธศาสนากับสิทธิสตรี”. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑๕-๒๐: ๑๐๑-๑๓๑, ๒๕๔๓.

ฉัมนันทา, ภิกษุณี. เรื่องของภิกษุณีสงฆ์: รวบรวมข้อมูลจากการบรรยายและข้อเขียน
ของ

ฉัมนันทาภิกษุณี. กรุงเทพฯ: ส่องสยาม, ๒๕๔๔ข.

ธนู แก้วโสภาส. ประวัติศาสตร์โลก. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๔๒.

นรินทร์ ภาษิต. แลกการณเรื่องสามเณรีวัตรนาริวังค์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง
แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๔.

บรรจบ บรรณรุจิ. ภิษุณี : พุทธสาวิกาครั้งพุทธกาล. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ปาริชาติ สุวรรณบุบผา. รายงานการวิจัยแม่ชีกับการศึกษาในประเทศไทย.

กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก. ทศนะของพระพุทธศาสนาต่อสตรีและการบวชเป็นภิกษุณี. กรุงเทพฯ :

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๔.

พระวินัยปิฎก. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

_____. พระวินัย ปิฎก เล่ม ๗ จุลวรรค ทุติยภาค และ อรรถกถา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. พระวินัยปิฎก เล่ม ๓ ภิกษุณีวิภังค์ และอรรถกถา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน . กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

มานพ นักการเขียน. พระพุทธศาสนากับสตรีศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
, ๒๕๔๔.

ราชบัณฑิตยสถาน . พจนานุกรมไทย(ฉบับราชบัณฑิตยสถาน). กรุงเทพมหานคร : มป.ท.,
๒๕๒๕.

_____. พจนานุกรมไทย(ฉบับราชบัณฑิตยสถาน). กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.,
๒๕๓๗.

ศรีปรีชิตโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) ภิกษุ. กรณีการบวชสามเณรี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ: ๒๕๓๕.

สมชาย ไมตรีและคณะ. การศึกษาความเป็นไปได้ของการบวชภิกษุณีในประเทศไทย: รายงาน
การวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

หนังสือพิมพ์

คุยกับพระผู้หญิงเข้มมนันทาแจงสังคม. ไทยโพสต์. ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๔

ทรรศนะของพระพุทธศาสนาต่อสตรีและการบวชเป็นภิกษุณี ไทยโพสต์. ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๔

พระสังฆราชรับสั่งห้ามบวชภิกษุณี-สามเณรี. เดลินิวส์. ๓ มิถุนายน ๒๕๔๔

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ภาพประกอบการศึกษา

สถานที่ : ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ จังหวัดระยอง

พระภิกษุณีรัตนาวดี

กุฏิพระภิกษุณี

พืชผักสวนครัวในศูนย์ปฏิบัติการแห่งสตรีนานาชาติ จังหวัดระยอง

ลานตากผ้า

โรงครัว

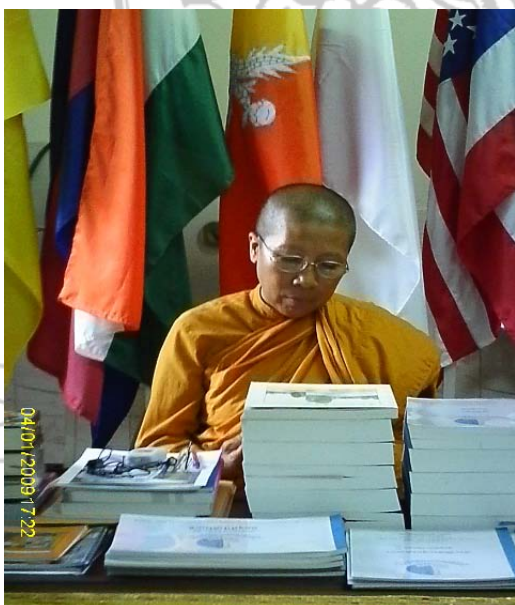

เครื่องอบสมุนไพร

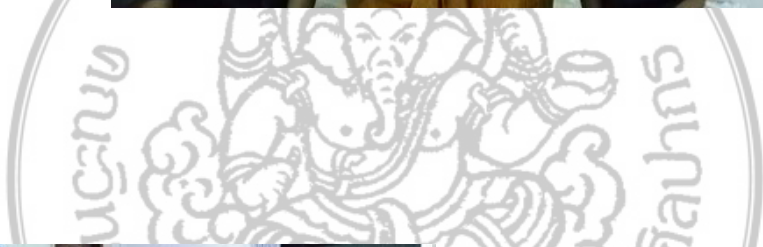
ห้องศึกษารรณะ

สำนักงาน สัญลักษณ์

กิจวัตรประจำวันของพระภิกษุณี

ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งสตรีนานาชาติ จังหวัดระยอง

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ประวัติภิกษุณีในสมัยพุทธกาล

๑. พระมหาปชาบดีโคตรมีเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้รัตตัญญู)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒,หน้า๓-๘) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระมหาปชาบดีเถรี เป็นราชธิดาของพระเจ้าสุทโธทนะ แห่งพระนครเทวทหะ เป็นพระกนิษฐภคินีของพระนางสิริมหามายา (พุทธมารดา) พระประยูรญาติถวายพระนามว่า “โคตรมี” เป็นทั้งพระน้าและพระมารดาเลี้ยง พระนางสิริมหามายาทรงอภิเษกเป็นพระมเหสีของพระเจ้าสุทโธทนะสากยราช แห่งพระนครกบิลพัสดุ์ ต่อมาพระบรมโพธิสัตว์จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาราชเทวี พอประสูติพระราชโอรส คือ เจ้าชายสิทธัตถะได้เพียง ๗ วัน พระนางสิริมหามายาราชเทวี ก็สวรรคตไปบังเกิดเป็นเทพบุตรสวรรค์ชั้นดุสิต พระเจ้าสุทโธทนะทรงมอบให้การเลี้ยงดูเจ้าชายสิทธัตถะแก่พระนางมหาปชาบดีโคตรมีผู้มีศักดิ์เป็นพระมาตุจฉา (พระน้า) ซึ่งต่อมาได้สถาปนาพระนางไว้ในตำแหน่งพระอัครมเหสี และได้ประสูติพระราชโอรสนามว่า “นันทกุมาร” และพระราชธิดานามว่า “รูปนันทา” ครั้นเมื่อพระบรมโพธิสัตว์เสด็จออกผนวชได้บรรลุพระสัมโพธิญาณแล้ว เสด็จไปโปรดพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในพระนครและทรงแสดงธรรมแก่โปรดพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาในระหว่างถนน ให้ดำรงอยู่ในอริยมรรคขึ้นพระโสดาบัน ครั้นวันที่ ๒ เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในถนนให้ดำรงอยู่ในอริยมรรคขึ้นพระโสดาบัน ครั้นวันที่ ๒ เสด็จเข้าไปรับอาหารบิณฑบาตในพระราชนิเวศน์ทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดาและพระน้านางยังพระบิดาให้ดำรงอยู่ในพระสกทาคามี ยังพระน้านางให้บรรลุพระโสดาปัตติผล และในวันรุ่งขึ้นทรงแสดงมหาปาลชาดกโปรดพระเจ้าสุทโธทนะ พอจบลงพระพุทธบิดาทรงบรรลุเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามี ในวันที่ ๔ แห่งการเสด็จโปรดพระประยูรญาติ พระพุทธองค์เสด็จไปในพิธิวาหรงคโลกอภิเษกสมรส นันทกุมารพระอนุชาต่างพระมารดา กับพระนางชนบทกัลยาณี เมื่อเสร็จพิธิวาหรงค พระพุทธองค์ได้นำนันทกุมารไปบวชในวันนั้น ครั้นถึงวันที่ ๗ แห่งการเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ได้ทรงพาราหุลกุมารออกบวชเป็นสามเณรอีก จึงยังความเศร้าโศกให้บังเกิดแก่พระเจ้าสุทโธทนะยิ่งนักเพราะเกรงว่าจะขาดรัชทายาทสืบสันตติวงศ์ ครั้นกาลต่อมา พระเจ้าสุทโธทนะได้บรรลุพระอรหัตผลแล้วเข้าสู่ปรินิพพาน เมื่อการถวายพระเพลิงพระบรมศพเสร็จสิ้นลงแล้ว พระนางมหาปชาบดีโคตรมีรู้สึกว้าวุ่นพระทัย มีพระประสงค์จะทรงผนวชในพระพุทธศาสนาจึงเสด็จไปเฝ้าพระบรมศาสดาที่นิโครธาราม กราบทูลขออุปสมบท แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา พระนางกราบทูลอ้อนวอนถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่เป็น

ผล รู้สึกผิดหวังเศร้าโศกโทมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงกราบทูลลาเสด็จกลับพระราชนิเวศน์ พระบรม ศาสตราประทับ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ โดยสมควรแก่พระอหยาศัยแล้ว พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ บริวารเสด็จไปยังพระนครเวสาลีประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน พระอานนท์ช่วยกราบทูล จึงได้บวช ขณะนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมี ผู้มีพระทัยเปี่ยมด้วยศรัทธา รับสั่งให้ช่างกลบกมา ปลงกระเกศาแล้วครองผ้ากาสาวพัสตร์ นำพาศากิยนารีเป็นบริวารประมาณ ๕๐๐ พระองค์ (นางกษัตริย์เหล่านี้สวามีออกบวชไปก่อนแล้ว) เสด็จมุ่งตรงไปยังเมืองเวสาลีแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มี พระภาคเจ้า กราบทูลอ้อนวอนขออุปสมบท ถึงอย่างนั้น พระพุทธองค์ก็ยังไม่ทรงอนุญาต จึงเสด็จ ออกมายืนร้องไห้อยู่ที่ซุ้มประตู ขณะนั้นพระอานนท์ผ่านมาพบจึงสอบถามทราบความโดยตลอด แล้ว พระเถระรู้สึกสงสารคิดจะช่วยพระนาง จึงเข้าเฝ้ากราบทูลถามพระพุทธองค์ว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ถ้าสตรีบวชในพระศาสนาแล้ว อาจทำให้แจ้งซึ่งพระโศคาปัตติ ผล ระสททาคามิผล รอนาคามิผล และพระอรหัตผลได้หรือไม่ พระเจ้าข้า”

“ดูก่อนอานนท์ อาจทำให้แจ้งได้เหมือนบุรุษเพศทุกประการ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้นควรจะอนุญาตเพื่ออนุเคราะห์แก่พระนางมหาปชาบดีโคต มี ผู้มีคุณูปการบำรุงเลี้ยงดูพระองค์มาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ให้สมปรารถนาด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

ดูก่อนอานนท์ ถ้าปชาบดีโคตมีรับประพฤติกุศลกรรม ๘ จากพระผู้มีพระภาค โดยลำดับ คือ

๑. ภิกษุณีแม้อุปสมบทแล้วได้ ๑๐๐ พรรษา ก็พึงเคารพกราบไว้ พระภิกษุ แม้อุปสมบท ได้วันเดียว

๒. ภิกษุณี จะอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีพระภิกษุณีนั้น ไม่ได้ ต้องอยู่ในอาวาสที่มีพระภิกษุ

๓. ภิกษุณี จะต้องทำอุโบสถกรรม และรับฟังโอวาทจากสำนักภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน

๔. ภิกษุณี อยู่จำพรรษาแล้ว วันออกพรรษาต้องทำปวารณาในสำนักสงฆ์ทั้งสองฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์)

๕. ภิกษุณี ถ้าต้องอาบัติสังฆาทิเสส อยู่ปริวาสกรรม ต้องประพฤติมานัตในสงฆ์สองฝ่าย

๖. ภิกษุณี ต้องอุปสมบทในสำนักสงฆ์สองฝ่าย หลังจากเป็นนางสิกขมานารักษาสิกขาบท

๖ ประการ คือ

๖.	๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์
๖.	๒. เว้นจากการลักขโมย
๖.	๓. เว้นจากการประพฤติผิดพรหมจรรย์
๖.	๔. เว้นจากการพูดเท็จ
๖.	๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัยและของมึนเมา

๖. เว้นจากการรับประทานอาหารในเวลาวิกาล ทั้ง ๖ ประการนี้ (มิให้ขาดตกบกพร่องเป็นเวลา ๒ ปี ถ้ามกพร่องในระหว่าง ๒ ปี ต้องเริ่มปฏิบัติใหม่)

๗. ภิกษุณี จะกล่าวอักษโกสกถาคือ คำบริพาสภิกษุ ด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้

๘. ภิกษุณี ตั้งแต่วันอุปสมบทเป็นต้นไป ฟังฟังโอวาทจากภิกษุเพียงฝ่ายเดียว จะให้โอวาทภิกษุณีได้ พระเถระจดจำนำเอาครุธรรมทั้ง ๘ ประการนี้มาแจ้งแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมี พระน้านางได้สดับแล้วมีพระทัยผ่องใสโสมนัส ยอมรับปฏิบัติได้ทุกประการ พระพุทธองค์จึงประทานการอุปสมบทให้แก่พระน้านางสมเจตนาพร้อมสากยัคคิยานารีที่ติดตามมาด้วยทั้งหมด เมื่อพระนางมหาปชาบดีโคตมีได้อุปสมบทสำเร็จเป็นนางภิกษุณีแล้วเรียนพระกรรมฐานในสำนักพระบรมศาสดา อุตสาหะบำเพ็ญเพียรด้วยความไม่ประมาทไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัตผล พร้อมด้วยภิกษุณีบริวารทั้ง ๕๐๐ รูป และได้บำเรอบุญกิจพรศาสนาเต็มกำลังความสามารถ ลำดับต่อมาเมื่อพระศาสดาประทับ ณ พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงสถาปนาภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะหลายตำแหน่ง พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า พระนางมหาปชาบดีโคตมี เป็นผู้มียุติวิญญูสูง คือรู้กาลนาน มีประสบการณ์มาก รู้เหตุการณ์ต่าง ๆ มาตั้งแต่ต้น จึงทรงสถาปนาพระนางตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้รัตตัญญู คือ ผู้รู้ราตรินาน

๒. พระเขมาเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีปัญญา)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๘-๑๑) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระเขมาเถรี เกิดในราชสกุล กรุงสาเกต แคว้นมัททกะ พระประยูรญาติ ได้ให้พระนามว่า “เขมา” เพราะพระนางมีผิวพรรณเลื่อมเรื่อต้งสีน้ำทอง เมื่อเจริญพระชันษาแล้วได้อภิเษกสมรสเป็นมเหสีของพระเจ้าพิมพิสารแห่งนครราชคฤห์ เมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์นั้น พระนางได้สดับข่าวว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงโทษในรูปสมบัติและเพราะความที่พระนางเป็นผู้หลงมัวเมาในรูปโฉมของตนเอง จึงไม่กล้าไปเข้าเฝ้าพระทศพล ด้วยเกรงว่า พระพุทธองค์จะแสดงโทษในรูปโฉมของพระนาง หลังจากนั้นหลงอุบายถูกลอกให้ไปวัดฝ่ายพระเจ้าพิมพิสาร ก็ทรงดำริว่า “เราเป็นอัครอุปัฏฐากของพระศาสดา แต่อัครมเหสีของอริยสาวกเช่นเรานี้กลับไม่ไปเข้าเฝ้าพระทศพลข้อนี้เราไม่ชอบใจเลย ” ดังนั้นพระองค์จึงคิดหาอุบายด้วยการให้พวกนักกวีผู้ฉลาด แต่บทกวีประพันธ์ถึงคุณสมบัติความงดงามของพระวิหารเวฬุวันราชอุทยานแล้ว รับสั่งให้นำไปขับร้องใกล้ ๆ ที่พระนางเขมาเทวีประทับ เพื่อให้ทราบสดับบทประพันธ์นั้น พระนางได้สดับคำพรรณนาความงดงามของพระราชอุทยานแล้ว ก็มีพระประสงค์จะเสด็จไปชม จึงเข้าไปกราบทูลพระราชาสูยามิ ซึ่งท้าวเธอก็ทรงยินดีให้เสด็จไปตามพระประสงค์ เมื่อพระนาง

ได้เสด็จชมพระราชอุทยานจนสิ้นวันแล้วใครจะเสด็จกลับ พวกราชบุรุษทั้งหลายได้ นำพระนางไป
ยังสำนักของพระบรมศาสดาทั้ง ๆ ที่พระนางไม่พอพระทัยเลย พระบรมศาสดาทอดพระเนตรเห็น
พระนางกำลังเสด็จมา จึงทรงเนรมิตนางเทพอัปสรนางหนึ่ง ซึ่งกำลังถือพัดก้านใบตาลถวายงาน
พัดให้พระองค์อยู่เบื้องหลัง พระนางเขมาเทวีเห็นนางเทพอัปสรนั้นแล้วถึงกับตกพระทัยคำริว่า
“แม่แล้วสิเรา สตรีที่งามปานเทพอัปสรเห็นปานนี้ยืนอยู่ใกล้ ๆ พระทศพล แม้เราจะเป็นปริจาริกา
หญิงรับใช้ของนาง ก็ยังไม่คู่ควรเลย เพราะเหตุไร เราจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจจิตคิดชั่วหลงมัวเมา
อยู่ในรูปเช่นนี้หนอ” พระนางยื่นทอดพระเนตรเพ่งดูสตรีนั้นอยู่ ในขณะนั้นเอง พระบรมศาสดา
ได้ทรงอธิษฐานให้สตรีนั้นมีสรีระเปลี่ยนแปลงล่องเลยปฐมวัยแล้วอย่างเข้าสู่มัชฌิมวัย ล่วงจาก
มัชฌิมวัยแล้วอย่างเข้าสู่ปัจฉิมวัย เป็นผู้มีหนังเหี่ยวย่น ผมหงอก ฟันหัก แก่หง่อม แล้วล้มลงกลิ้ง
พร้อมกับพัดใบตาลนั้น พระนางเขมาเทวีได้ทอดพระเนตรเห็นรูปสตรีนั้นโดยตลอดแล้ว จึงคำริว่า
“สรีระที่สวยงามเห็นปานนี้ยังถึงงามวิบัติอย่างนี้ได้ แม้สรีระของเราก็จักมีคติเป็นไปอย่างนี้
เหมือนกัน” ขณะที่พระนางกำลังมีพระคำริอย่างนี้อยู่นั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสพระคาถาภายิตว่า

“ชนเหล่าใดถูกราคะข้อมแล้ว ข้อมตกไปในกระแสรากา
เหมือนแมลงมูมตกไปในข่ายใยที่ตนทำเอง
เมื่อชนเหล่านั้นตัดกระแสนั้นได้ โดยไม่มีเยื่อใยแล้ว
ละกามสุขเสียได้ ข้อมออกบวช”

เมื่อจบพระพุทธคำรัสคาถาภายิตแล้ว พระนางเขมาเทวี ได้บรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วย
ปฏิสัมภิตาทั้งหลาย ในอิริยาบถที่ประทับยืนอยู่นั้นเอง พระอรหันต์ฆราวาสเป็นได้ไม่นาน
ธรรมดาผู้ครองเรือน เมื่อบรรลุพระอรหัตแล้วจำเป็นต้องปรินิพพานหรือไม่ก็บวชเสียในวันนั้น
เพราะเพศฆราวาสไม่สามารถจะรองรับความเป็นพระอรหัตได้ แต่พระนางรู้ว่าอายุสังขารของตน
ยังเป็นไปได้ จึงเสด็จกลับพระราชนิเวศน์ให้พระเจ้าพิมพิสารพระสวามีทรงอนุญาตการบวชก่อน
แม้พระราชาก็ทรงทราบโดยสัญญาณคืออาการที่พระนางแสดงว่าบรรลุอริยธรรมแล้ว ทรงพอ
พระทัยเป็นอย่างยิ่ง ให้พระนางประทับบนวอทองแล้วนำไปอุปสมบทในสำนักของภิกษุณีสงฆ์
เมื่อพระนางบวชแล้วได้นามว่า “พระเขมาเถรี” เพราะอาศัยเหตุที่พระนางมีปัญญามาก บรรลุ
พระอรหัตผลทั้ง ๆ ที่อยู่ในเพศฆราวาส พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องเธอไว้ในตำแหน่งเอกทัตตะ
เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้มีปัญญา และทรงแต่งตั้งให้เป็นอัครสาวิกาฝ่ายขวา

วิชา ความรู้แจ้ง ความรู้วิเศษ มี ๘ คือ

๑. วิปัสสนาญาณ ญาณอันนับเข้าในวิปัสสนา

๒. มโนมยทธิ ฤทธิ์ทางใจ
๓. อิทธีวิธี แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้
๔. ทิพโศต หุทิพย์
๕. เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดใจผู้อื่นได้
๖. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ระลึกชาติได้
๗. พিতพจักขุ ตาทิพย์ (จตุรปาตญาณ)
๘. อาสวกัษณญาณ รู้จักทำอาสวะให้สิ้น

๓. พระอุบลวรรณาเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีฤทธิ์)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๑๒-๑๓) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระอุบลวรรณาเถรี เกิดในตระกูลเศรษฐี ในกรุงสาวัตถี บิดามารดาได้ตั้งชื่อให้นางว่า “อุบลวรรณา” ตามนิมิตลักษณะที่นางมีผิวพรรณเหมือนกลีบดอกอุบลเขียว เพราะสวยบาดใจจึงต้องให้บวช เมื่อนางเจริญวัยเข้าสู่วัยสาว นอกจากจะมีผิวงามแล้ว รูปร่างลักษณะยังคงงามสุดเท่าที่จะหาหญิงอื่นทัดเทียมได้ จึงเป็นที่หมายปองต้องการของพระราชาและมหาเศรษฐีทั่วทั้งชมพูทวีป ซึ่งต่างก็ส่งเครื่องบรรณาการอันมีค่าไปมอบให้พร้อมกับส่วยเพื่ออภิเษกสมรสด้วย ฝ่ายเศรษฐีผู้บิดาของนางรู้สึกลำบากใจด้วยคิดว่า “เราไม่สามารถที่จะรักษาน้ำใจของคนทั้งหมดเหล่านี้ได้ เราควรจะหาอุบายทางออกสักอย่างหนึ่ง” แล้วจึงเรียกลูกสาวมาถามว่า “แม่อุบลวรรณาเจ้าจะสามารถบวชได้ไหม” นางได้ฟังคำของบิดาแล้วรู้สึกร้อนทั่วสรรพางค์กายเหมือนกับมีคนนำเอาน้ำมันที่เคี้ยวให้เดือด ๑๐๐ ครั้ง ราคลงบนศีรษะของนางด้วย ว่านางได้ตั้งสมณญามาแต่อดีตชาติ และการเกิดในชาตินี้ก็เป็นชาติสุดท้ายของนาง ดังนั้นนางจึงรับคำของบิดาด้วยความปิติยินดีเป็นอย่างยิ่ง เศรษฐีผู้บิดาจึงพานางไปยังสำนักของภิกษุสงฆ์แล้วให้บวชเป็นที่เรียบร้อย เมื่อนางอุบลวรรณาบวชได้ไม่นาน ก็ถึงสาระที่จะต้องไปทำความสะอาดโรงอุโบสถ เธอได้จุดประทีปเพื่อจัดความมืดแล้วกวาดโรงอุโบสถ เห็นเปลวไฟที่ดวงประทีปแล้วยึดถือเอาเป็นนิมิต ขณะที่กำลังยืนอยู่นั้นได้เข้าฉานมีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ แล้วกระทำมานนั้นให้เป็นฐานเจริญวิปัสสนา ก็จะได้บรรลุพระอรหัตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิตาและอภิญญาทั้งหลาย ณ ที่นั่นเอง เมื่อพระเถรีสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้เที่ยวจาริกไปยังชนบทต่าง ๆ แล้วกลับมาพักที่ป่าอันธวัน สมัยนั้น พระผู้มี พระภาคยังมีได้ทรงบัญญัติห้ามภิกษุณีอยู่ในป่าเพียงลำพัง ประชาชนได้ช่วยกันปลูกกระท่อมไว้ใป่าพร้อมทั้งเตียงตั้งกันม่านแล้ววางเป็นที่พักแก่พระเถรีนั้น ฝ่ายนั้นทมาณพ ผู้เป็นลูกชายของลุงของพระเถรีนั้น มีจิตหลงรักนางตั้งแต่นั้นยังไม่บวชเมื่อทราบข่าวว่าพระเถรีมาพักที่ป่า

อันชวนใกล้เมืองสาวัตถี จึงได้ถือโอกาสขณะที่พระเถรีเข้าไป ปิณฑบาตในเมืองสาวัตถีนั้น ได้เข้าไปในกระท่อมหลบซ่อนตัวอยู่ได้เพียง เมื่อพระเถรีกลับมาแล้ว เข้าไปในกระท่อมปิดประตูแล้วนั่งลงบนเตียง ขณะที่สายตายังไม่ปรับเข้ากับคามมืดในกระท่อม นั้นทมาณพก็ออกมาจากใต้เตียงตรงเข้าปลุกปล้ำข่มขืนพระเถรี ถึงแม้พระเถรีจะร้องห้ามว่า “เจ้าคนพาล เจ้าอย่าพินาศฉิบหายเลย เจ้าคนพาล เจ้าอย่าพินาศฉิบหายเลย ” นั้นทมาณพก็ไม่ยอมเชื่อฟัง ได้ทำการข่มขืนพระเถรีสมปรารถนาแล้วก็หลีกหนีไป พอเขาหลบหนีไปได้ไม่ไกล แผ่นดินใหญ่ก็มีอาการประหนึ่งว่าไม่สามารถจะรองรับน้ำหนักของเขาเอาไว้ได้ จึงอ่อนตัวยุบลงแล้วนั้นทมาณพก็มุดลงในแผ่นดินไปเกิดในอเวจีมหานรก ฝ่ายพระอุบลวรรณาเถรี ก็มีได้ปิดบังเรื่องราวที่เกิดขึ้น ได้บอกแจ้งเหตุที่เกิดขึ้นกับตน นั้นแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ต่อจากนั้นเรื่องราวของพระเถรีก็ทราบถึงพระบรมศาสดา พระพุทธองค์ ได้ตรัสพระคาถาภายิตวา

“คนพาล ย่อมร่ำเรงยินดีในบาปกรรมลามกที่ตนกระทำ
 ประจวบคัมมทินน้ำผึ้งที่มีรสหวาน
 จนกว่าบาปกรรมนั้นจะให้ผล
 จึงจะได้ประสบกับความทุกข์ เพราะกรรมนั้น”

พระจิตตาสพเหมือนไม้แห้งไม้เฒ่า เมื่อกาลเวลาล่วงไปภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมเกี่ยวกับเหตุการณ์ของพระอุบลวรรณาเถรี นั้นว่า “ท่านทั้งหลาย เห็นที่พระจิตตาสพทั้งหลาย คงจะยังมีความยินดีในกามสุขคงจะยังจะพอใจในการเสพกาม ก็ทำไมจะไม่เสพเล่า เพราะท่านเหล่านั้นมิใช่ไม้เฒ่า มิใช่จอมปลวก อีกทั้งเนื้อหนังร่างกายทั่วทั้งสรีระก็ยังคงอยู่ ดังนั้นแม้จะเป็นพระจิตตาสพก็เชื่อว่ายังยินดีในการเสพกาม” พระบรมศาสดาเสด็จมาแล้วตรัสถามทรงทราบเนื้อความที่พวกภิกษุเหล่านั้นสนทนากันแล้วจึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระจิตตาสพทั้งหลายนั้นไม่ยินดีในกามสุข ไม่เสพกามเปรียบเสมือนหยาดน้ำตกลงในใบบัวแล้วไม่ติดอยู่ ย่อมกลิ้งตกลงไป และเหมือนกับเมล็ดพันธุ์ผักกาดข่อมไม่ติดตั้งอยู่บนปลายเหล็กแหลมฉันใด ขึ้นชื่อว่ากามก็ข่อมไม่ซึมซาบ ไม่ติดอยู่ในจิตของพระจิตตาสพ ฉะนั้น” ต่อมาพระบรมศาสดา ทรงพิจารณาเห็นภิกษุอันจะเกิดแก่กุลธิดา ผู้เข้ามาบวชแล้วพักอาศัยอยู่ในป่า อาจจะถูกคนพาลลามกเบียดเบียนประทุษร้าย ทำอันตรายต่อพรหมจรรย์ได้ จึงรับสั่งให้เชิญพระเจ้าปเสนทิโกศลมาเฝ้า ตรัสให้ทราบพระดำริแล้ว ขอให้สร้างที่อยู่อาศัยเพื่อนางภิกษุณีสงฆ์ในที่บริเวณใกล้ ๆ พระนคร และตั้งแต่นั้นมาภิกษุณีก็มีอาวาสอยู่ในบ้านในเมืองเท่านั้น พระอุบลวรรณาเถรี ปรากฏว่าเป็นผู้ชำนาญในการแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ในวันที่พระบรมศาสดาทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์นั้น พระเถรีก็กราบทูลอาสาขอแสดงฤทธิ์

เพื่อต่อสู้กับพวกเคียรลีย์แทนพระพุทธองค์ด้วย และทรงอาศัยเหตุนี้จึงได้ทรงสถาปนา พระอุบลวรรณาเถรีไว้ ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้มีฤทธิ์ และเป็น อัครสาวิกาฝ่ายซ้าย

๔. พระปฎาจาราเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้ทรงพระวินัย)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๒๔-๒๕) ได้กล่าวถึง ประวัติไว้ว่า

พระปฎาจาราเถรี เป็นธิดาของมหาเศรษฐีในเมืองสัทถี เมื่ออายุย่างได้ ๑๖ ปี เป็นหญิงมีความงดงามมาก บิดามารดาทะนุถนอมห่วงใยให้อยู่บนปราสาท ชั้น ๗ เพื่อป้องกันการคบหากับชายหนุ่ม แม้กระนั้น เพราะนางเป็นหญิงโกลาเลในบุรุษ จึงได้คบหาเป็นภรรยาคนรับใช้ในบ้านของตน ต่อมาบิดามารดาของนางได้ตกลงยกนางให้แก่ชายคนหนึ่ง ที่มีชาติสกุลและทรัพย์เสมอกัน เมื่อใกล้กำหนดวันวิวาห์ นางได้พูดกับคนรับใช้ผู้เป็นสามีว่า “ได้ทราบข่าว บิดามารดาได้ยกฉันให้กับลูกชายสกุลโน้น ต่อไปท่านก็จะไม่ได้พบกับฉันอีก ถ้าท่านรักฉันจริง ท่านก็จงพาฉันหนีไปจากที่นี่แล้ว ไปอยู่ร่วมกันที่อื่นเถิด” เมื่อตกลงนัดหมายกันเป็นที่เรียบร้อยแล้วชายคนรับใช้ผู้เปลี่ยนฐานะมาเป็นสามีนั้น ได้ไปรออยู่ข้างนอกแล้วนางก็หนีบิดามารดาออกจากบ้าน ไปร่วมครองรักครองเรือนกันในบ้านตำบลหนึ่งซึ่งไม่มีคนรู้จัก ช่วยกันทำไร่ ไถนา เข้าป่าเก็บผักหักฟันหาเลี้ยงกันไปตามอัธยาศัย นางต้องตักน้ำดำข้าวหุงต้มด้วยมือของตนเอง ได้รับความทุกข์ยากแสนสาหัส เพราะตนไม่เคยทำมาก่อน กาลเวลาผ่านไป นางได้ตั้งครรภ์บุตรคนแรก เมื่อครรภ์แก่ขึ้นนางจึงอ่อนวอนสามีให้พานางกลับไปยังบ้านของบิดามารดาเพื่อคลอดบุตร เพราะการคลอดบุตรในที่ไกลจากบิดามารดาและญาตินั้นเป็นอันตราย แต่สามีของนางก็ไม่กล้าพากลับไปเพราะเกรงว่าจะถูกลงโทษอย่างรุนแรง จึงพยายามพูดจาหน่วงเหนี่ยวเธอไว้ จนนางเห็นว่าสามีไม่พาไปแน่ วันหนึ่งเมื่อสามีออกไปทำงานนอกบ้าน นางจึงสั่งเพื่อนบ้านใกล้เคียงกันให้บอกกับสามีด้วยว่านางไปบ้านของบิดามารดาแล้วนางก็ออกเดินทางไปตามลำพัง เมื่อสามีกลับมาทราบความจากเพื่อนบ้านแล้วด้วยความห่วงใยภรรยาจึงรีบออกติดตามไปทันพบนางในระหว่างทาง แม้จะอ่อนวอนอย่างไรนางก็ไม่ยอมกลับ ทันใดนั้นลมกัมมฆวาท คือ อาการปวดท้องใกล้คลอด ก็เกิดขึ้นแก่นาง จึงพากันเข้าไปใต้ร่มริมทาง นางนอนกลิ้งเกลือกทรมานทุรายเจ็บปวดทุกข์ทรมานอย่างหนัก ในที่สุดก็คลอดบุตรออกมาด้วยความยากลำบาก เมื่อคลอดบุตรโดยปลอดภัยแล้ว ก็ปรึกษากันว่า “กิจที่ต้องการไปคลอดที่เรือนของบิดามารดานั้นก็สำเร็จแล้ว จะเดินทางต่อไปก็ไม่มีประโยชน์” จึงพากันกลับบ้านเรือนของตนอยู่ร่วมกันต่อไป ต่อมาไม่นานนักนางก็ตั้งครรภ์อีก เมื่อครรภ์แก่ขึ้นตามลำดับนางจึงอ่อนวอนสามีเหมือนครั้งก่อน แต่สามีก็ยังคงไม่ยินยอมเช่นเดิม นางจึงอุ้มลูกคนแรกหนีออก

จากบ้านไป แม้สามีจะตามมาทันชักชวนให้กลับก็ไม่ยอมกลับ จึงเดินทางร่วมกันไป เมื่อเดินทางมาได้สักไม่ไกลนัก เกิดลมพายุพัดอย่างแรงและฝนก็ตกลงมาอย่างหนัก พร้อมกันนั้นนางก็ปวดท้องใกล้จะคลอดขึ้นมาอีก จึงพากันแหวะลงข้างทาง ฝ่ายสามีได้ไปหาตัดกิ่งไม้เพื่อมาทำเป็นที่กำบังลมและฝน แต่เคราะห์ร้ายถูกงูพิษกัดตายในป่านั้น นางทั้งปวดท้องทั้งหนาวเย็น ลมฝนก็ยังตกลงมาอย่างหนัก สามีก็หายไปไม่กลับมา ในที่สุดนางก็คลอดบุตรคนที่สองอย่างน่าสังเวช ลูกของนางทั้งสองคนทนกำลังลมและฝนไม่ไหว ต่างก็ร้องไห้กันเสียงดังลั่นแข่งกับลมฝน นางต้องเอาลูกทั้งสองมาอยู่ใต้ท้อง โดยนางใช้มือและเข่ายันบนพื้นดินในท่าคลาน ได้รับทุกเวทนาอย่างมหันต์ที่สุด จะรำพันได้ เมื่อรุ่งอรุณแล้วสามีก็ยัง ไม่กลับมาจึงอุ้มลูกคนเล็กซึ่งเนื้อหนังยังแดง ๆ อยู่จูงลูกคนโต ออกตามหาสามี เห็นสามีนอนตายอยู่ข้างจอมปลวกจึงร้องไห้รำพันว่าสามีตายก็เพราะนางเป็นเหตุ เมื่อสามีตายแล้ว ครั้นจะกลับไปที่บ้านทุ่งนาก็ไม่มีประโยชน์ จึงตัดสินใจไปหาบิดามารดาของตนที่เมืองสาวัตถี โดยอุ้มลูกคนเล็ก และจูงลูกคนโตเดินไปด้วย ความทุกข์ทรมานเพราะความเหนื่อยอ่อนอย่างหนักดูน่าสังเวชยิ่งนัก นางเดินทางมาถึงริมฝั่งแม่น้ำจิวดี มีน้ำเกือบเต็มฝั่งเนื่องจากฝนตกหนักเมื่อคืนที่ผ่านมา นางไม่สามารถจะนำลูกน้อยทั้งสองข้ามแม่น้ำไปพร้อมกันได้เพราะนางเองก็ว่ายน้ำไม่เป็น แต่อาศัยที่น้ำไม่ลึกนักพอที่เดินลุยข้ามไปได้ จึงสั่งให้ลูกคนโตรออยู่ก่อนแล้ว อุ้มลูกคนเล็กข้ามแม่น้ำไปยังอีกฝั่งหนึ่ง เมื่อถึงฝั่งแล้วได้นำใบไม้มาปูรองพื้นให้ลูกคนเล็กนอนที่ชายหาดแล้วกลับไปรับลูกคนโตด้วยความห่วงใยลูกคนเล็ก นางจึงเดินพลางหันกลับมาดูลูกคนเล็กพลาง ขณะที่มาถึงกลางแม่น้ำนั้น มีนกเหยี่ยวตัวหนึ่งบินวนไปมาอยู่บนอากาศ มันเห็นเด็กน้อยนอนอยู่มีลักษณะเหมือนก้อนเนื้อ จึงบินโฉบลงมาแล้วเหยี่ยวเอาเด็กน้อยไป นางตกใจสุดขีดไม่รู้จะทำอย่างไรได้ จึงได้แต่โบกมือร้องไล่ตามเหยี่ยวไป แต่ก็ไม่เป็นผล เหยี่ยวพาลูกน้อยของนางไปเป็นอาหาร ส่วนลูกคนโตยืนรออยู่อีกฝั่งหนึ่ง เห็นแม่โบกมือทั้งสองตะโกนร้องอยู่กลางแม่น้ำก็เข้าใจว่าแม่เรียกให้ตามลงไป จึงวิ่งลงไปใต้น้ำด้วยความไร้เดียงสา ลูกกระแสน้ำพัดพาจมหายไป เมื่อสามีและลูกน้อยทั้งสองตายจากนางไปหมดแล้วเหลือแต่นางคนเดียวนางจึงเดินทางมุ่งหน้าสู่บ้านเรือนของบิดามารดา ทั้งหิวทั้งเหนื่อยล้า ได้รับความบอบช้ำทั้งร่างกายและจิตใจ รู้สึกเศร้าโศกเสียใจสุดประมาณ พลางเดินบ่นรำพึงรำพันไปว่า “บุตรคนหนึ่งของเราถูกเหยี่ยวเหยี่ยวเอาไป บุตรอีกคนหนึ่งถูกน้ำพัดไปสามีก็ตายในป่าเปลี่ยว” นางเดินไปก็บ่นไปแต่ก็ยังพอมีสติอยู่บ้างได้พบชายคนหนึ่งเดินสวนทางมา สอบถามทราบว่าเป็นมาจากเมืองสาวัตถี จึงถามถึงบิดามารดาของตนที่อยู่ในเมืองนั้น ชายคนนั้นตอบว่า “น้องหญิงเมื่อคืนนี้เกิดลมพายุและฝนตกอย่างหนักเศษฐีสองสามีภรรยาและลูกชายอีกคนหนึ่ง ถูกปราสาทของตนพังล้มทับตายพร้อมกันทั้งครอบครัวเชอจงมองดูควันไฟที่เห็นอยู่นั้น ประชาชนร่วมกันทำการเผาทั้ง ๓ พ่อ แม่ และลูกบนเชิงตะกอนเดียวกัน ” นางปฎิภาจรา พอชายคนนั้นกล่าวจบลงแล้วก็ขาดสติสัมปชัญญะไม่รู้สีกตัวว่าฝ้านุงฝ้าห่มที่นาง

สวมใส่อยู่หลุดลุ่ยลงไป เดินเปลือยกายเป็นคนวิกลจริตร้องไห้บนเพื่อรำพันเชชวนคร่ำครวญว่า “บุตรสองคนของเราตายแล้ว สามิของเราที่ตายที่ทางเปลี่ยว มารดาบิดาและพี่ชายของเราก็ถูกเผาบนเชิงตะกอนเดียวกัน” นางเดินไปบนไปอย่างนี้ คนทั่วไปเห็นแล้วคิดว่า “นางเป็นบ้า” พวกเข้าง้างปาด้วย ก้อนดินบ้าง ไรฝุ่นลงบนศีรษะนางบ้าง และนางยังคงเดินต่อเรื่อยไปอย่างไร้จุดหมายปลายทาง ขณะนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางพุทธบริษัท ทรงทราบด้วยพระญาณว่านางปฎิภาคารามีอุปนิสัยแห่งพระอรหัต จึงบันดาลให้นางเดินทางมายังวัดพระเชตะวัน นางได้เดินมาขึ้น ที่เสาศาลาโรงธรรมอยู่ท้ายสุดพุทธบริษัทหมู่คนทั้งหลายพากันจับโล่ นางให้ออกไป แต่พระบรมศาสดาตรัสห้ามไว้แล้วตรัสกับนางว่า “จงกลับได้สติเถิด น้องหญิง” ด้วยพุทธานุภาพนางกลับได้สติ ในขณะนั้นเองมองดูตัวเองเปลือยกายอยู่ รู้สึกอายจึงนั่งลง อุบาสกคนหนึ่งโยนผ้าให้นางนุ่งห่ม นางเข้าไปกราบถวายบังคมพระศาสดาที่พระบาทแล้ว กราบทูลเคราะห์กรรมของนางให้ทรงทราบโดยลำดับ พระพุทธองค์ได้ตรัสพระคำรัสว่า “แม่น้าในมหาสมุทรทั้ง ๔ ก็ยังน้อยกว่าน้ำตาของคนที่ถูกความทุกข์ความเศร้าโศกครอบงำ ปฎิภาคารา เธอจึงยังประมาทอยู่ ” ปฎิภาคารา ฟังพระคำรัสนี้แล้ว ก็คลายความเศร้าโศกลง พระบรมศาสดาทรงทราบว่านางหายจากความเศร้าโศกลงแล้ว จึงตรัสต่อไปว่า “ปฎิภาคารา จินชื่อว่าเป็นบุตรสุดที่รัก ไม่อาจเป็นที่พึ่ง เป็นที่ค้ำคานหรือเป็นที่ป้องกันแก่ผู้ไปสู่ปรโลกได้ บุตรเหล่านั้นถึงจะมีอยู่ก็เหมือนไม่มี ส่วนผู้รู้ทั้งหลายรักษาศิลให้บริสุทธิ์แล้ว ควรชำระทางไปสู่พระนิพพานของตนเท่านั้น ” เมื่อจบพระธรรมเทศนา นางปฎิภาคาราดำรงอยู่ในโศดาบัตผล เป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโศดาบันแล้ว กราบทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ทรงอนุญาตแล้วจึงบวชเป็นภิกษุณี ไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัตผล เมื่อนางปฎิภาคาราได้อุปสมบทแล้ว ปรากฏว่าเป็นพระเถรีผู้มีความรอบรู้ในเรื่องพระวินัยเป็นอย่างดี อาศัยเหตุนี้ พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องเธอไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้ทรงพระวินัย

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

๕. พระนันทาเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้เพ่งด้วยฌาน)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๓๒-๓๓) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระนันทาเถรี เป็นธิดาของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางมหาปชาบดีโคตมี เป็นกนิษฐภคินีของเจ้าชายนันทะ พระนามเดิมว่า “นันทา” แต่เพราะนางมีพระสิริโฉมงดงามยิ่งนัก นำทัสนาน่ารัก น่าเลื่อมใส พระประยูรญาติจึงพากันเรียกว่า “รูปนันทา” บ้าง “อภिरูปนันทา” บ้าง “ชนบทกัลยาณี” บ้าง เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะ ผู้นับเนื่องเป็นพระเชษฐาของนาง เสด็จออกบรรพชา ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมพันธูปุทธเจ้าแล้ว เสด็จมาโปรดพระประยูรญาติ ณ พระนครกบิลพัสดุ์ เทศนาสั่งสอน

ให้ได้บรรลุผลตามวาสนาบารมี ทรงนำพาศากยกุมารทั้งหลายมีพระนันทะ พระราหุล และ พระภัททิยะ เป็นต้น ออกบรรพชา ครั้นกาลต่อมา พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชพุทธบิดา เสด็จเข้าสู่พระนิพพานแล้ว พระนางมหาปชาบดีโคตมีพระมารดา และพระนางยโสธราพิมพาพระมารดาของพระราหุล ต่างก็พาศากยกุมารีออกบวชในพระพุทธศาสนาด้วยกันทั้งสิ้น นางจึงมีพระดำรัสว่า “เหลือแต่เราเพียงผู้เดียว ประหนึ่งไร้ญาติขาดมิตร จะมีประโยชน์อะไรกับการดำรงชีวิตในฆราวาสวิสัย สมควรที่เราจะไปบวชตามพระประยูรญาติผู้ใหญ่ของเราจะประเสริฐกว่า ”

เมื่อพระนางมีพระดำริดังนี้แล้ว จึงจัดเตรียมผ้ากาสาวพัสตร์ เสด็จไปสู่สำนักพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี กราบแทบเท้ากล่าวขอบรรพชาอุปสมบทพระเถรี ก็โปรดให้บรรพชาตามปรารถนา แต่การบวชของพระนางนั้นทานั้นมิใช่บวชด้วยความศรัทธา แต่อาศัยความรักในหมู่ญาติจึงออกบวช ครั้นบวชแล้ว พระรูปนันทาเถรีได้กราบว่า พระพุทธองค์ทรงดำหนิตีเดียในเรื่องรูปกาย จึงไม่กล้าไปเฝ้าพระศาสดา เพื่อรับพระโอวาท เมื่อถึงวาระที่ตนจะต้องไปรับโอวาทก็สั่งให้ภิกษุณีรูปอื่นไปรับแทน พระบรมศาสดาทรงทราบที่พระนางหลงมัวเมาในพระสิริโฉมของตนเอง จึงตรัสรับสั่งว่า

“ต่อแต่นี้ ภิกษุณีทั้งหลาย ต้องมารับโอวาทด้วยตนเอง จะส่งภิกษุณีรูปอื่นมารับแทนไม่ได้”

ตั้งแต่นั้น พระรูปนันทาเถรีไม่มีทางอื่นที่จะหลีกเลี่ยงไปได้ จึงจำเป็นและจำใจไปรับ พระโอวาททั้ง ๆ ที่ไม่ปรารถนา ไปเฝ้าพระบรมศาสดาพร้อมกับภิกษุณีทั้งหลาย แต่มีกล้าแม้กระทั่งจะนั่งอยู่แถวหน้า จึงนั่งหลบอยู่ด้านหลังพระพุทธองค์ ทรงเนรมิตรูปหญิงสาววัยรุ่นคนหนึ่งให้มีรูปสิริโฉมสวยงามสุดที่จะหาหญิงใดในปฐพีมาเปรียบได้ ให้หญิงนั้นดูประหนึ่งว่าถือพัทธวินิฉายงานพัดอยู่เบื้องหลังของพระพุทธองค์ และให้สามารถมองเห็นเฉพาะพระพุทธองค์กับพระรูปนันทาเถรีเท่านั้น พระรูปนันทาเถรี ได้เห็นหญิงรูปเนรมิตนั้นแล้วก็คิดว่า เราหลงผิดคิดมัวเมาอยู่ในรูปโฉมของตนเองโดยใช่เหตุ จึงมีกล้ามาเฝ้าพระพุทธองค์ หญิงคนนี้มีคุณสมบัติอยู่ในสำนักพระบรมศาสดา รูปโฉมของเรานั้นเทียบไม่ได้ส่วนเสี้ยวที่ ๑๖ ของหญิงนี้เลย คุณงามยิ่งนัก ผมก็สวย หน้าผากก็สวย หน้าตาก็สวย ทุกสิ่งทุกอย่างช่างสวยงามพร้อมทั้งหมด เมื่อพระรูปนันทาเถรี กำลังเพลิดเพลิดชื่นชมโฉมของรูปหญิงเนรมิตอยู่นั้น พระพุทธองค์ทรงอธิษฐานให้รูปหญิงนั้นปรากฏอยู่ในวัยต่าง ๆ ตั้งแต่เป็นหญิงวัยรุ่น เป็นหญิงสาววัยมีลูกหนึ่งคน มีลูก ๒ คน จนถึงวัยกลางคน วัยชราและวัยแก่หง่อม ผมหงอก ฟันหัก หลังค่อม และล้มตายลงในขณะนั้น ร่างกายมีหมู่หนอนมาขอนไชเจาะกินเหลือแต่โครงกระดูก พระพุทธองค์ทรงทราบว่าพระรูปนันทาเถรี เกิดความสังเวชสลัดจิตเบื่อหน่ายในรูปกายที่ตนยึดถือแล้วจึงตรัสว่า “ดูก่อนนันทา เธอจงอุทิศภาพร่างกายอันเป็นเมืองแห่งกระดูกนี้ (อฏฐินันคร) อันกระสับกระส่าย ไม่สะอาด อันบูดเน่านี้เถิด เธอจงอบรมจิตให้แน่วแน่นมั่นคง มีอารมณ์เดียวในอสุกกรรมฐาน จงถอนมานะละทิฐิให้ได้แล้ว

จิตใจของเธอก็จะสงบ จงดูว่ารูปนี้เป็นฉันใด รูปของเธอก็เป็นฉันนั้น รูปของเธอเป็นฉันใดรูปนี้ก็เป็นฉันนั้น รูปอันมีกลิ่นเหม็นบูดเน่านี้ ย่อมเป็นที่เกลียดเกล็นอย่างยิ่งของผู้เฝ้าเวลาทั้งหลาย ” พระรูปนั้นทาเถรี ส่งกระแสจิตไปตามพระพุทธคำรัส เมื่อจบลงก็สิ้นกิเลสสาละวะ บรรลุพระอรหัตผลเป็นพระอเสขบุคคลในพระพุทธศาสนา ปรากฏว่าเมื่อพระนางสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วเป็นผู้มีความชำนาญพิเศษในการเพ่งด้วยฌาน ด้วยเหตุนี้ พระบรมศาสดาจึงทรงยกย่องเธอไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้เพ่งด้วยฌานหรือผู้ทรงฌาน

ฌาน การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่เป็นอัปนาสมาธิ มี ๔ คือ

๑. ปฐมฌาน ฌานที่ ๑ มีองค์ ๕ คือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา
๒. ทุติยฌาน ฌานที่ ๒ มีองค์ ๓ ปีติ สุข เอกัคคตา
๓. ตติยฌาน ฌานที่ ๓ มีองค์ ๒ คือ สุข เอกัคคตา
๔. จตุตถฌาน ฌานที่ ๔ มีองค์ ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา

๖. พระธรรมทินนาเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นธรรมกถึก)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๒๘-๓๑) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระธรรมทินนาเถรี เกิดในตระกูลเศรษฐี ในเมืองราชคฤห์ เมื่อเจริญวัยแล้ว ได้เป็นภริยาของวิสาขเศรษฐี ผู้ซึ่งเป็นพระสหายของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งพระนครราชคฤห์นั้น ถูกสามิตัดเชื้อไขจึงออกบวช วิสาขเศรษฐีได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้งแรกโดยการชักชวนของพระเจ้าพิมพิสาร และได้ร่วมฟังพระธรรมเทศนาด้วยกัน เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว วิสาขเศรษฐีได้บรรลุโสดาปัตติผล ต่อมาภายหลังได้ไปฟังธรรมจากพระพุทธองค์อีกและได้บรรลุเป็นพระอนาคามี เมื่อกลับจากวัดมายังบ้าน โดยปกติทุก ๆ ครั้ง นางธรรมทินนาจะขึ้นคอยทำอยู่ที่เชิงบันได เมื่อวิสาขเศรษฐีมาถึงก็ยื่นมือให้เกาะกุ่มแล้วขึ้นบันไดไปด้วยกัน แม้วินั้นนางธรรมทินนาก็ยังปฏิบัติเช่นเดิม แต่ฝ่ายวิสาขเศรษฐีผู้มีสามีไม่เกาะมือ และไม่แสดงอาการยิ้มแย้ม ดังเช่นเคยทำมา แม้แต่เวลาบริโภคอาหาร ซึ่งนางคอยนั่งปฏิบัติอยู่ ท่านเศรษฐีก็ไม่ยอมพูดจาอะไรทั้งสิ้น ทำให้นางคิดหวั่นวิตกว่า “ตนคงจะทำผิดต่อสามี” ครั้นวิสาขเศรษฐีผู้สามีบริโภคอาหารเสร็จแล้ว นางจึงถามว่า “ข้าแต่ นาย ดิฉันทำสิ่งใดผิดหรือ วันนี้ท่านจึงไม่จับมือและพูดจาอะไรเลย ” ท่านเศรษฐีกล่าวตอบว่า “ธรรมทินนา เธอไม่มีความผิดอะไรหรอก แต่นับตั้งแต่วันนี้เราไม่ควรนั่งไม่ควรยืนในที่ใกล้เธอ ไม่ควรถูกต้องสัมผัสเธอ และไม่ควรให้เธอนำอาหารมาให้แล้วนั่งเคียงก้นในที่ใกล้ ๆ เธอ ต่อแต่นี้ไป ถ้าเธอประสงค์จะอยู่ที่เรือนนี้ก็จงอยู่ต่อไปเถิด แต่ถ้าไม่ประสงค์จะอยู่ที่จรรवरวมเอาทรัพย์สมบัติตามความต้องการแล้วกลับไปอยู่ที่ตระกูลของเธอเถิด ” นางธรรมทิน

นา จึงกล่าวว่า “ข้าแต่ นาย คิฉันไม่ขอรับเอาชยะหยอกเขื่อนอันเปรียบเสมือนน้ำลายที่ท่านถ่มทิ้งแล้ว มาเดินบนศิระชะหรือก เมื่อเป็นเช่นนี้ขอท่านได้โปรดอนุญาตให้คิฉันบวชเถิด” วิสาขเศรษฐี ได้ฟัง คำของนางแล้วก็ดีใจ ได้กราบทูลพระเจ้าพิมพิสารขอพระราชทานวาทอง นำนางธรรมทินนาไป ยังสำนักของนางภิกษุณี เพื่อขอบรรพชาอุปสมบท เมื่อนางธรรมทินนา ได้บรรพชาอุปสมบทสม คังความปรารถนาแล้ว อยู่ในสำนักของอุปัชฌาย์ (ภิกษุณีสงฆ์) เพียง ๒-๓ วัน ก็ลาไปจำพรรษา อยู่ในอวาสสิกข์หมู่บ้านแห่งหนึ่ง บำเพ็ญเพียรเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ไม่นานนักก็ได้บรรลุ พระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย ต่อมาพระนางธรรมทินนาเถรี คิดว่า “กิจของเรารบรรลุ ถึงความสิ้นสุดแล้ว เราควรกลับไปกรุงราชคฤห์ เพื่อหม่อมญาติได้อาศัยเราแล้วทำบุญกุศลให้กับ ตนเอง” วิสาขอุบาสก ทราบว่านางกลับมาจึงไปหานางยังที่พัก มีความประสงค์ที่จะทราบว่าจะได้บรรลุคุณธรรมวิเศษอย่างใดหรือไม่ แต่มิกล้าถามตรง ๆ จึงเล็งถามปัญหาว่าด้วยเรื่อง เบญจขันธ์ พระนางธรรมทินนาเถรี ก็วิสัชนาอย่างคล่องแคล่วชัดเจนทุกประเด็นปัญหา วิสาข อุบาสกก็ทราบว่า พระนางธรรมทินนาเถรี มีมานแก่กล้า จึงถามปัญหาในลำดับของพระอนาคามีที่ ตนได้บรรลุแล้ว เมื่อพระเถรีวิสัชนาได้อีก จึงก้าวล้ำถามปัญหาในวิสัยพระอรหัตมรรค พระเถรี ทราบว่า อุบาสกมิวิสัยเพียงอนาคามีนั้นแต่ถามปัญหาเกินวิสัยของตน จึงกล่าวเตือนว่า “วิสาขะ ท่านยังไม่อาจกำหนดที่สุดแห่งปัญหาได้ ถ้าท่านยังหวังที่จะก้าวหยั่งลงสู่ประตูพระนิพพานแล้ว ขอท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วกราบทูลถามข้อความนั้นเถิด เมื่อพระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ อย่างไร ก็จงจำไว้เช่นนั้น” วิสาขอุบาสกทำตามคำแนะนำของพระเถรีไปเฝ้าพระบรมศาสดาแล้ว กราบทูลเนื้อความตามนัยแห่งปฐจาและวิสัชนาถวายให้ทรงสดับทุกประการทรงยกย่องเป็นผู้เลิศ ทางแสดงธรรมพระผู้มีพระภาค ทรงสดับแล้วตรัสว่า “ธรรมทินนาเถรีธิดาของเรานี้ ไม่มีดีเกินหาใน ขันธุ์ทั้งหลาย ทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต เธอเป็นบัณฑิต มีปัญญามาก ถ้าวิสาขอุบาสก ถามข้อความนั้นกับเรา แม้เราเองก็จะพยากรณ์ เหมือนอย่างที่ธรรมทินนาเถรีพยากรณ์แล้วนั้น ทุกประการ ขอท่านจงจำเนื้อความนั้นไว้เถิด” ต่อมาเมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน มหาวิหาร เมื่อทรงสถาปนาบรรดาภิกษุณีในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ ทรงพิจารณาความสามารถ ในการวิสัชนาปัญญาของพระนางธรรมทินนาเถรี ในครั้งนั้นเป็นเหตุ จึงทรงสถาปนาพระ ธรรม ทินนาเถรีนี้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นธรรมกถึก

๗. พระโสณเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้ปรารถนาความเพียร)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๓๔-๓๕) ได้กล่าวถึง ประวัติไว้ว่า

พระโสธมาเถรี เกิดในตระกูลเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี ได้ชื่อว่า “โสธมา” เมื่อเจริญวัยแล้ว ได้มีคู่ครองที่มีฐานะเสมอกัน อยู่ร่วมกันมา มีบุตร ๗ คน มีธิดา ๗ คน เมื่อบุตรธิดาทั้งหลายเจริญวัยแล้วได้แต่งงานมีคู่ครองเรือนแยกย้ายกันออกไปอยู่ตามลำพัง ต่างก็มีฐานะความเป็นอยู่สุขสบายตามสมควรแก่อัธยาพรชาวาสวิสัย ต่อมาสามีของนางถึงแก่กรรมลง นางได้ปกครองดูแลทรัพย์สินสมบัติทั้งหมด โดยยังมีได้จัดสรรแบ่งปันให้แก่บุตรธิดาเลย และต่อมานบุตรธิดาเหล่านั้นได้พากันมาพูดกับนางบ่อย ๆ ว่า “คุณแม่ บิดาของพวกข้าพเจ้าก็ตายไปแล้ว ทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้แม่จะเก็บเอาไว้ทำไมหรือแม่เกรงว่าพวกเราทั้ง ๑๔ คนนี้จะเลี้ยงแม่ไม่ได้ ” นางโสธมาได้ฟังคำของลูก ๆ มาพูดกันอยู่บ่อย ๆ ก็คิดว่า “เมื่อเราแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้แล้ว ลูก ๆ ก็คงจะเลี้ยงดูเราให้มีความสุขได้ ไม่ต้องลำบาก” เมื่อคิดอย่างนี้แล้ว นางก็แบ่งทรัพย์สินสมบัติให้แก่ลูกชายหญิงทั้ง ๑๔ คน ๆ ละเท่า ๆ กันแล้ว นางก็ไปอยู่อาศัยกับลูกชายคนโต เมื่อไปอยู่ใหม่ ๆ ก็ได้รับการปฏิบัติ ดูแลอย่างดี แต่เมื่อนานไปลูกสะใภ้ก็เริ่มมีความรังเกียจ พุดจาเสียดสีขึ้นวันละเล็กวันละน้อย พร้อมทั้งไปยุแหย่ให้สามีรังเกียจแม่ของตนเอง เมื่อพูดบ่อย ๆ เข้า สามีก็เห็นคล้ายตามด้วย จนกระทั่งวันหนึ่ง ลูกสะใภ้ได้พูดกับนางว่า “คุณแม่ความจริงแม่ก็มีลูกชายลูกหญิงตั้งหลายคน ทรัพย์สินสมบัติทั้งหลายแม่ก็แบ่งให้เท่า ๆ กัน มิใช่ว่าฉันจะได้ ๒ ส่วนมากกว่าคนอื่น ๆ แต่ทำไมแม่จึงมาอยู่มากินแต่ที่บ้านฉันคนเดียว แม่ไม่รู้จักทางไปบ้านลูกคนอื่นเลยหรือ ” นางโสธมาได้ฟังคำของลูกสะใภ้แล้ว อีกทั้งลูกชายก็ดูทำทีคล้ายตามภรรยาของตน นางจึงจำใจห่อของใช้ส่วนตัวไปอาศัยลูกคนต่อ ๆ ไป และเหตุการณ์ก็เป็นที่ไปทำนองเดียวกัน นางไม่สามารถจะพึ่งพาอาศัยลูกชายและลูกหญิงทั้ง ๑๔ คนนั้นได้ จึงคิดว่า “จะมีประโยชน์อะไรกับการอาศัยลูกเหล่านี้เราไปบวชเป็นภิกษุณีจะดีกว่า ” นางโสธมาได้ไปยังสำนักภิกษุณีสงฆ์ ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุณี เพราะความที่นางเป็นผู้มีลูกมาจึงได้ชื่อว่า “พหุบุตรติกเถรี” นางเองก็คิดว่า “เราบวชในวัยชราไม่ควรที่จะอยู่ด้วยความประมาท ” จึงได้ช่วยนางภิกษุณีทั้งหลายทำวัตรปฏิบัติตามกิจของภิกษุณีสงฆ์ แต่เพราะความเป็นผู้บวชใหม่ และอยู่ในวัยชราจึงทำกิจบกพร่อง นางภิกษุณีทั้งหลายจึงกระทำทัฬหกรรมลงโทษแก่เธอโดยให้เธอทำหน้าที่ตม้นำอุณโฆให้ภิกษุณีทั้งหลายสร่งทั้งเช้า-เย็น เป็นประจำบุตรธิดาของเธอได้มาเห็น ก็พากันพุดจาเยาะเย้ยจนเธอรู้สึกสลดใจ วันหนึ่งพระโสธมาเถรีได้ไปหาฟืนและตักน้ำมาไว้ในโรงครัว แต่ยังมีได้ก่อไฟ พระเถรีก็คิดว่า “เราไม่ควรประมาท ควรจะอาศัยเวลาและสถานที่อันสงบสงัดนี้บำเพ็ญสมณธรรมทั้งกลางวันและกลางคืน ” คิดดังนี้แล้วก็ได้พิจารณาอาการ ๓๒ ท่องบนภาวนาไปเดินจงกรมไปโดยยึดเสาโรงครัวเป็นแกนกลางเดินวนรอบเสาสำรวจมจิตเจริญวิปัสสนา ขณะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดา ประทับอยู่ในพระคันธกุฎี ทรงทราบด้วยพระญาณ จึงทรงเปล่งพระโอภาสรัศมีปานประหนึ่งว่าประทับอยู่ตรงหน้าพระเถรีนั้นแล้วตรัสสอนว่า “ดูก่อนพหุบุตรติกเถรี ชีวิตความเป็นอยู่เพียงวันเดียวครู่เดียว ของผู้ที่เห็นธรรมอันสูงสุดที่เราได้แสดงแล้ว ดีกว่าประเสริฐ

กว่าชีวิตความเป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี ของผู้ไม่เห็นธรรม” พอสิ้นสุดพุทธคำรัสพระเถรีก็ได้บรรลุ พระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภทาทั้งหลาย และเมื่อสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว จึงคิดว่า “เมื่อภิกษุณีเหล่านั้นมาเพื่อต้องการน้ำอุ่น พอเห็นเราแล้วไม่ทันได้ใคร่ครวญ ก็จะพูดล่วงเกินคูหมีนเราเหมือนก่อน ก็จะได้รับบาปกรรมอันหนัก เราควรจะทำอะไรพอเห็นที่สังเกตุให้พวกเขา กำหนดรู้สักอย่างหนึ่ง” แล้วนางก็ยกภาชนะตม้น้ำขึ้นตั้งบนเตาไฟ แต่มิได้ก่อไฟเพียงแต่ใส่ฟืนเข้าไป เมื่อนางภิกษุณีทั้งหลายมาที่โรงครัว เพื่อจะนำน้ำอุ่นไปสร้ง เห็นมีแต่ภาชนะตม้น้ำอยู่บนเตาไฟ แต่ไม่เห็นไฟ จึงกล่าวว่า “พวกเราบอกให้หญิงแก่คนนีตม้น้ำถวายภิกษุณีเพื่อนำไปสร้ง จนบัดนี้ นางก็ยังไม่ได้ใส่ไฟในเตาเลย ไม่ทราบว่ นางมีวทำอะไรอยู่ ” พระโศภนาเถรี จึงกล่าวว่า “ข้าแต่แม่เจ้า ถ้าท่านทั้งหลายต้องการน้ำอุ่นไปสร้ง ก็จงตัดเอาจากภาชนะนั้นเถิด ” แล้วพระเถรี ก็อริขฐฐาน เตโชธาต่าทำให้น้ำนั้นอุ่นขึ้นทันที ภิกษุณีทั้งหลายได้ฟังคำของนางแล้วก็คิดว่า “คงจะมีเหตุการณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่” จึงทดลองใช้มือจุ่มลงในภาชนะ ก็ทราบว่เป็นน้ำอุ่น จึงตัดเอาไปสร้ง ท้วกัน แต่ว่ตักสักเท่าใด น้ำก็ยังไม่ปรากฏเต็มภาชนะอยู่เช่นเดิม ภิกษุณีทั้งหลายจึงทราบชั้วว่า พระเถรีนี้ สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วต่างก็พากันศอกใจนางภิกษุณี ผู้มีวัยอ่อนกว่า ก็ก้มกราบแทบ เท้ากล่าวขอขมาโทษว่ “ข้าแต่พระแม่เจ้า พวกข้าพเจ้าได้พูดจาคูหมีนล่วงเกินท่าน เพราะความ เกลาเบาปัญญา มิได้พิจารณาให้รอบครอบตลอดกาลนานมาแล้ว ขอพระแม่เจ้าจงเมตตาอดโทษแก่ พวกข้าพเจ้าด้วยเถิด ” ส่วนนางภิกษุณีผู้มีวัยแก่กว่าก็นั่งกระหย่ง (นั่งคุกเข่า) กล่าวขอขมาให้ออด โทษานุโทษให้เช่นกัน โดยขอขมาโทษด้วยคำว่ “ข้าแต่พระแม่เจ้าพวกข้าพเจ้าได้พูดจาคูหมีน ล่วงเกินท่าน โดยมีได้พิจารณาให้รอบครอบตลอดกาลนานมาแล้ว ขอท่านจงเมตตาอดโทษให้พวก ข้าพเจ้าด้วยเถิด”ตั้งแต่นั้นมา คุณงามความดีของพระโศภนาเถรี ก็ปรากฏเป็นที่ทราบกันท้วไปว่ “พระเถรี ผู้แม่บวชในเวลาแก่แต่่า ก็ยังสามารถดำรงอยู่ในพระอรหัตผลได้ในเวลาไม่นาน เพราะ อาศัยความเป็นผู้ปรารภความเพียรไม่เกียจคร้าน” พระบรมศาสดา ขณะประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน มหาวิหาร เมื่อทรงสถาปนาภิกษุณีทั้งหลาย ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับแล้ว อาศัยความเป็น ผู้ปรารภความเพียร ขยัน ไม่เกียจคร้านของพระเถรีนี้ จึงได้ทรงสถาปนาพระนางโศภนาเถรีนี้ใน ตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นผู้ปรารภความเพียร

อภิญญา ปัญญาเป็นเครื่องรู้ยิ่ง มี ๖ อย่าง

๑. อิทธีวิธี แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้
๒. ทิพพโสด หูทิพย์
๓. เจโตปริยญาณ ญาณที่ให้ทายใจคนอื่นได้
๔. ปุพเพนิวาสานุสสติ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้
๕. ทิพพจักขุ ตาทิพย์

๖. อาสวัภยญาณ ญาณที่ทำให้อาสวะสิ้นไป
(๕ อย่างแรกเป็น โลกียอภิปัญญา ข้อสุดท้ายเป็น โลกุตตรอภิปัญญา)

๘. พระสกุลาเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีทิพยจักขุ)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๓๖) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระสกุลาเถรี เกิดในตระกูลพราหมณ์ ผู้มีฐานะอยู่ในชั้นมหาเศรษฐี บิดามารดาตั้งชื่อว่า “สกุลา” เป็นผู้มีจิตศรัทธาโน้มไปในกามบรรพชาอันเป็นผลมาจากบุญกุศลเก่าในอดีตชาติอยู่แล้ว ครั้นเมื่อพระบรมศาสดา เสด็จเที่ยวจาริกเทศนาสั่งสอนเวไนยสัตว์ไปตามคามนิคมน้อยใหญ่ต่าง ๆ ยังหมู่สัตว์ทั้งหลายให้บรรลุมรรคผล ตามอุปนิสัยอำนาจวาสนาบารมีของแต่ละคน เสด็จมายัง พระนครสาวัตถี ประทับ ณ พระมหาวิหารเชตวัน ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย นางได้เห็น พระบรมศาสดาผู้สมบูรณ์ด้วยมหาปริสลักษณะเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองสาวัตถีแล้วเกิดศรัทธา เลื่อมใส ได้แสดงตนเป็นอุบาสิกา ขอลี้พระรัตนตรัยเป็นสรณะ ต่อมาภายหลังได้ฟังธรรมใน สำนักของพระอรหันต์องค์หนึ่งแล้วเกิดความสลบใจในโลกสันนิวาส จึงได้ออกบรรพชาในสำนักของภิกษุณี อุตส่าห์บำเพ็ญเพียรเจริญวิปัสสนาไม่นานนัก ก็ได้บรรลुพระอรหันต์ผล พร้อมทั้งวิชา ๓ และอภิปัญญา ๖ พระสกุลาเถรี เมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ปรากฏว่าเป็นผู้มีความชำนาญ ในฤทธิ์ทั้งหลาย มีทิพจักขุญาณทิพโสตญาณ และบุพเพนิวาสานุสสติญาณ เป็นต้น ทั้งนี้ก็ด้วย อานิสงส์จากอดีตชาติ ครั้งพระศาสนาพระพุทธเจ้านามว่า กัสสปะ นางได้บวชเป็นปริพาชิกา คือนักบวชนอกพระพุทธศาสนา นางได้จุดประทีปโคมไฟถวายบูชาพระเจดีย์ของพระกัสสปสัมมาสัม พุทธเจ้าด้วยศรัทธาเลื่อมใส จึงเป็นผลส่งให้นางมีความชำนาญในทิพจักขุญาณ สามารถมองเห็น ฝั ทะลุกำแพง และภูเขาได้ตามความปรารถนา ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงประกาศยก ย่องพระสกุลาเถรีนี้ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้มีทิพยจักขุ

วิชา ความรู้แจ้ง ความรู้วิเศษ มี ๓ คือ

๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ให้ระลึกชาติได้
๒. จุตูปปาตญาณ ความรู้จุดเกิดและอุบัติเกิดของสัตว์ทั้งหลาย
๓. อาสวัภยญาณ ความรู้ที่ทำให้อาสวะให้สิ้น

๙. พระภักทากุณฺโถเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้ตรัสรู้เร็วพลัน)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๓๗-๔๕) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระภักทาทกษัตริย์ เป็นธิดาของเศรษฐี ในกรุงราชคฤห์ บิดามารดาตั้งชื่อให้ว่า “ภักทาทา” ถูกปุโรหิตเกิดฤกษ์โจร ในวันที่นางเกิดนั้น ได้มีบุตรของปุโรหิตในกรุงราชคฤห์เกิดในวันเดียวกันนี้ด้วย ขณะที่เขาคลอกจากกรรมมารดาได้เกิดเหตุอัศจรรย์ คือ บรรดาอาวูททั้งหลายในบ้านของปุโรหิตเองและในบ้านคนอื่น ๆ ตลอดจนถึงในพระราชานิเวศน์ต่าง ๆ ก็เกิดแสงประกายรุ่งโรจน์ไปทั่วพระนครตลอดคืนยันรุ่งปุโรหิตทราบในบุพนิมิตคิดว่า บุตรของตนเกิดฤกษ์โจรเมื่อเขาโตขึ้นจะต้องเบียดเบียนทำความเดือดร้อนฉิบหายแก่ชาวเมือง จึงเข้าเฝ้าพระราชบิดาแต่เข้าครุกราบทูลความให้ทรงทราบ โดยตลอดแล้วทูลเสนอแนะว่า ขอพระองค์โปรดรับสั่งให้ประหารชีวิตเขาเสีย เพื่อมิให้เป็นภัยแก่ชาวเมืองในอนาคต แต่พระราชบิดาตรัสว่า เมื่อเขาไม่ได้เบียดเบียนเราก็ไม่เป็นไร อย่าไปฆ่าเขาเลย ปุโรหิตจึงเลี้ยงดูบุตรต่อไป โดยได้ตั้งชื่อให้ว่า “สัทตฤกะ” สัทตฤกะเมื่อโตขึ้นอยู่ในวัยเด็ก นายสัทตฤกะก็ได้ คัดช่องย่องเบาลักขโมยทรัพย์และสิ่งของมีค่าน้อยบ้างมากบ้างตามแต่จะได้อาเป็นเครื่องเลี้ยงชีพจนได้ชื่อว่าไม่มีบ้าน หลังใดที่ไม่ถูกย่องเบาลักขโมยเลย ความเดือดร้อนของชาวเมืองทราบไปถึงพระราชบิดา จึงรับสั่งให้หน้าที่ติดตามจับกุมโจรชื่อนั้นให้ได้ พวกเจ้าหน้าที่ทั้งหลายจึงออกติดตามสืบหาจนจับตัวได้แล้วนำมาถวายพระราชบิดาเพื่อทรงวินิจฉัยตัดสินโทษ พระราชบิดาจึงรับสั่งให้โบยโจรพร้อมทั้งนำตัวตระเวนออกไปตามถนน ให้ทั่วทั้งพระนครก่อนแล้วจึงนำออกไปประหารที่หัวสำหรับทั้งโจร ขณะนั้นนางภักทาทาศรีมีอายุย่างเข้าวัย ๑๖ ปี มีรูปร่างสวยงาม บิดามารดาจึงระงับรักษาให้อยู่บนปราสาทชั้นที่ ๗ ให้หญิงรับใช้หนึ่งคนคอยดูแลรับใช้ของนาง ก็เป็นธรรมดาของหญิงสาวในวัยนี้ ย่อมมีความฝักใฝ่ในชายหนุ่ม ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่นำโจรหนุ่มตระเวนมาทางบ้านของนาง พอนางเปิดหน้าต่างมองลงไปเห็นโจรเท่านั้นก็เกิดจิตปฏิพัทธ์รักใคร่ในตัวโจรทันทีคิดว่า “ชาตินี้ถ้าไม่ได้โจรหนุ่มมาเป็นคู่ครองก็จะไม่มีชีวิตอยู่” และรู้ว่าพวกเจ้าหน้าที่กำลังนำโจรไปประหาร ความรู้สึกของนางเหมือนกับกำลังสูญเสียสามีสุดที่รัก ความทุกข์เศร้าโศกเสียใจสุดจะห้ามก็ตามมา ฝ่ายสาวใช้เห็นเช่นนั้นจึงรีบแจ้งให้เศรษฐีผู้เป็นบิดามารดาทราบโดยด่วน บิดามารดาของนางพอมารถึง ก็ได้ไต่ถามทราบจากปากของธิดาว่า “ถ้าไม่ได้โจรหนุ่มคนนั้นมาเป็นคู่ ก็จะไม่ขอมีชีวิตอยู่อีกต่อไป” แล้วก็นอนกลิ้งเกลือกอยู่บนเตียงนอนนั้น มารดาจึงพูดอ่อนหวานว่า

“ภักทาทาลูกแม่ อย่าทำอย่างนี้เลย อีกไม่นานเจ้าก็จะได้สามีที่มีทรัพย์สมบัติและชาติสกุลเสมออีก”

“คุณแม่คะ ดิฉันไม่ต้องการชายอื่น ถ้าไม่ได้ชายคนนี้จะขอตายดีกว่า” บิดามารดาทั้งสองช่วยกันพูดอ่อนหวานอยู่เป็นเวลานาน แต่ก็ไม่เป็นผลด้วยความรักและห่วงใยในลูกสาว จึงตัดสินบนเจ้าหน้าที่ด้วยทรัพย์จำนวนหนึ่งพันกหาปณะ ขอให้ชีวิตโจรหนุ่มคนนั้นโดยให้นำมาส่งที่บ้าน ฝ่ายเจ้าหน้าที่ราชบุรุษทั้งหลาย รับทรัพย์ไปแล้วทำเป็นถ่วงเวลารอนมิดค้ำ จากนั้นได้นำโจรหนุ่ม

คนนั้นมามอบให้แก่เศรษฐี แล้วนำนักโทษอีกคนหนึ่งไปประหารชีวิตแทนแล้วกราบทูลพระราช าว่าฆ่าโจรสัตตุดะเรียบร้อยแล้ว เศรษฐีรับตัวโจรหนุ่มสัตตุดะไว้แล้ว ให้อาบน้ำชำระร่างกายและ มอบเสื้อผ้าชั้นดีสวมใส่พร้อมทั้งอาหารเครื่องประดับชั้นดีต่าง ๆ นำไปยังปราสาทของลูกสาว ทำพิธีส่งตัวให้เป็นคู่สามีเมียกันแล้ว บิดามารดาทั้งสองก็กลับไปยังที่พักของตน โจรสัตตุดะมี ความสุขอยู่ในบ้านของเศรษฐีซึ่งมีให้พร้อมทุกอย่างได้ทั้งภรรยาที่แสนสวย ทรัพย์สินเงินทองก็ มีให้ใช้อย่างสุขสบายไม่ขาดสน การงานก็มีคนรับใช้ทำให้ ไม่ต้องดิ้นรนชวนช่วยใด ๆ ทั้งสิ้น แต่เขาก็อยู่ได้ไม่นานเพราะนิสัยสันดานโจรอดที่จะทำชั่วไม่ได้ เขาคิดวางแผนฆ่าภรรยาเพื่อจะ นำเอาเครื่องประดับอันมีค่าขึ้นไปขายแล้วนำเงินมาหาความสุข ด้วยการดื่มสุราแล้วเขาก็เริ่ม ดำเนินการตามแผน ด้วยการแสดงกิริยาให้ภรรยาพอใจแล้วกล่าวว่า “น้องหญิง การที่พี่รอดชีวิต จากการถูกประหารอย่างหนึ่ง และการที่ได้มาแต่งงานอยู่กับน้องหญิงอีกอย่างหนึ่ง ก็ด้วยอานุภาพ ของเทวดาที่สิงสถิต ณ ภูเขาทังโจร เพราะพี่ได้บนบานบวงสรวงกับท่าน เอาไว้ ขณะนี้ก็สำเร็จสม ประสงค์ทั้ง ๒ ประการแล้ว พี่เห็นว่าควรจะทำการแก้บนถวายเครื่องพลีกรรมแก่เทวดานั้น ขอให้ น้องหญิงจงจัดเครื่องพลีกรรมสังเวทย์ให้พร้อมแล้ว ประดับอาภรณ์ให้สวยงามไปร่วมทำพิธีพลีกรรม ที่ภูเขาทังโจรนี้กับพี่เถิด ” นางภักททาด้วยความรักสามีสุดหัวใจ จึงเห็นชอบเชื่อตามคำสามีทุก ประการ โดยให้ทาสชายหญิงจัดเครื่องพลีกรรมเรียบร้อยแล้ว ขึ้นนั่งรถคันเดียวกันกับสามีไปยัง เหวที่ทังโจร เมื่อมาถึงเชิงเขา โจรสัตตุดะบอกกับภรรยาว่า “ให้เหล่าบริวารที่ติดตามมานั้นกลับไป ก่อน เราสองคนเท่านั้นที่จะขึ้นไปทำพลีกรรม ” เมื่อบริวารแยกทางกลับไปแล้วก็ช่วยกันถือเครื่อง สักการะสังเวทย์ขึ้นไปบนยอดเขา นางภักททารู้สึกมีความสุข ความอึดใจที่ได้ช่วยกิจของสามีและได้ โอกาสสมาทศนาโลกภายนอก แต่พอถึงยอดเขา โจรสัตตุดะก็พูดกับนางด้วยเสียงอันแข็งกร้าว เต็ดขาดว่า

“ภักททา เจ้าจงเปลื้องผ้าห่มออกแล้วถอดเครื่องประดับทั้งหมดมัดห่อ รวมกันไว้เดี๋ยวนี้ ” นางภักททา ได้ฟังคำและเห็นกิริยาของสามีเปลี่ยนไปเช่นนั้นก็ ตกใจ ทำอะไรไม่ถูกละล้าละลังถามสามีว่า

“นายเจ้า ดิฉันทำอะไรผิดหรือ ”

“นางหญิงโง่ ความจริงเราจะควักคับกับหัวใจของเจ้าถวายแก่เทวดาที่นี่ แล้วยึดเอาเครื่องอาภรณ์ของเจ้าทั้งหมดไปใช้จ่ายหาความสุข ”

“นายเจ้า ก็ทั้งตัวดิฉันกับเครื่องประดับทั้งหมดนี้ก็เป็นของท่านอยู่แล้ว ทำไมท่านจะต้องฆ่าฉัน เพื่อยึดเครื่องประดับด้วยอีกเล่า ” แม้นางจะอ่อนวอน ชี้แจงอย่างไร เจ้าโจรโง่ใจร้ายก็ไม่ยอมรับฟัง ตั้งหน้าแต่จะฆ่านางเอา เครื่องประดับอย่างเดียว นางตกอยู่ในสถานการณ์จันทรอคมองเห็นความตายอยู่

แค่เอื้อม จึงรวบรวมสติไว้แล้วคิดว่า “ฉันเชื่อว่าปัญหาที่ติดกับตัวมาตั้งแต่เกิดนั้น มิได้มีไว้เพื่อตัมแกงกิน แต่มีไว้เพื่อพิจารณาหาหนทางดำเนินชีวิตและแก้ปัญหา ชีวิต เราควรจะทำอะไรสักอย่างเพื่อเอาชีวิตรอด”

เมื่อคิดดังนี้แล้ว จึงกล่าวกับสามีโจรชั่วว่า “เอาละนายจ๋า วันที่ท่านถูกราชบุรุษเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจับกุมพาตระเวนประจานไปทั่วเมืองก่อนนำมาประหารที่ภูเขาทิ้งโจรนี้ ดิฉันได้อ้อนวอน บิคารมารดาให้สละทรัพย์เป็นอันมากไถ่ชีวิตท่านแล้วนำมาแต่งงานกับดิฉัน และดิฉันก็มีความรักต่อท่านอย่างสุดหัวใจ วันนี้ท่านมีความประสงค์จะฆ่าดิฉันให้ได้ เพื่อต้องการเครื่องประดับแต่ก็ไม่เป็นไร ก่อนที่ดิฉันจะตายขอให้ดิฉันได้แสดงความรักต่อท่านเป็นครั้งสุดท้ายสักหน่อยเถิด เพราะเป็นโอกาสสุดท้ายที่จะได้ใกล้ชิดท่าน ขอให้ท่านจงยืนตรงนั้นแล้วดิฉันจะขอสวมกอดท่านทั้ง ๔ ทิศหลังจากนั้นท่านก็จงประหารดิฉันเถิด” โจรชั่วสัตุกะเห็นกิริยาอาการและฟังคำพูดของนางดู เป็นปกติสมจริงจึงอนุญาตให้นางกระทำตามที่ขอแล้วไปยืนตรงที่นางบอกบนยอดเขา ขณะนั้น นางภัททาผู้เป็นภรรยาได้ทำการประทักษิณเดินเวียนขวารอบสามี ๓ รอบ แล้วไหว้ทั้ง ๔ ทิศ พร้อมกับกล่าวว่า “นายจ๋า นี่เป็นการเห็นท่านเป็นครั้งสุดท้าย นับต่อแต่นี้การที่ดิฉันจะได้เห็นท่าน และท่านจะได้เห็นดิฉันก็คงไม่มีอีกแล้ว” เมื่อกล่าวจบนางก็สวมกอดข้างหน้าแล้วก็เปลี่ยนมากอดข้างหลัง ขณะที่โจรชั่วผลอตัวอยู่นั้น นางได้ผลักโจรตกลงไปในเหว ร่างของโจรชั่วแหลกเหลว เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย จบชีวิตอันชั่วร้ายของเขาที่เหวทิ้งโจรนั้น นางภัททา หลังจากผลักโจรชั่วผู้เป็นสามีตกลงไปในเหวแล้ว คิดว่า “ถ้าเรากลับบ้านไป บิคารมารดา ก็จะถามว่า สามีเจ้าหายไปไหน ถ้าเราบอกความจริงว่าเราฆ่าเขาตายแล้ว ก็จะพากันประณามติเตียนว่า นางเด็กคือ เจ้าอ้อนวอนพ่อแม่ให้เสียทรัพย์เพื่อไถ่ชีวิตโจรเอามาทำศพ แต่พอได้เขามาแล้วก็กลับฆ่าเขาตาย เจ้าทำอย่างนี้ได้ อย่างไร แม้เราจะบอกว่าเขาต้องการฆ่าดิฉันเพื่อต้องการเครื่องประดับท่านทั้งสองก็จักไม่เชื่อเรา เมื่อเป็นเช่นนี้เราไม่ควรกลับบ้าน ควรจะไปบวชในสำนักใดสำนักหนึ่งดีกว่า” ครั้นนางภัททาคิด ดังนี้แล้ว ก็ทิ้งห่อเครื่องประดับไว้บนยอดเขานั้นแล้วเดินลงจากภูเขาไป เดินลัดเลาะไปตามป่าได้ พบสำนักของพวกนิกครนถ์ (นักบวชนอกพระพุทธศาสนา) ขอบรรพชาในสำนักนั้น พวกนิกครนถ์ถามนางว่า “จะบวชโดยวิธีไหน” นางจึงตอบว่า “วิธีใดที่จัดว่าเป็นสิ่งสูงสุดในสำนักของท่าน ก็ขอให้ดิฉันบรรพชาด้วยวิธีนั้นนั่นแหละ” พวกนิกครนถ์จึงเอาก้านตาลถอนผมนางจนหมดศีรษะถือว่าเป็นวิธีบวชที่สูงสุดของสำนัก เมื่อนางบวชแล้วผมที่งอกขึ้นมาใหม่ก็มีมันกลมเป็นกลุ่มเป็นก้อน ไม่เหยียดยาวเหมือนเดิม ดังนั้นนางจึงได้ชื่อว่า “กุนฑลเกสา” เมื่อนางบวชแล้ว ได้ศึกษาศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ในสำนักนั้นจนจบสิ้นนางเห็นว่าสำนักนี้ไม่มีศิลปะวิทยาที่สูงไปกว่านี้อีกแล้ว จึงออกเที่ยวแสวงหาบัณฑิตผู้รู้ทั้งหลายแล้วขอศึกษาสิ่งที่บัณฑิตเหล่านั้นรู้ทั้งหมด นางเที่ยว

แสวงหาบัณฑิตด้วยการໄຕ້วาทะ โดยวิธีใช้กึ่งหัวปักบนกองทรายแล้วประกาศว่า “ถ้าผู้ใดสามารถที่ໄຕ້วาทะกับเราໄຕ້กึ่งเหยียบกึ่งหัวนี้” โดยมีข้อตกลงกันว่า “ถ้าผู้ໄຕ້วาทะชนะนางเป็นคฤหัสถ์ นางก็จะขอยอมเป็นทาสรับใช้ แต่ถ้าผู้ໄຕ້วาทะชนะเป็นนักบวช นางก็จะขอบวชเป็นศิษย์ในสำนักนั้น” นางถือกึ่งหัวเที่ยวประกาศทำໄຕ້วาทะไปตามหมู่บ้านตำบลต่าง ๆ ชาวบ้านพอໄຕ້ทราบข่าวว่า นางภักทามาทางบ้านของคนก็จะพากันหลีกหนีไป นางเข้าไปถึงตำบลใดก็จะปักกึ่งหัวบนกองทรายแล้ว นั่งรอผู้ที่รับคำท้ามาเหยียบกึ่งหัวของนาง บางตำบลนางรอถึง ๗ วันก็ไม่มีผู้ใดกล้ามาเหยียบกึ่งหัวของนางเลย นางจึงต้องถอนกึ่งหัวแล้วหลีกต่อไปที่อื่น นางໄຕ້ถือกึ่งหัวท่องเที่ยวไปโดยทำนองนี้ จนໄຕ້ชื่อใหม่ว่า “นางขัมพูปริพาชกา” (นางปริพาชกาไม้หัว, ขัมพู หมายถึง ไม้หัว) ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จประทับอยู่ที่พระเชตะวันวิหาร กรุงสาวัตถี ฝายนางกุนทลเกสา ก็เดินทางมาถึงกรุงสาวัตถีแล้วปักกึ่งหัวบนกองทราย ประกาศทำໄຕ້วาทะเหมือนเดิมแล้วออกไปหาอาหารบริโภค ขณะนั้นพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเดินผ่านมาเห็นเด็ก ๆ กำลังขืนรุมล้อมกึ่งหัวบนกองทรายพร้อมกับวิจารณ์กันแข็งแ່ เกิดความสงสัยจึงเข้าไปถามเด็ก ๆ ໄຕ້ทราบความ โดยตลอดแล้วจึงบอกกับเด็ก ๆ ว่า

“เจ้าหนูทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น พวกเจ้าจงเหยียบกึ่งหัวนั้นเถิด”

“พวกกระผมกลัวขอรับ พระคุณเจ้า”

“ไม่ต้องกลัวหรอก พวกเจ้าเป็นคนเหยียบ เราจะเป็นผู้แก้ปัญาเอง ” เด็กบางพวกไม่กล้า บางพวกก็กลัว ๆ กลัว ๆ แต่ผลที่สุดก็ช่วยกันเหยียบกึ่งหัวและกองทรายนั้นจนกระจัดกระจาย นางขัมพูปริพาชกาเห็นแล้วก็คิดว่าเด็กเหล่านั้น แต่พอเด็ก ๆ บอกว่า “พระคุณเจ้ารูปนั้นใช้ให้เหยียบ” นางจึงเข้าไปถามพระเถระว่า “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ท่านจักໄຕ້วาทะถามปัญาเกี่ยวกับดิฉันหรือ “ใช่แล้ว นื่องหญิง” พระเถระตอบ นางฟังคำของพระเถระแล้วคิดว่า “เราควรจะให้ชาวพระนครสาวัตถีໄຕ້รู้กำลังปัญญาของเราว่ายิ่งใหญ่หาผู้เทียมทานไม่ได้” จึงแจ้งให้ชาวเมืองมาชมมาฟังกันให้มาก ๆ ชาวพระนครพอทราบข่าวต่างก็พากันไปห้อมล้อมจนแน่นขนัด ถ้าดับนั้นพระเถระໄຕ້ให้โอกาสแก่นางขัมพูปริพาชกาเป็นผู้ถามปัญาขึ้นก่อน นางก็ถามศิลปวิทยาที่ตนเรียนรูมาตามลัทธิตน ถามจนหมดความรู้ที่นางมีอยู่ พระเถระก็ตอบแก้ໄຕ້ทั้งหมด นางก็ตกใจเพราะไม่เคยถามใครมากอย่างนี้มาก่อนเลย จึงนั่งเฉยอยู่ พระเถระจึงกล่าวว่า

“ท่านถามเราหมดแล้ว ต่อไปนี้เราจะถามท่านบ้าง”

“ถามเถิด พระคุณเจ้า”

“ที่ชื่อว่หนึ่ง นั้นคืออะไร ?”

“พระคุณเจ้า ดิฉันไม่ทราบ เจ้าข้า” นางขัมพูปริพาชกา ขอมพายแพ้ต่อพระเถระด้วยปัญาเพียงข้อเดียวเท่านั้น นางหมอบลงกราบแทบเท้าพระเถระ ขอศึกษาวิชาพุทธมนต์ใน

พระพุทธศาสนา พร้อมทั้งขอบรรพชาและถึงพระเถระเป็นสรณะ แต่พระเถระบอกว่าขอให้นางถึง พระพุทธองค์เป็นสรณะเถิด แล้วพานางไปยังพระวิหารเชตวัน นำเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระพุทธ องค์ทรงทราบจริยาอภัยของนางดีแล้ว จึงตรัสพระธรรมเทศนาคาถาภาสิตว่า “ผู้ใดกล่าวคาถาที่ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แม้ตั้ง ๑,๐๐๐ คาถา ผู้กล่าวคาถาที่ประกอบด้วยประโยชน์ แม้เพียง คาถาเดียว ยังผู้ฟังให้สงบระงับได้ ชื่อว่า ประเสริฐกว่าแล” พอจบพระธรรมเทศนาคาถาภาสิต ทั้ง ที่นางกำลังยืนอยู่นั้น ยังไม่ทันจะนั่งลงก็ได้บรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิบัติสัมภทาทั้งหลาย ในขณะที่นั้น แล้วกราบทูลขอบรรพชา พระพุทธองค์ทรงอนุญาตแล้วส่งนางให้ไปบวชในสำนัก ภิกษุณีสงฆ์ เมื่อนางบวชแล้ว ได้ชื่อว่า “กุนทลเกสาเถรี” ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมว่า “พระภิกษาทากุนทลเกสาเถรีนี้ ยิ่งใหญ่จริงหนอ บรรลุพระอรหัตผลในเวลาจบคาถาเพียง ๔ บาท เหล่านั้น” พระศาสนาทรงปรารภเหตุนี้ จึงทรงสถาปนาพระภิกษาทากุนทลเกสาเถรีในตำแหน่ง เอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้ตรัสรู้เร็วพลัน

๑๐. พระภิกษาทากิปลานีเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีบุพเพนิวาสานุสสติญาณ)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๔๖-๔๗) ได้กล่าวถึง ประวัติไว้ว่า

พระภิกษาทากิปลานีเถรี เป็นธิดาของเศรษฐีชื่อ โกลิยพราหมณ์ในนครสาครนคร มารดาชื่อ สุกิบัติ เมื่อเจริญวัยขึ้นมาได้ทำอวาหมงคลเป็นภรรยาของปิปลิมาณพ ตระกูลสัสสะปะ เรียกชื่อ ตามตระกูลว่า “กัสสะปะ” นับว่าเป็นสามีภรรยาที่แปลกเพราะทั้งคู่ไม่ยินดีในการถูกเนื้อต้องตัวกัน แม้จะนอนบนเตียงเดียวกันแต่ก็ขึ้นคนละข้างและมีแจกันดอกไม้ปักตรงกลางอยู่ครองคู่กันจนบิดา มารดาของทั้งสองฝ่ายถึงแก่กรรม ทรัพย์สมบัติทั้งหลายจึงตกอยู่ในปกครองดูแลรับผิดชอบของคน ทั้งสอง เนื่องด้วยตระกูลทั้งสองนั้น เป็นตระกูลเศรษฐีมีทรัพย์มาก เมื่อรวมเป็นตระกูลเดียวกันก็ ยิ่งมากมายมหาศาล มีสัตว์เลี้ยง และคนงานจำนวนมาก ทั้งสองสามีภรรยาต้องบริหารสั่งการทุก อย่าง วันหนึ่งขณะที่กัสสะปะผู้สามีออกไปตรวจดูการทำไร่นาอยู่นั้น เห็นนกกาจิกกินสัตว์เล็ก สัตว์น้อยแล้วรู้สึกสลดใจที่ตนเองจะต้องคอยรับบาปกรรมที่คนอื่นทำ แม้นางภิกษาทากิปลานีใช้ให้ ทาสและกรรมกรนำเมล็ดถั่วเมล็ดงามาตากที่ลานหน้าบ้าน เห็นนกกาจิกกินตัวหนอนก็เกิดสลด ใจเช่นกัน ดังนั้นเมื่อสองสามีภรรยาอยู่กันพร้อมหน้าจึงปรึกษากันแล้วมีความเห็นตรงกันว่าไม่ควร จะมานั่งคอยรับบาปกรรมที่คนอื่นกระทำเพื่อตนเองเลย จึงพร้อมใจกันมอบทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้ แน่หมัญญาติและทาสกรรมกรแบ่งกันไปดูแลส่วนตนทั้งสองได้ปลงผมแล้วนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ อธิษฐานเพศบรรพชิต บวชอุทิศต่อพระอรหันต์ในโลกแล้วเดินทางออกจากบ้านไปด้วยกัน พอถึง ทางแยกสองแพร่ง กัสสะปะได้ไปทางขวาและได้พบพระบรมศาสดาที่เข้าร่วมพหูสูตรคณิกโรธ

แล้วกราบทูลขออุปสมบทในพระพุทธศาสนา ส่วนนางภัททกาปิตานีแยกไปทางซ้ายเดินทางไปพบสำนักของปริพาชก จึงบวชอยู่ในสำนักนั้นถึง ๕ ปี เนื่องด้วยขณะนั้นพระพุทธองค์ยังมีทรงอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา ต่อมาเมื่อพระนางปชาบดีโคตมีได้บวชแล้ว นางจึงได้มาบวชในสำนักของนางภิกษุณีได้ศึกษาพระกรรมฐานบำเพ็ญวิปัสสนา ก็ได้บรรลุพระอรหัตผล พร้อมด้วยวิชา ๓ ปฏิสัมภิกา ๔ วิโมกข์ ๓ อภิญญา ๖ เป็นผู้ชำนาญในบุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือ ญาณเป็นเครื่องระลึกชาติ ดังนั้นพระบรมศาสดา ขณะประทับอยู่ ณ พระเชตะวันมหาวิหาร เมื่อทรงสถาปนาภิกษุณีทั้งหลายไว้ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ จึงทรงสถาปนาพระภัททกาปิตานีเถรีในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในฝ่ายผู้มีบุพเพนิวาสานุสสติญาณ

วิโมกข์ ความหลุดพ้นจากกิเลส มี ๓ ประการ

๑. สุธมฺมวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยเห็นอนัตตาคือความว่าง
๒. อนิมิตตวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยเห็นอนิจจังแล้วถอนนิमितได้
๓. อัปปณิหิตวิโมกข์ หลุดพ้นด้วยเห็นทุกข์แล้วถอนความปรารถนาได้

๑๑. พระภัททากัจจนาเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้ทรงอภิญญา)

(พระสุตตันตปิฎก เล่ม ๑๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๔๘-๔๙) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระภัททากัจจนาเถรี เป็นราชธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ แห่งโกถียวงศ์ในพระนครเทวทหะ เป็นพระกนิษฐภคินีของพระเทวทัต บรรดาพระประยูรญาติได้ขนานพระนามว่า “ภัททากัจจนา” หรือที่นิยมเรียกพระนามว่า “ยโสธราพิมพา” เมื่อพระนางเจริญวัยขึ้นจนมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา ได้รับอภิเษกเป็นอัครมเหสีของเจ้าชายสิทธัตถะ บรมโพธิสัตว์ แห่งศากยวงศ์ในพระนครกบิลพัสดุ์ และเมื่อพระชนมายุ ๒๕ พรรษา ได้ประสูติพระโอรสพระนามว่า “พระราหุลกุมาร” ในวันที่พระราหุลกุมารประสูตินั้นเจ้าชายสิทธัตถะบรมโพธิสัตว์ได้เสด็จออกทรงผนวช และทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ ปี ก็ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ จากนั้นพระพุทธองค์ ก็ทรงจาริกไปตามคามนิคมต่าง ๆ เพื่อเทศนาสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้ได้บรรลุอมฤตธรรม ตามสมควรแก่อำนาจวาสนาบารมีแล้วได้เสด็จสงเคราะห์พระประยูรญาติ ณ กบิลพัสดุ์บุรี ยังพระประยูรญาติศากยวงศ์ มีพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาเป็นประธานได้ดื่มน้ำอมฤตธรรม จนได้บรรลุอริยมุขตั้งแต่พระโสดาบันจนจนถึงพระอรหันต์เป็นจำนวนมาก ในคราวที่พระบรมศาสดาเสด็จโปรดพระประยูรญาติครั้งนี้ พระราหุลกุมารก็ได้ติดตามองค์พระบิดาบรรพชาเป็นสามเณร นอกจากนี้ศากยกุมารทั้งหลายจากสกุลอื่น ๆ ก็เสด็จออกบวชเป็นจำนวนมาก ครั้นกาลต่อมาพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาเข้าสู่พระปรินิพพานแล้ว จากนั้นพระนางมหาปชาบดีโคตมีพร้อมด้วย

ขัตติยนารีชาวศากยะ ๕๐๐ นาง ก็พากันเสด็จออกบรรพชาในสำนักพระศาสดากันทั้งสิ้น ทางด้านพระนครกบิลพัสดุ์ก็ว่างเว้นกษัตริย์ที่จะปกครองดูแล หมู่อำมาตย์ราชบุรุษทั้งหลายได้ประชุมปรึกษากันพ้องต้องกันได้ทำพิธีราชาภิเษกอัญเชิญเจ้าชายมหานามศากยราช ผู้เป็นพระเชษฐโอรสของพระเจ้าอโศกขึ้นครองราชย์สมบัติในกรุงกบิลพัสดุ์สืบต่อไป ฝ่ายพระนางโยสธราพิมพาราชเทวี พระชนนีของพระราหุลกุมาร ทรงว่าเหว่าโศกาคร่ำด้วยพระดำริว่า “โลกสันนิวาสนี้ มิมีอะไรแน่นอน พระสวามีและลูกน้อยต่างก็ได้เสด็จออกบรรพชา อีกทั้งพระประยูรญาติทั้งชายหญิงก็พากันออกบวชตามเสด็จ เมื่อเป็นเช่นนี้ จะมีประโยชน์อะไรแก่เราในเพศฆราวาส เราควรสละสมบัติทั้งปวงแล้วออกบวชโดยเสด็จพระภักดาในบัดนี้ จะประเสริฐกว่า” พระนางจึงเสด็จเข้าไปกราบทูลลาพระเจ้านามมะ แล้วพร้อมด้วยพระนางรูปนันทาชนบทกัลยาณีและสาวสนมกำนัล รวมประมาณ ๕๐๐ นาง เสด็จไปยังพระวิหารเชตวัน เมืองสาวัตถี ถวายอัญชลีแล้วกราบทูลขออุปสมบท สมเด็จพระบรมศาสดาประทานสงเคราะห์ด้วยคุณธรรม ๘ ประการ พระนางครั้นบวชแล้วได้นามปรากฏว่า “ภัททากัจจนาเถรี” ได้เรียนพระกรรมฐานในสำนักพระบรมศาสดาแล้วเจริญวิปัสสนาได้บรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้ง ๔ ประการ เมื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว ปรากฏว่าพระเถรีเป็นผู้เชี่ยวชาญชำนาญในอภิญญาทั้งหลาย นั่งขัดสมาธิครั้งเดียวสามารถระลึกชาติได้ถึงหนึ่งอสงไขยยิ่งด้วยแสนกัป เมื่อคุณความสามารถปรากฏเช่นนั้น พระบรมศาสดาได้ทรงสถาปนาแต่งตั้งพระเถรีนี้ ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้ทรงอภิญญา

๑๒. พระกัศยาโคตมิเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้ทรงจิรวรเสร้าหมอง)

(พระสุตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๕๐-๕๔) ได้กล่าวถึงประวัติไว้ว่า

พระกัศยาโคตมิเถรี ถือกำเนิดในสกุลคนเชื้อไขในกรุงสาวัตถี บิดามารดาตั้งชื่อให้นางว่า “โคตมิ” แต่เพราะความที่นางเป็นผู้มีรูปร่างผอมบอบบาง คนทั่วไปจึงพากันเรียกนางว่า “กัศยาโคตมิ” ในกรุงสาวัตถีนั้น มีเศรษฐีคนหนึ่งมีทรัพย์สินเงินทองมากมายถึง ๔๐ โกลี แต่ต่อมาทรัพย์เหล่านั้นกลายสภาพเป็นถ่านไปทั้งหมด เศรษฐีจึงเกิดความเสียดายเศร้าโศกเสียใจ กินไม่ได้นอนไม่หลับ ร่างกายซูบผอมไปจากเดิม มีสหายคนหนึ่งมาเยี่ยมเยียนได้ทราบสาเหตุความทุกข์ของเศรษฐีแล้ว จึงแนะนำอุบายที่จะให้ถ่านเหล่านั้นกลับมาเป็นเงินเป็นทองดังเดิมว่า “แนะนำสหายท่านจงนำถ่านทั้งหมดนี้ออกไปวางที่ริมถนนในตลาด ทำที่ประหนึ่งว่านำสินค้ายาออกมาขาย ถ้ามีคนผ่านไปผ่านมาพูดว่า “คนอื่น ๆ เขาขายผ้า ขายน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น แต่ท่านกลับเงินเอาทองมานั่งขาย” ถ้าคนที่พูดนั้นเป็นหญิงสาว ท่านก็จงลู่ขอนางมาเป็นสะใภ้ แล้วมอบทรัพย์

ทั้งหมดนั้นให้แก่เธอ ท่านก็จงอาศัยเลี้ยงชีพอยู่กับเธอนั้น แต่ถ้าคนที่พูดเป็นชายหนุ่ม ท่านก็จงยก
 ฑิคาของท่าน ให้แก่เขาแล้วมอบทรัพย์ทั้งหมดให้แก่เขาโดยทำนองเดียวกัน เศรษฐีได้ฟังสหาย
 แนะนำแล้วเห็นดีด้วย จึงทำตามสหายแนะนำทุกอย่าง ประชาชนที่ผ่านไปผ่านมาต่างก็พูดกันว่า
 “คนอื่น ๆ เขาขายผ้า ขายน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น แต่ท่านกลับมานั่งขายถ่าน” เศรษฐีตอบว่า
 “ก็เรามีแต่ถ่านอย่างเดียว สิ่งอื่น ๆ ของเราไม่มี ” วันนั้นนางกิสาโคตมิเดินเข้าไปดูพระในตลาดเห็น
 เศรษฐีแล้วนึกประหลาดใจจึงถามว่า “คุณพ่อ คนอื่น ๆ คนอื่น ๆ เขาขายผ้า ขายน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย
 เป็นต้น แต่ทำไมคุณพ่อกลับเงินเอาทองเล่า ” “เงินทองที่ไหนกัน แม่หนู” เศรษฐีกล่าว “คุณพ่อ
 ก็ที่กองอยู่นี่ไง” พูดแล้วนางก็กอบเต็มมือให้เศรษฐีดู ทันใดนั้นเศรษฐีก็เห็นถ่านในกำมือของนาง
 กลายเป็นเงินเป็นทองจริง ๆ จากนั้นเศรษฐีได้สอบถามถึงสถานที่อยู่และตระกูลของนางแล้วได้ผู้
 ขอนางมาทำพิธีอาวาหมงคลกับบุตรชายของตนแล้วมอบทรัพย์ ๕๐ โกลีนั้นให้แก่นาง ทรัพย์
 เหล่านี้ก็กลับเป็นเงินเป็นทองดังเดิม นางได้อยู่ร่วมกับสามีจนมีบุตรหนึ่งคนในขณะที่บุตรของนาง
 อยู่ในวัยพอเดินได้เท่านั้นก็ถึงแก่ความตาย นางห้ำหมิให้คนนำบุตรของนางไปเผาหรือไปทิ้งในป่า
 ชั่ว เพราะนางไม่เคยเห็นคนตาย จึงอุ้มร่างบุตรชายที่ตายแล้วนั้นเที่ยวเดินถามตามบ้านเรือนต่าง ๆ
 ว่ามียารักษาบุตรของนางบ้างหรือไม่ คนทั้งหลายพากันคิดว่า “นางคงจะเป็นบ้า จึงเที่ยวหา
 รักษาคนตายให้ฟื้น” อุบาสกผู้มีปัญญาคนหนึ่งเห็นกิริยาของนางแล้วก็คิดว่า “นางคงจะมีบุตรคน
 แรกจึงรักบุตรมากและคงจะไม่เคยเห็นคนตาย จึงไม่รู้ว่าความตายเป็นอย่างไร เราควรจะแนะนำ
 ทางให้นางดีกว่า ” จึงกล่าวกับนางว่า “แม่หนู ฉันเองไม่รู้จักรักษาลูกของเธอหรอก
 แต่พระสมณโคดม ขณะนี้ประทับอยู่ที่พระวิหารเชตวัน พระองค์ท่านรู้จักยาที่รักษาลูกของเธอได้”
 นางรู้สึกดีใจที่ทราบว่ามีคนสามารถรักษาลูกน้อยของนางให้หายได้ จึงอุ้มลูกน้อยรีบมุ่งหน้าตรงไป
 ยังพระวิหารเชตวัน เข้าไปกราบถวายบังคมพระบรมศาสดาแล้วทูลถามหายาที่จะมารักษาลูกของ
 นางให้หายได้ พระพุทธองค์รับสั่งให้นางไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดหีบมือหนึ่ง มาเป็นเครื่องปรุงยา
 แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องเป็นเมล็ดพันธุ์ผักกาด ที่ได้จากบ้านที่ไม่เคยมีคนตายมาก่อนเท่านั้นจึงสามารถ
 ใช้เป็นเครื่องปรุงยาได้ ในดวงจิตของนางคิดว่า ของสิ่งนี้หาไม่ยาก นางอุ้มร่างลูกน้อยเข้าไปใน
 หมู่บ้าน ออกปากขอเมล็ดพันธุ์ผักกาดตั้งแต่บ้านหลังแรกเรื่อยไป ปรากฏว่าทุกบ้านมีเมล็ดพันธุ์
 ผักกาดทั้งนั้น แต่พอลงมือที่บ้านนี้เคยมีคนตายหรือไม่ เจ้าของบ้านต่างก็ตอบเหมือนกันอีกว่า “ที่
 บ้านนี้ คนที่ยังเหลืออยู่น้อยกว่าคนที่ตายไปแล้ว ” เมื่อทุกบ้านต่างก็ตอบอย่างนี้นางจึงเข้าใจว่า
 “ความตายนั้นเป็นอย่างไร และคนที่ตาย ก็มีใจว่าจะตายเฉพาะลูกของเธอเท่านั้น ทุกคนเกิดมาก็
 ต้องตายเหมือนกันหมด ” นางจึงวางร่างลูกน้อยไว้ในป่าแล้วกลับไปกราบทูล พระบรมศาสดาว่า
 “ไม่สามารถจะหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากบ้านเรือนที่ไม่เคยมีคนตายได้ ” พระพุทธองค์ได้สดับคำ
 กราบทูลของนางแล้วตรัสว่า “โคตมิ เธอเข้าใจว่าลูกของเธอเท่านั้นหรือที่ตาย อันความตายนั้นเป็น

ของธรรมดาที่มีคู่กับสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาในโลก เพราะว่ามีจรรยาข่มมัจจุคร่าสัตว์ทั้งหมด ผู้มี
 อหังการเต็มเปี่ยมไปด้วยกิเลสตัณหา ให้อภัยไปในมหาสมุทรคือ อบายภูมิ อันเป็นเสมือนว่าห้องน้ำ
 ใหญ่ ฉะนั้น ” นางได้ฟังพระดำรัสของพระบรมศาสดาจบลงก็ได้บรรลุอรุณผลดำรงอยู่ในพระ
 โสคาบันแล้วกราบทูลขอบรรพชา พระบรมศาสดารับสั่งให้ไปบรรพชาในสำนักของภิกษุณีสงฆ์
 นางบวชแล้วได้นามว่า “กิสาโคตมิเถรี” วันหนึ่งพระเถรีได้ไปทำความสะอาดโรงอุโบสถ เห็นแสง
 ประทีปที่จุดอยู่ลุกลิงขึ้นแล้วหรีดลงสลัดกันไป นางจึงถือเอาดวงประทีปนั้นเป็นอารมณ์
 กรรมฐานว่า “สัตว์โลกก็เหมือนกับแสงประทีปนี้ มีเกิดขึ้นและดับไป แต่ผู้ถึงพระนิพพานไม่เป็น
 อย่างนั้น” ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ภายในพระคันธกุฎี ทรงทราบด้วยพระญาณว่านาง
 กำลังยึดเอาเปลวดวงประทีปเป็นอารมณ์กรรมฐานอยู่นั้น จึงทรงแผ่พระรัศมีไปปรากฏประหนึ่งว่า
 พระองค์ประทับนั่งตรงหน้าของนางแล้วตรัสว่า “อย่างนั้นแหละ โคตมิ สัตว์ทั้งหลายข่มเกิดขึ้น
 และดับไป เหมือนเปลวดวงประทีปนี้ แต่ผู้ถึงพระนิพพานแล้ว ข่อมไม่ปรากฏอย่างนั้น ความ
 เป็นอยู่แม้เพียงชั่วขณะเดียวของผู้เห็นพระนิพพาน ข่อมประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี ของผู้
 ไม่เห็นพระนิพพานนั้น” เมื่อสิ้นสุดพระพุทธดำรัส นางก็ได้บรรลุพระอรหัตผล ดำรงตนเป็นพระ
 เถรีผู้เคร่งครัดในการใช้สอยบริหาร ยินดีเฉพาะผ้าไตรจีวรที่มีสีปน ๆ และเสerahมองเที่ยวไปทุก
 หนทุกแห่ง ด้วยเหตุนี้พระบรมศาสดา จึงได้ประทานแต่งตั้งพระเถรีนี้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้
 เลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้ทรงจีวรเสerahมอง

๑๓. พระสิงคาลมาตาเถรี (เอตทัคคะในฝ่ายผู้พ้นกิเลสด้วยศรัทธา)

(พระสุตันตปิฎก เล่ม ๓๓ อังคุตตรนิกาย เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, หน้า ๕๕) ได้กล่าวถึงประวัติ
 ไว้ว่า

พระสิงคาลมาตาเถรี เกิดในตระกูลเศรษฐี ในกรุงราชคฤห์ เดิมมีชื่ออย่างไรไม่ปรากฏ
 เมื่อเจริญวัยได้แต่งงานกับชายหนุ่มผู้มีชาติตระกูลและทรัพย์เสมอกัน อยู่ครองเรือนจนมีบุตรหนึ่ง
 คน บรรดาหมู่ญาติได้ตั้งชื่อบุตรชายของนางว่า “สิงคาลกุมาร” ด้วยเหตุนี้ ชนทั้งหลายจึงเรียกนาง
 ว่า “สิงคาลมาตา” สิงคาลกุมารไหว้ทิศ ๖ สิงคาลกุมาร เมื่อเจริญวัยเติบโตขึ้น เป็นผู้เคร่งครัดใน
 การปฏิบัติไหว้ทิศทั้ง ๖ เป็นประจำทุกวัน คือ

๑. ทิศเบื้องหน้า (ทิศตะวันออก)
๒. ทิศเบื้องขวา (ทิศใต้)
๓. ทิศเบื้องหลัง (ทิศตะวันตก)
๔. ทิศเบื้องซ้าย (ทิศเหนือ)
๕. ทิศเบื้องล่าง

๖. ทิศเบื้องบน วันหนึ่งพระบรมศาสดาเสด็จออกจากพระวิหารเวฬุวันเข้าไป
 บิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ได้ทอดพระเนตรเห็นสิงคาละ ผู้ลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ มีผมและเสื้อผ้าเปียก
 กำลังประคองอัญชลีไว้ทิศทั้ง ๖ อยู่จึงตรัสถามว่า “สิงคาละ เพราะเหตุไร เธอจึงลุกขึ้นแต่เช้า ทั้งผม
 และเสื้อผ้าเปียกชุ่มทำการไหว้ทิศทั้ง ๖ อยู่อย่างนี้” สิงคาลกุมาร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 ก่อนที่บิดาของพระพุทธเจ้าจะตายได้สั่งให้ข้าพระองค์ไหว้ทิศทั้ง ๖ เหล่านี้ ข้าพระองค์สักการะ
 เคารพนับถือและบูชาคำสั่งของบิดา จึงทำอย่างนี้พระเจ้าข้า สิงคาละ ตามธรรมเนียมแบบแผนของ
 พระอริยะนั้น เขาไม่ไหว้ทิศ ๖ กัน อย่างนี้ แต่ทิศทั้ง ๖ ของพระอริยะนั้น คือ

๑. ทิศเบื้องหน้า	ได้แก่ มารดาบิดา
๒. ทิศเบื้องขวา	ได้แก่ ครูอาจารย์
๓. ทิศเบื้องหลัง	ได้แก่ บุตรภรรยา
๔. ทิศเบื้องซ้าย	ได้แก่ มิตรสหาย
๕. ทิศเบื้องล่าง	ได้แก่ ทาสกรรมกร
๖. ทิศเบื้องบน	ได้แก่ สมณพราหมณ์

ซึ่งกุลบุตรจะต้องบำรุงดูแลรักษาและป้องกันตามสมควรแก่ฐานะ และหน้าที่อย่างถูกต้องเหมาะสม
 แล้วพระพุทธองค์ได้ตรัสพระคาถาภาษิต ยังสิงคาละให้รื่นเริงบันเทิงใจ เกิดศรัทธาเลื่อมใส
 ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดชีวิต แล้วเสร็จกลับสู่พระเวฬุวันต่อมา
 สิงคาลมาตา หลังจากที่สามิได้ถึงแก่กรรมแล้ว และบุตรชายของนางก็เข้าถึงพระรัตนตรัย นางได้
 ฟังพระธรรมกถาของพระบรมศาสดาแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้า จึงเข้าไปกราบทูลขอ
 บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาต่อพระผู้มีพระภาค พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ไปบวชใน
 สำนักภิกษุณีสงฆ์ ครั้นบวชแล้วศรัทธาของนางกลับเพิ่มทวียิ่งขึ้น วันหนึ่งนางไปยัง พระวิหารที่
 ประทับของพระบรมศาสดาเพื่อฟังธรรม เมื่อเห็นพระพุทธองค์เท่านั้น ยังมีพันทที่จะเข้าไปกราบ
 ถวายบังคม ได้แต่ยืนฟังมองดูพระสิริสมบัติของพระทศพล อยู่ด้วยกำลังศรัทธาอย่างแรงกล้า
 ขณะนั้นพระบรมศาสดาทรงทราบว่ นางเป็นผู้ดำรงมั่นในศรัทธา จึงตรัสพระธรรมเทศนาอันเป็น
 ที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส แม้นางเองก็อาศัยศรัทธาเป็นที่ตั้ง สัจจิตไปตามกระแสพระธรรมเทศนา ได้
 บรรลุพระอรหัตผลในขณะที่ยืนอยู่นั้น ในสมัยที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่พระเชตวัน เมื่อทรง
 สถาปนาภิกษุณีทั้งหลายในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ ได้ทรงสถาปนา พระสิงคาลมาตาเถรีใน
 ตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายในฝ่ายศรัทธาวิมุตติ คือ ผู้หลุดพ้นกิเลสด้วย
 ศรัทธา

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

สถาบันแม่ชีไทย

ในปี ๒๕๓๗ มูลนิธิ สถาบันแม่ชีไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตุ โดยแม่ชีคุณหญิงกนิษฐา วิเชียรเจริญ ประธานโครงการร่วมกันเสนอโครงการนำร่องวิทยาลัยมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย ขอเข้าอยู่ในสังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งสภามหาวิทยาลัย โดยเจ้าพระคุณพระญาณวโรดม ได้กรุณาอนุมัติให้เปิดโครงการนำร่องมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๑ สังกัดคณะศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยเปิดการเรียนการสอน ณ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ดอนเมือง ตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ และเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๓ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกได้ทรงพระเมตตารับมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยไว้ในพระสังฆราชูปถัมภ์ และเมื่อการก่อสร้างอาคารบางส่วนเสร็จ จึงย้ายไปเปิด ณ วิทยาลัยแม่ชี-มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย อำเภอ ปักธงชัย จังหวัด นครราชสีมา ตั้งแต่เดือน เมษายน ๒๕๔๕ เป็นต้นมา และเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๕ มีประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นส่วนงานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เปิดรับแม่ชีและสตรีทั่วไปเข้าศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษาได้รับรองวิทยะฐานะให้มีศักดิ์และสิทธิ์เหมือนมหาวิทยาลัยของรัฐทั่วไป

พิธีมอบรางวัลสตรีดีเด่นในพระพุทธศาสนาจึงเกิดขึ้นในปี ๒๕๔๕ และ ๒๕๔๖ ณ ห้องประชุมของสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ และ งานดังกล่าวได้จัดขึ้น ณ ห้องประชุมองค์การสหประชาชาติกรุงเทพมหานคร ในปี ๒๕๔๗, ๒๕๔๘, ๒๕๔๙, และ ๒๕๕๐ ทั้งนี้ต้อง

ขอขอบพระคุณมณความกรุณาของ พระเดชพระคุณพระอาจารย์เมตตาณัน โทภิกขุ

รางวัลสตรีดีเด่นในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวของสตรีสากล ซึ่งเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงและสรรเสริญการกระทำที่กล้าหาญและความแน่วแน่ของสตรีในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ปัจจุบันมีสตรีที่ได้รับรางวัล ๕๖ ท่าน โดยมีสตรีดีเด่นที่เป็นชาวไทย ผู้ที่ได้รับรางวัลในอดีตได้แก่ แม่ชี คุณหญิง ขนิษฐา วิเชียรเจริญ ผู้ก่อตั้งสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีแห่งประเทศไทย (เสียชีวิตแล้ว) ,มหาอุบาสิกา ดร.บงกช สิทธิผล ผู้ก่อตั้งแดนมหามงคล ประเทศไทย ,แม่ชีกฤษณา วัคมหาธาตุ ประเทศไทย ,ท่านผู้หญิง พูนสุข พนมยงค์ ประเทศไทย (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว), พระภิกษุณี ธรรมนันทา เจ้าอาวาสวัดทรงธรรมกัลยาณีจากประเทศไทย และสตรีดีเด่นในพุทธศาสนาอื่นๆ อีกมากมาย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อระดมความคิดเห็นสาธารณะและการกระทำระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมบทบาทและสถานภาพของภิกษุณีฝ่ายเถรวาทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยให้การช่วยเหลือต่อกลุ่มสตรีหรือเด็กหญิงที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ
๒. เพื่อยกย่องคุณงามความดีของสตรีชาวพุทธให้ผู้อื่นได้รับรู้
๓. เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม
๔. เพื่อส่งเสริมการทำความดีของผู้ที่ได้รับรางวัล
๕. เพื่อส่งเสริมสมาคมสตรีในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ
๖. เพื่อส่งเสริมข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้ที่ได้รับรางวัลในการพัฒนาชีวิตของตนเองรวมทั้งชุมชน ของประเทศและของโลก
๗. เพื่อฝึกอบรม วิจัยและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการแบ่งแยกทางเพศในแง่ของบทบาทและสถานภาพสตรีที่ออกบวชในพระพุทธศาสนา
๘. เพื่อส่งเสริมการเคลื่อนไหวซึ่งยกระดับบทบาทและสถานภาพของสตรีที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา
๙. เพื่อส่งเสริมให้มีการเล่าขานถึงประวัติของสตรีในพระพุทธศาสนา
๑๐. เพื่อส่งเสริมเครือข่ายของสตรีชาวพุทธที่ประสบความสำเร็จทั้งที่เป็นนักบวชและฆราวาส

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ศีลของภิกษุณี ๓๑๑ ข้อ

๑. ปาราชิก มี ๘ ลักขาบท

๑. ภิกษุณีเสพเมถุน ต้อนปาราชิก
๒. ภิกษุณีถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ได้ราคา ๕ มาสก ต้อนปาราชิก
๓. ภิกษุณีแกเล้งฆ่ามนุษย์ให้ตาย ต้อนปาราชิก
๔. ภิกษุณีอวดกรรมนุสกรรม (คือกรรมอันยิ่งของมนุษย์) ที่ไม่มีในตน ต้อนปาราชิก
๕. ภิกษุณีมีความกำหนด ยินดีการอุบถจำต้องบีบเค้นของบรุษผู้กำหนด ต้อนปาราชิก
๖. ภิกษุณีปกปิดอาบัติปาราชิกของภิกษุณีอื่น ต้อนปาราชิก
๗. ภิกษุณีเข้าพวกกับภิกษุณีที่สงฆ์ขับจากหมู่ ต้อนปาราชิก
๘. ภิกษุณีนัดหมายบรุษ ต้อนปาราชิก

๒. สังฆาทิเสส มี ๑๗ ลักขาบท

๑. ภิกษุณีก่อคดีในโรงศาลกับคฤหัสถ์ ต้องสังฆาทิเสส
๒. ภิกษุณีบวชหญิงใจ ต้อนสังฆาทิเสส
๓. ภิกษุณีเข้าบ้าน ขำมน้ำ ค้างคืนแต่ผู้เดียว ต้อนสังฆาทิเสส
๔. ภิกษุณีประกาศเปลื้องโทษ โดยไม่บอกสงฆ์ที่สวดลงโทษ ต้อนสังฆาทิเสส
๕. ภิกษุณียินดีรับของเคี้ยวขบฉันจากบรุษผู้ยินดี ต้อนสังฆาทิเสส
๖. ภิกษุณีตั้งใจพูดให้ภิกษุณีประพฤดิย่อหย่อน ต้อนสังฆาทิเสส
๗. ภิกษุณีพูดดูหมิ่นภิกษุณีอื่นเพราะโกรธ ต้อนสังฆาทิเสส
๘. ภิกษุณีกล่าวติเตียนเมื่อถูกลงโทษโดยกรรม ต้อนสังฆาทิเสส
๙. ภิกษุณีรวมกลุ่มประพฤดิเสียหาย ต้อนสังฆาทิเสส
๑๐. ภิกษุณีพุดคุยภิกษุณีผู้ประพฤดิผิด ต้อนสังฆาทิเสส
๑๑. ภิกษุณีชักสือให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ต้อนสังฆาทิเสส
๑๒. ภิกษุณีโกรธเคืองแกเล้งใจภิกษุณีอื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ต้อนสังฆาทิเสส
๑๓. ภิกษุณีโกรธเคืองแกเล้งใจภิกษุณีอื่นด้วยอาบัติปาราชิก ต้อนสังฆาทิเสส
๑๔. ภิกษุณีพากเพียรเพื่อจะทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุณีอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อให้ละข้อประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้อนสังฆาทิเสส
๑๕. ภิกษุณีประพฤดิตามภิกษุณีผู้ทำลายสงฆ์ ภิกษุณีอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดกรรมเพื่อให้ละข้อปฏิบัตินั้นถ้าไม่ละ ต้อนสังฆาทิเสส

๑๖. ภิกษุณีว่ายากสอนยาก ภิกษุณีอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สาวคกรรมเพื่อให้ละข้อปฏิบัตินั้น ถ้าไม่ละต้องสังฆาทิเสส

๑๗. ภิกษุณีประทุษร้ายตระกูลคือประจบคฤหัสถ์ สงฆ์ไล่จากวัดกลับกล่าวติเตียนสงฆ์ ภิกษุณีอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สาวคกรรมเพื่อให้ละข้อประพฤตินั้น ถ้าไม่ละ ต้องสังฆาทิเสส

๓. นิสสัคคิยปาจิตตีย์ มี ๓๐ ลิกขาบท

๑. ปัตตวรรค มี ๑๐ ลิกขาบท

๑. ภิกษุณีทำการสังฆสมาทร ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๒. ภิกษุณีอธิษฐานอกาลจิ๋วและแจกจ่าย ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๓. ภิกษุณีแย่งชิงจิ๋วที่แลกเปลี่ยนกับภิกษุณีอื่นแล้ว ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๔. ภิกษุณีขอของอย่างหนึ่งแล้วกลับขอของอีกอย่างหนึ่ง ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๕. ภิกษุณีตั้งชื่อของกลีบกลอก ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๖. ภิกษุณีจ่ายของผิวดัตถุประสงค์เดิม ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๗. ภิกษุณีขอของมาจ่ายแลกเปลี่ยน ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๘. ภิกษุณีจ่ายของของคณะแลกเปลี่ยน ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๙. ภิกษุณีขอของของคณะมาจ่ายแลกเปลี่ยน ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุณีขอของบุคคลมาจ่ายแลกเปลี่ยน ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์

๒. จีวรวรรค มี ๑๐ ลิกขาบท

๑. ภิกษุณีขอผ้าห่มเกินราคา ๔ กังสะ ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๒. ภิกษุณีขอผ้าห่มร้อนเกินราคา ๒ กังสะ ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๓. ภิกษุณีทรงอธิเรกจิ๋วได้เพียง ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ถ้าล่วง ๑๐ วันไป ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๔. ภิกษุณีอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้คืนหนึ่ง ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้สมมติ
๕. ถ้าผ้าเกิดขึ้นใหม่แก่ภิกษุณี เธอประสงค์จะทำจีวรแต่ผ้าไม่พอ ถ้ามีที่หวังว่าจะได้อีก ฟังเก็บผ้านั้นไว้ได้เพียง ๑ เดือนเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้เกินนั้น แม้ยังมีที่หวังว่าจะได้อยู่ ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๖. ภิกษุณีขอจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณาได้มา ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัยที่จะขอจีวรได้ คือ เวลาภิกษุณีมีจีวรถูกโจรลักไป หรือจีวรเสียหาย
๗. ในสมัยที่จะขอจีวรได้ ภิกษุณีขอเขาได้เพียงผ้าถุงผ้าห่มเท่านั้น ถ้าขอเกินกว่านั้นได้มาต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๘. ถ้าคฤหัสถ์ที่มีไม่ใช่ปวารณาพูดว่า เขาจะถวายจีวรแก่ภิกษุณีชื่อนี้ เธอทราบความแล้วเข้าไปพูดให้เขาถวายจีวรอย่างนี้ ที่มีราคาแพงกว่าที่เขากำหนดไว้เดิมได้มา ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์

๕. ถ้าภคหัตถ์ผู้จะถวายจีวรมีหลายคน แต่เขาไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา ภิกษุณีไปพูดให้เขารวมทุนเข้าเป็นอันเดียวกันให้วื้อจีวรที่แพงกว่าที่เขากำหนดไว้เดิมได้มา ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๑๐. ถ้าใครๆนำทรัพย์มาเพื่อค่าจีวรแล้วถามภิกษุณีว่า ใครเป็นไวยาวัจกรของเธอ ถ้าภิกษุณีต้องการจีวรก็พึงแสดงคนวัดหรืออุบาสกว่า ผู้นี้เป็นไวยาวัจกรของภิกษุณีทั้งหลาย ครั้นเขาหมอบหมายไวยาวัจกรนั้นแล้วสั่งภิกษุณีว่า ถ้าต้องการจีวรให้เข้าไปหาไวยาวัจกร ภิกษุณีนั้นพึงเข้าไปหาเขาแล้วทวงว่า เราต้องการจีวร ทวงได้ ๓ ครั้ง ถ้าไม่ได้จีวร ไปยืนแต่พอเขาเห็นได้ ๖ ครั้ง ถ้าไม่ได้ยืนทวงเกิน ๓ ครั้ง ยืนเกิน ๖ ครั้ง ได้มาต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์ ถ้าเธอไปทวงและยืนครบกำหนดแล้วยังไม่ได้จีวรมา จำเป็นต้องไปบอกเจ้าของเดิมว่า ของนั้นไม่สำเร็จประโยชน์แก่ตนให้เขาเรียกเอาของนั้นคืนมาเสีย

๓. โกลิยวรรค มี ๑๐ ทิชาบท

๑. ภิกษุณีรับเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือยินดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตนต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๒. ภิกษุณีทำการซื้อขายด้วยรูปียะ คือ ของที่เขาใช้เป็นเงินทอง ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๓. ภิกษุณีแลกเปลี่ยนสิ่งของกับภคหัตถ์ ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๔. ภิกษุณีมีบาตรรั่วยังไม่ถึง ๑๐ นิ้ว ขอบาตรใหม่จากภคหัตถ์ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณาได้มา ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๕. ภิกษุณีรับประเคนเภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แล้วเก็บไว้ฉันได้เพียง ๗ วัน เป็นอย่างยิ่ง ถ้าให้ล่วง ๗ วันไป ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๖. เมื่อฤดูร้อนยังเหลืออยู่อีก ๑ เดือน คือ ตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือน ๗ จึงแสวงหาผ้าอาบน้ำฝนได้เมื่อฤดูร้อนเหลืออยู่อีกกึ่งเดือน คือ ตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่งเดือน ๘ จึงทำนุ่งได้ ถ้าแสวงหา หรือทำนุ่งให้ต่ำกว่ากำหนดนั้นเข้ามา ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๗. ภิกษุณีให้จีวรแก่ภิกษุณีอื่นแล้วโกรธ จึงเอาคืนมาเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นชิงเอามา ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๘. ภิกษุณีขอผ้าจากภคหัตถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณาเอามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๙. ถ้าภคหัตถ์ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณาสั่งให้ช่างหูกทอจีวรเพื่อจะถวายภิกษุณี ถ้าเธอไปกำหนดให้เขาทำให้ดีขึ้นด้วยจะให้รางวัลเขา ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๑๐. ภิกษุณีรู้อยู่และน้อมลากที่เขาจะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสสัคคิยาจิตตีย์

๔. ปาจิตตีย์ มี ๑๖๖ สิกขาบท

๑. ลสฺสนววรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุณีฉันกระเทียม ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุณีนำขนในที่แคบบอก ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุณีมีความกำหนดใช้ฝ่ามือตบกัน ต้องปาจิตตีย์
๔. ภิกษุณีมีความกำหนดใช้สิ่งที่ทำด้วยขางไม้ ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุณีชำระลี้กเกิน ๒ นิ้ว ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุณีไปยืนถือน้ำและพัดในขณะที่ภิกษุกำลังฉัน ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุณีขอข้าวเปลือกมาหุงเอง ต้องปาจิตตีย์
๘. ภิกษุณีทิ้งของนอกกำแพง ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุณีทิ้งของสกปรกลงบนของเขียว ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุณีไปดูการฟ้อนรำขับร้อง ต้องปาจิตตีย์

๒. อัมภการวรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุณียื่นหรือสนทนาสองต่อสองกับบุรุษในที่มืด ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุณียื่นหรือสนทนากับบุรุษสองต่อสองในที่ลับ ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุณียื่นหรือสนทนาสองต่อสองกับบุรุษในที่แจ้ง ต้องปาจิตตีย์
๔. ภิกษุณียื่นหรือสนทนาสองต่อสองกับบุรุษในที่อื่นๆ ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุณีเข้าบ้านผู้อื่นเวลากลับไม่บอกลา ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุณีนั่งนอนบนอาสนะโดยไม่บอกเจ้าของบ้าน ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุณีปูที่นอนในบ้านโดยไม่บอกเจ้าของบ้าน ต้องปาจิตตีย์
๘. ภิกษุณีติเตียนผู้อื่น ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุณีสาปแช่งผู้อื่นด้วยเรื่องนรกหรือเรื่องพรหมจรรย์ ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุณีทำร้ายตัวเองแล้วร้องไห้ ต้องปาจิตตีย์

๓. นัคควรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุณีเปลือยกายอาบน้ำ ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุณีทำผ้าอาบน้ำยาวเกินประมาณ ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุณีพุดแล้วแต่ไม่ทำ ต้องปาจิตตีย์
๔. ภิกษุณีใช้ผ้าซ้อนนอกเกิน ๕ วัน ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุณีใช้จิวรสับกับผู้อื่น ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุณีทำอันตรายลาภของสงฆ์ ต้องปาจิตตีย์

๔. ภิกษุณีฉันอีกเมื่อเลิกฉันแล้ว ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุณีพุดกีดกันภิกษุณีอื่น ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุณีจำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุณีขากการปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย ต้องปาจิตตีย์
๘. ภิกษุณีขาดการรับอุโบสถ ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุณีขาดการถามอุโบสถ ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุณีใช้บุรุษปีบฝี่ ต้องปาจิตตีย์
 ๗. คัมภีร์วรรค มี ๑๐ ลักษณะ
 ๑. ภิกษุณีบวชหญิงมีครรภ์ ต้องปาจิตตีย์
 ๒. ภิกษุณีบวชหญิงที่บุตรยังไม่หย่านม ต้องปาจิตตีย์
 ๓. ภิกษุณีบวชสิกขมานาผู้ศึกษาไม่ครบ ๒ ปี ต้องปาจิตตีย์
 ๔. ภิกษุณีบวชสิกขมานาที่สงฆ์ยังไม่สมมติ ต้องปาจิตตีย์
 ๕. ภิกษุณีบวชหญิงมีสามีแล้วที่อายุไม่ครบ ๒๐ ปี ต้องปาจิตตีย์
 ๖. ภิกษุณีบวชหญิงมีสามีแล้วที่อายุไม่ครบ ๒๐ ปีและยังไม่ศึกษาครบ ๒ ปี ต้องปาจิตตีย์
 ๗. ภิกษุณีบวชหญิงมีสามีแล้วที่อายุไม่ครบ ๒๐ ปี แต่สงฆ์ยังไม่สมมติ ต้องปาจิตตีย์
 ๘. ภิกษุณีไม่อนุเคราะห์ศิษย์ของตน ต้องปาจิตตีย์
 ๙. ภิกษุณีไม่ติดตามประวัติของตนตลอด ๒ ปี ต้องปาจิตตีย์
 ๑๐. ภิกษุณีเพิกเฉยไม่พาศิษย์ไปที่อื่น ต้องปาจิตตีย์

๘. กุมารีภูตวรรค มี ๑๓ ลักษณะ

๑. ภิกษุณีบวชหญิงสาวอายุไม่ครบ ๒๐ ปี ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุณีบวชหญิงสาวอายุครบแล้วแต่ยังไม่ศึกษาครบ ๒ ปี ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุณีบวชหญิงที่ศึกษาครบ ๒ ปี แล้ว แต่สงฆ์ยังไม่สมมติ ต้องปาจิตตีย์
๔. ภิกษุณีพรรษาไม่ครบ ๑๒ ปี เป็นพระอุปัชฌาย์หรือประวัติ ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุณีเป็นประวัติโดยสงฆ์ยังไม่สมมติ ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุณีขอแต่งตั้งเป็นประวัติ สงฆ์ไม่อนุญาต ภายหลังติเตียน ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุณีรับปากว่าจะบวชให้แต่ไม่บวชให้เพราะเหตุแห่งจิ๋ว ต้องปาจิตตีย์
๘. ภิกษุณีรับปากว่าจะบวชให้แต่ไม่บวชให้เพราะเหตุอื่น ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุณีบวชสิกขมานาผู้ประพฤติน่าดี ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุณีบวชสิกขมานาที่ผู้ปกครองไม่อนุญาต ต้องปาจิตตีย์

- ๑๑. ทัศนคติทำกลับกลอกในการบวชสิกขมานา ต้องปาจิตตีย์
- ๑๒. ทัศนคติบวชกุลธิดาทุกปี ต้องปาจิตตีย์
- ๑๓. ทัศนคติบวชกุลธิดามากกว่า ๑ คน ในเวลา ๑ ปี ต้องปาจิตตีย์

๕. ฉัตตปาหนวรรคมี ๑๓ สิกขาบท

- ๑. ทัศนคติใช้ร่มและรองเท้า ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ไม่สบาย
- ๒. ทัศนคติไปด้วยยาน ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ไม่สบาย
- ๓. ทัศนคตินุ่งห่มผ้าห่มครั้ง ต้องปาจิตตีย์
- ๔. ทัศนคติแต่งเครื่องประดับการของสตรี ต้องปาจิตตีย์
- ๕. ทัศนคติใช้น้ำหอมและน้ำมีสี ต้องปาจิตตีย์
- ๖. ทัศนคติอาบน้ำด้วยแป้งอาบ ต้องปาจิตตีย์
- ๗. ทัศนคติใช้ทัศนคติทาบ้าง นวดบ้าง ต้องปาจิตตีย์
- ๘. ทัศนคติใช้สิกขมานาทาบ้าง นวดบ้าง ต้องปาจิตตีย์
- ๙. ทัศนคติใช้สามเนรีทาบ้าง นวดบ้าง ต้องปาจิตตีย์
- ๑๐. ทัศนคติใช้หญิงชาวบ้านทาบ้าง นวดบ้าง ต้องปาจิตตีย์
- ๑๑. ทัศนคติไม่ขออนุญาตก่อนนั่งต่อหน้าภิกษุ ต้องปาจิตตีย์
- ๑๒. ทัศนคติไม่ขออนุญาตก่อนถามปัญหาภิกษุ ต้องปาจิตตีย์
- ๑๓. ทัศนคติไม่ให้ผ้ารัดถันเข้าไปในบ้าน ต้องปาจิตตีย์

๑๐. มุสาวาทวรรค มี ๑๐ สิกขาบท

- ๑. ทัศนคติพุดรด ต้องปาจิตตีย์
- ๒. ทัศนคติตำภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์
- ๓. ทัศนคติล้อเสียดภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์
- ๔. ทัศนคติสอนธรรมแก่อนุปสัมบัน ถ้าพร้อมกัน ต้องปาจิตตีย์
- ๕. ทัศนคติสอนในที่มุงบังอันเดียวกับอนุปสัมบันเกิน ๓ คั่น ต้องปาจิตตีย์
- ๖. ทัศนคตินอนในที่มุงบังอันเดียวกับบุรุษสิ้นคั่นแรก ต้องปาจิตตีย์
- ๗. ทัศนคติแสดงธรรมแก่บุรุษเกินกว่า ๑ คำขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีหญิงผู้รู้เพียงสา
อยู่ด้วย
- ๘. ทัศนคติบอกอุตริมนุสสรธรรมที่มีจริงแก่อนุปสัมบัน ต้องปาจิตตีย์
- ๙. ทัศนคติบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุณีอื่นแก่อนุปสัมบัน ต้องปาจิตตีย์
- ๑๐. ทัศนคติขุดของ หรือใช้ให้ผู้อื่นขุดแผ่นดิน ต้องปาจิตตีย์

๑๑. ภูตคามวรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุณีพราภของเขี้ยวซึ่งเกิดอยู่กับที่ให้หลุดจากที่ ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุณีประพฤตินาจาร สงฆ์เรียกตัวมาถาม แกล้งพุกหลบเกลื่อนหรือนิ่งเสียไม่ยอมพูด ถ้าสงฆ์ประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์
 ๑. ภิกษุณีเขียนภิกษุณีอื่นที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ทำการสงฆ์ ถ้าเธอทำโดยชอบ ดิเขียนเปล่าๆ ต้องปาจิตตีย์
 ๔. ภิกษุณีเอาเตียง ตั่ง พูก เก้าอี้ของสงฆ์ไปตั้งในที่แจ้งแล้ว เมื่อหลีกไปจากที่นั้นไม่เก็บเอง ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บหรือไม่มอบหมายแก่ผู้อื่น ต้องปาจิตตีย์
 ๕. ภิกษุณีเอาที่นอนของสงฆ์ปูนอนในกุฏิสงฆ์แล้ว เมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเอง ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บหรือไม่มอบหมายแก่ผู้อื่น ต้องปาจิตตีย์
 ๖. ภิกษุณีรู้ว่าภิกษุณีมีผู้มาก่อน แกล้งไปนอนเบียด ด้วยหวังจะให้ผู้อยู่ก่อนดับแสบใจจะหลีกไปเอง ต้องปาจิตตีย์
 ๗. ภิกษุณีโกรธเคืองภิกษุณีอื่น นุดคร่าไล่ออกจากกุฏิของสงฆ์ ต้องปาจิตตีย์
 ๘. ภิกษุณีนั่งหรือนอนทับบนเตียงหรือตั้งอันมิเท่าไม่ได้ตรงให้แน่น ซึ่งเขาวางไว้บนร่างร้านที่เขาเก็บของในกุฏิ ต้องปาจิตตีย์
 ๙. ภิกษุณีเอาดินหรือปูน โบกหลังคากุฏิได้เพียง ๑ ชั้น ถ้าเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุณีรู้ว่า น้ำมีตัวสัตว์ เอรอดหญ้าหรือดิน ต้องปาจิตตีย์

๑๒. โภชนวรรค มี ๖ สิกขาบท

๑. อาหารในโรงทานที่ทั่วไปไม่นิยมบุคคล ภิกษุณีไม่เป็น ใช้ฉันได้แต่เฉพาะวันเดียวแล้วต้องหยุดเสียในระหว่างต่อไปจึงฉันได้อีก ถ้าฉันติดๆกันตั้งแต่ ๒ วันขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์
๒. ถ้าทายกเขามาฉันนต้อออกชื่อโภชนะ ๕ อย่าง คือ ข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ ใดอย่างหนึ่ง ถ้าไปรับของนั้นมาหือฉันของนั้นพร้อมกันตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัย คือ (๑) เป็นไข้ (๒) หน้าจิวรกาล (๓) เวลาทำจิวร (๔) เดินทางไกล (๕) ไปทางเรือ (๖) อยู่หลายรูปบิณฑบาตไม่พอฉัน (๗) โภชนะเป็นของสมณะ
 ๑. ภิกษุณีเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน เขาเอาขนมมาถวายเป็นอันมากจะรับได้เป็นอย่างมากเพียง ๓ บาตรเท่านั้น ถ้ารับให้เกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์ ของที่รับมามากเช่นนั้นต้องแบ่งให้ภิกษุณีอื่น
 ๔. ภิกษุณีนั่งของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงวันแล้ว ไปจนถึงวันใหม่ ต้องปาจิตตีย์
 ๕. ภิกษุณีนั่งของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหาร ซึ่งรับประเคนไว้ค้างคืน ต้องปาจิตตีย์

๖. ภิกษุณีกินอาหารที่ไม่มีผู้ให้ คือยังไม่ได้รับพระเคนให้ล่วงปากเข้าไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่น้ำและไม้สีฟัน

๑๓. อเจลกวรรค มี ๕ ลิกขาบท

๑. ภิกษุณีชวนภิกษุณีอื่น ไปเที่ยววิณฑาทด้วยกัน หวังจะประพฤตินาจารไล่เรอกลับ ต้องปาจิตตีย์

๒. ภิกษุณีนั่งแทรกแซงในตระกูลที่กำลังวิโภค ต้องปาจิตตีย์

๓. ภิกษุณีนั่งในห้องกับบุรุษ ไม่มีสตรีอยู่เป็นเพื่อน ต้องปาจิตตีย์

๔. ภิกษุณีนั่งในที่แจ้งกับบุรุษสองต่อสอง ต้องปาจิตตีย์

๕. ภิกษุณีรับนิมนต์ด้วยโภชนะทั้ง ๕ แล้วจะไปในที่อื่นจากที่นั้น ในเวลาก่อนฉันหรือฉันกลับมาแล้ว ต้องลาภิกษุณีที่มีอยู่ในวัดก่อนจึงจะไปได้ ถ้าไม่ลาก่อนเที่ยวไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่สมัย คือ (๑) จีวรกาล (๒) เวลาจีวร

๖. ถ้าเขาปวารณาด้วยปัจจัย ๔ เพียง ๔ เดือน ฟังขอเขาได้เพียงกำหนดนั้นเท่านั้น ถ้าขอให้เกินกว่ากำหนดนั้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่เขาปวารณาอีกหรือปวารณาเป็นนิตย์

๗. ภิกษุณีไปดูกระบวนทัพที่เขาจะไปเพื่อจะรบกัน ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีเหตุ

๘. ถ้าเหตุที่ต้องไปมีอยู่ ฟังไปอยู่ได้ในกองทัพเพียง ๓ วัน ถ้าอยู่ให้เกินกว่ากำหนดนั้น ต้องปาจิตตีย์

๙. ในเวลาที่อยู่มนกองทัพตามกำหนดนั้น ถ้าไปดูเขารบกัน ดูเขาตรวจพล ดูเขาจัดกระบวนทัพหรือดูหมู่เสนาที่เขาจัดเป็นกระบวนแล้ว ต้องปาจิตตีย์

๑๔. สุราปานวรรค มี ๑๐ ลิกขาบท

๑. ภิกษุณีดื่มน้ำเมา ต้องปาจิตตีย์

๒. ภิกษุณีจี้ภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์

๓. ภิกษุณีว่ายน้ำเล่น ต้องปาจิตตีย์

๔. ภิกษุณีแสดงความไม่เคารพพระวินัย ต้องปาจิตตีย์

๕. ภิกษุณีหลอกภิกษุณีให้กลัวผี ต้องปาจิตตีย์

๖. ภิกษุณีไม่เป็นใช้ติดไฟให้เป็นเปลวเองหรือใช้ให้ผู้อื่นติดเพื่อจะผิง ต้องปาจิตตีย์ ติดเพื่อเหตุอื่นไม่ต้องอาบัติ

๗. ภิกษุณีอยู่ในมณฑลประเทศ คือ จังหวัดกลางแห่งประเทศอินเดีย ๑๕ วัน จึงอาบน้ำได้หนึ่งหน้ ถ้ายังไม่ถึง ๑๕ วันอาบน้ำ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่เหตุจำเป็น

๘. ภิกษุณีได้จีวรใหม่มา ต้องพินทุด้วยสี ๓ อย่าง คือ เขียวคราม โคลน ดำคล้า อย่างใดอย่างหนึ่ง ก่อนจึงนุ่งห่มได้ ถ้าไม่ทำพินทุก่อนแล้วนุ่งห่ม ต้องปาจิตตีย์

๘. ภิกษุณีวิภังขีรแก่ภิกษุณีหรือสามเณรีแล้ว ผู้รับยังไม่ได้ออน นุ่งจีวรนั้น ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุณีช้อนบริขาร คือ บาตร จีวร ผ้าปูนั่ง กล่องเข็ม ประคตเอา สิ่งใดสิ่งหนึ่งของ ภิกษุณีอื่นเพราะคิดจะล้อเล่น ต้องปาจิตตีย์
- ๑๕. สัปปณวรรค มี ๗ สิกขาบท**
๑. ภิกษุณีแก้งฆ่าสัตว์เดียรัจฉาน ต้องปาจิตตีย์
 ๒. ภิกษุณีรู้ยู่ยว่า น้ำมีสัตว์ บริโภคน้ำนั้น ต้องปาจิตตีย์
 ๓. ภิกษุณีรู้ยู่ยว่า อธิกรณ์นี้สงฆ์พิจารณาแล้วโดยชอบ เลิกถอนเสียดกลับทำใหม่ ต้องปาจิตตีย์
 ๔. ภิกษุณีรู้ยู่ยชวนพ่อค้าผู้ชอนภาษีเดินทางด้วยกัน แม้อันระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์
 ๕. ภิกษุณีกล่าวคัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ภิกษุณีอื่นห้ามไม่ฟัง สงฆ์สวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์
 ๖. ภิกษุณีคบภิกษุณีเช่นนั้น คือร่วมกิน ร่วมอุโบสถหรือร่วมนอน ต้องปาจิตตีย์
 ๗. ภิกษุณีเกลี้ยกล่อมสามเณรีที่ภิกษุณีอื่นให้ฉิบหายแล้ว เพราะโทษที่กล่าวคัดค้านธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าให้เป็นอุปฐาก ร่วมกินหรือร่วมนอน ต้องปาจิตตีย์
- ๑๖. สหธรรมิกวรรค มี ๑๒ สิกขาบท**
๑. ภิกษุณีประพฤตินาจาร ภิกษุณีอื่นตักเตือน พุดผิดเพี้ยนว่ายังไม่ได้ถามผู้รู้ก่อน ว่ายังมีได้ศึกษาในสิกขาบทนี้ ต้องปาจิตตีย์
 ๒. ภิกษุณีอื่นทอ้งบ่นปาติโมกข์อยู่ ภิกษุณีแก้งพุดให้เธอคลายอุตสาหะ ต้องปาจิตตีย์
 ๓. ภิกษุณีต้องอาบัติแล้วแก้งพุดว่า เราเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่าข้อนี้มาในพระปาติโมกข์ ถ้าภิกษุณีอื่นรู้ยู่ยว่าเธอรู้มาก่อนแล้ว แต่แก้งพุดกันว่าเขาว่าเพิ่งสวดประกาศความข้อนั้น เมื่อสงฆ์สวดประกาศแล้ว แก้งทำเป็นไม่รู้อีก ต้องปาจิตตีย์
 ๔. ภิกษุณีโกรธ ให้ประหาร (คือ ทูต) แก่ภิกษุณีอื่น ต้องปาจิตตีย์
 ๕. ภิกษุณีโกรธ เมือมือทำทำดูประหารภิกษุณีอื่น ต้องปาจิตตีย์
 ๖. ภิกษุณีโจรฟ้องภิกษุณีอื่นด้วยอาบัติสงฆาภิเสสไม่มีมูล ต้องปาจิตตีย์
 ๗. ภิกษุณีแก้งก่อความรำคาญแก่ภิกษุณีอื่น ต้องปาจิตตีย์
 ๘. เมื่อภิกษุณีวิวาทกันอยู่ ภิกษุณีไปแอบฟังความเพื่อจะรู้ว่าเขาว่าอะไรตนหรือพวกของตน ต้องปาจิตตีย์
 ๙. ภิกษุณีให้ฉันทะ คือ ขอมให้สังฆกรรมที่เป็นธรรมแล้ว ภายหลังกลับดิเคียนสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น ต้องปาจิตตีย์
 ๑๐. เมื่อสงฆ์กำลังประชุมกันตัดสินข้อความอย่างหนึ่ง ภิกษุณีใดยู่ยในที่ประชุมนั้นจะหลีกไป ในขณะที่การตัดสินเรื่องนั้นยังไม่สำเร็จ ไม่ให้ฉันทะก่อนลุกไป ต้องปาจิตตีย์

๑๑. ภิกษุณีพร้อมทั้งสงฆ์ให้จีวรเป็นบำเหน็จแก่ภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่งแล้ว ภายหลังกลับคิดเตียน ภิกษุณีอื่นว่าให้เพราะเห็นแก่หน้ากัน ต้องปาจิตตีย์

๑๒. ภิกษุณีรู้ผู้น้อมลากที่เขาตั้งใจถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล ต้องปาจิตตีย์

๑๓. รตนวรรค มี ๖ ลิกขาบท

๑. ภิกษุณีเห็นเครื่องใช้สอยของภคฤหัสถ์ตกอยู่ ถือเอาเป็นของเก็บได้เองหรือให้ผู้อื่นถือเอา ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ของนั้นตกอยู่ในวัดหรือในอาศัย ต้องเก็บไว้ให้เจ้าของ ถ้าไม่เก็บต้องทุกกณ

๒. ภิกษุณีทำกล่องเข็มด้วยกระดูก งาหรือเขาสัตว์ ต้องปาจิตตีย์

๓. ภิกษุณีทำเครื่องทำเตียงหรือตั้ง ฟิงทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้วสุด เว้นไว้แต่แม่แครง ถ้าทำเกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก

๔. ภิกษุณีทำเตียงหรือตั้งหุ้มนุ่น ต้องปาจิตตีย์ ต้องรื้อเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก

๕. ภิกษุณีทำผ้าปิดแผล ฟิงทำให้ได้ประมาณ ประมาณนั้นยาว ๔ คืบสุด กว้าง ๒ คืบ ถ้าทำเกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก

๖. ภิกษุณีทำจีวรพระสุคตหรือเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์ ประมาณจีวรพระสุคตนั้นยาว ๕ คืบสุด กว้าง ๖ คืบ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

๕. ปาฏิเทสนียะ มี ๘ ลิกขาบท

๑. ภิกษุณีไม่ใช่ข้อนเนยใสมาฉัน ต้องปาฏิเทสนียะ

๒. ภิกษุณีไม่ใช่ขื่อน้ำมันมาฉัน ต้องปาฏิเทสนียะ

๓. ภิกษุณีไม่ใช่ขื่อน้ำผึ้งมาฉัน ต้องปาฏิเทสนียะ

๔. ภิกษุณีไม่ใช่ขื่อน้ำอ้อยมาฉัน ต้องปาฏิเทสนียะ

๕. ภิกษุณีไม่ใช่ขื่อปลามาฉัน ต้องปาฏิเทสนียะ

๖. ภิกษุณีไม่ใช่ขื่อน้ำมันมาฉัน ต้องปาฏิเทสนียะ

๗. ภิกษุณีไม่ใช่ขื่อนมสดมาฉัน ต้องปาฏิเทสนียะ

๘. ภิกษุณีไม่ใช่ขื่อน้ำส้มมาฉัน ต้องปาฏิเทสนียะ

๖. เสดยวัตร มี ๗๕ ลิกขาบท

๑. ปริมณฑลวรรค มี ๑๐ ลิกขาบท

๑. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักนั่งเป็นปริมณฑล (เรียบร้อย)

๒. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักห่มเป็นปริมณฑล (เรียบร้อย)

๓. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักปิดกายด้วยดีไปในบ้าน

๔. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักปิดกายด้วยดีนั่งในบ้าน

๕. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักสำรวมดีไปในบ้าน

๖. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักสำรวมดินนั่งในบ้าน
๗. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักมีตาทอดลงไปในบ้าน
๘. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักมีตาทอดลงนั่งในบ้าน
๙. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่เว็กผ้าไปในบ้าน
๑๐. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่เว็กผ้านั่งในบ้าน

๒. อุชัคฆิกรรรม ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่ห้าวเราะลั่นไปในบ้าน
๒. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่ห้าวเราะลั่นนั่งในบ้าน
๓. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักพูดน้อยไปในบ้าน
๔. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักพูดน้อยนั่งในบ้าน
๕. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่เดินโคลงกายไปในบ้าน
๖. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่นั่งโคลงกายในบ้าน
๗. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่ไกวแขนไปในบ้าน
๘. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่ไกวแขนนั่งในบ้าน
๙. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่สั่นศีรษะไปในบ้าน
๑๐. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่สั่นศีรษะนั่งในบ้าน

๓. ชัมภตวรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่ค้ำกายไปในบ้าน
๒. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่ค้ำกายนั่งในบ้าน
๓. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่เดินคลุมศีรษะไปในบ้าน
๔. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่นั่งคลุมศีรษะในบ้าน
๕. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่เดินกระโหรงไปในบ้าน
๖. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่นั่งรัดเข้าในบ้าน
๗. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักรับบิณฑบาตโดยเอื้อเพื่อ
๘. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักจ้องมองในบาตรขณะรับบิณฑบาต
๙. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักรับแกงพอสสมควรแก่ข้าวสุก
๑๐. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักรับบิณฑบาตพอสวมขอบปากบาตร

๔. สักกัจจวรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักฉันทินบิณฑบาตโดยเคารพ
๒. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักมองแต่ในบาตรขณะฉันทินบิณฑบาต

๓. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ขูดข้าวสุกให้แห้ว
๔. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักหนักแน่นพอสมควรแก่ข้าวสุก
๕. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มข้าวสุกแต่ยอดลงไป
๖. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่กลบแครงหรือข้าวสุกเพราะอยากจะได้มาก
๗. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราไม่อาพาธจักขอแครงหรือข้าวสุกมาฉันทุ่ม
๘. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ดูบารขของผู้อื่นเพราะคอยเฟ่งจับผิด
๙. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มข้าวสุก
๑๐. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม

๕. กพพวรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเมื่อคำข้าวยังไม่ถึงปากเราจักไม่อ้าปากรอ
๒. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเมื่อฉันทุ่มเราจักไม่เอานิ้วมือสอดเข้าปาก
๓. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเมื่อข้าวอยู่ในปากเราจักไม่พุด
๔. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่โยนคำข้าวเข้าปาก
๕. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มคำข้าว
๖. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มข้าวสุก
๗. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มผลไม้พลาง
๘. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มโพรยเมล็ดข้าว
๙. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มเมล็ด
๑๐. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มสิ่งต่างๆ

๖. สุรวรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มสิ่งต่างๆ
๒. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มมือ
๓. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มขา
๔. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่ฉันทุ่มริมฝีปาก
๕. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่เอามือเปื้อนจับภาชนะน้ำ
๖. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่เทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวลงในบ้าน
๗. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็น ๕ คือ ร่ม
๘. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็น ๕ คือ ไม้พลอง
๙. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็น ๕ คือ ศัสตรา
๑๐. ทัศนคติพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็น ๕ คือ อาวุธ

๑. ปาทุกกาวรรค มี ๑๐ สิกขาบท

๑. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้สวมเชิงเท้า
๒. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้สวมรองเท้า
๓. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ไปในยาน
๔. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้อยู่บนที่นอน
๕. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้นั่งรัดเข่า
๖. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้พันศีรษะ
๗. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้คลุมศีรษะ
๘. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเรานั่งบนพื้นดินจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้นั่งบนอาสนะ
๙. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเรานั่งบนอาสนะต่ำจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้นั่งบนอาสนะสูง
๑๐. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ผู้นั่งอยู่

๘. ปัจจตวรรค มี ๕ สิกขาบท

๑. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราเดินไปข้างหลังจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ผู้เดินไปข้างหน้า
๒. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราเดินไปนอกทางจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ผู้ไปในทาง
๓. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราไม่อาพาธจักไม่ยื่นถ่ายอุจจาระหรือถ่ายปัสสาวะ
๔. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราไม่เป็นใช้จักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลายลงบนของสด
เจียว
๕. ภิกษุณีพึงศึกษาว่าเราไม่อาพาธจักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลายในน้ำ

๗. อธิกรณสมณะ มี ๗ สิกขาบท

๑. ความเถียงกันว่า สิ่งนั้นเป็นธรรมวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรมไม่ใช่วินัย เรียกว่าวิวาทาธิกรณ์
 ๒. ความใจทักด้วยอาบัติต่างๆ เรียกอนุวาทาธิกรณ์
 ๓. อาบัติทั้งปวง เรียกอาปัตตาธิกรณ์
- กิจที่สงฆ์จะพึงทำ เรียกกิจจาธิกรณ์

สรุป

๑. ปาราชิก มี ๘ สิกขาบท
๒. สังฆาทิเสส มี ๑๗ สิกขาบท
๓. นิสสัคคียปาจิตติย มี ๓๐ สิกขาบท
๔. ปาจิตติย มี ๑๖๖ สิกขาบท
๕. ปาฏิเทสนียะ มี ๘ สิกขาบท
๖. เสดขียะ มี ๗๕ สิกขาบท
๗. อธิกรณสมณะ มี ๗ สิกขาบท

รวม ๓๑๑ สิกขาบท

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

แนวคำถาม

ประวัติส่วนตัว

๑. ชื่อ-นามสกุลจริง
๒. ชื่อทางพระพุทธศาสนา
๓. อายุ
๔. ระดับการศึกษา
 ๕. ตำแหน่งทางพระพุทธศาสนา
๖. ที่อยู่ปัจจุบัน
 ๗. ก่อนที่จะมาบวชเป็นภิกษุณี ทำอาชีพอะไรมาก่อน
๘. คติธรรมประจำใจ คืออะไร

ชีวิตในการบวชเป็นภิกษุณี

๙. อะไรคือสาเหตุ ที่ทำให้ท่านบวชเป็นภิกษุณี
๑๐. ท่านได้เริ่มบวชครั้งแรกอายุเท่าไร และบวชที่ไหน
๑๑. ปัจจุบันทำไมท่านถึงตัดสินใจเลือกที่จะปฏิบัติธรรมในวัดแห่งนี้
๑๒. ท่านได้ทำอะไรบ้างในกิจวัตรประจำวัน
๑๓. ท่านได้ศึกษาชีวประวัติภิกษุณีที่เป็นเอตทัคคะทางพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล บ้างหรือไม่ (ถ้าท่านศึกษา ศึกษาภิกษุณีรูปใดบ้าง เค้นทางด้านใดบ้าง และมีบุคคลที่ท่านยกย่องหรือไม่ อย่างไร)

คุณสมบัติ เงื่อนไข และข้อปฏิบัติในการบวชเป็นภิกษุณี

๑๔. สตรีที่บวชในพระพุทธศาสนามีชื่อเรียกว่าอะไร และในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน เรียกเหมือนกันหรือไม่ (ถ้าต่างกัน) ต่างกันอย่างไร
 ๑๕. การบวชภิกษุณีควรมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง และมีเงื่อนไขอย่างไร
 ๑๖. การบวชภิกษุสงฆ์กับภิกษุณีมีเงื่อนไขต่างกันอย่างไร
 ๑๗. เมื่อเป็นภิกษุณีแล้ว มีหลักการปฏิบัติตนอย่างไร
 ๑๘. ปัจจุบันในประเทศไทยมีภิกษุณีจำนวนทั้งหมดกี่องค์ และจำวัดเลือกปฏิบัติธรรมอยู่ที่ใดบ้าง
 ๑๙. ความแตกต่างของแม่ชีกับภิกษุณี แตกต่างกันอย่างไร

๒๐. ภิกษุณีโดยภาพรวมมีบทบาทอย่างไร

- ในทางสังคม - ในทางพระพุทธศาสนา

การยอมรับในสังคม

๒๑. ในความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่าการที่มีสตรีคนหนึ่งขอเข้ารับการบวชเป็นภิกษุณี เป็นเรื่องแปลกใหม่ และส่วนใหญ่สาเหตุในการบวช คืออะไร

๒๒. ทำไมปัจจุบันถึงไม่มีการบวชภิกษุณี (ถ้ามี) มีการบวชมากน้อยแค่ไหน อย่างไร

๒๓. ปัญหาและอุปสรรคในการมีภิกษุณีในสังคมไทย คืออะไร

๒๔. ปัจจุบันสังคมมีความคาดหวังต่อสถานภาพสตรีอย่างไร

๒๕. สถานภาพของภิกษุณีที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เป็นอย่างไรบ้าง

๒๖. ถ้าเปรียบเทียบสถานภาพของสตรีในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน แตกต่างกันไหม อย่างไร

๒๗. (ถ้ามี) ข้อแตกต่างที่เกิดขึ้น คืออะไร ส่งผลต่อสังคมอย่างไร

ระบบภิกษุณีในสังคมไทย

๒๘. ระบบภิกษุณีในสังคมไทยโดยภาพรวม เป็นอย่างไร

๒๙. ประเทศอื่นมีการยอมรับระบบภิกษุณีมากน้อยแค่ไหน อย่างไร

๓๐. ภิกษุณีที่มีชื่อเสียงในระดับต่างประเทศ มีใครบ้างและได้รับการยอมรับมากน้อยแค่ไหน

ข้อเสนอแนะ

๓๑. มีข้อเสนอแนะ หรือ ข้อคิดอะไรที่จะสามารถนำไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รับรู้ในทางพระพุทธศาสนา

๓๒. ข้อเสนอแนะในทางนโยบายในด้านของกฎหมายอยากจะทำให้เป็นอย่างไร ต่อระบบการมีภิกษุณี

๓๓. ข้อเสนอแนะในทางนโยบายในทางพระพุทธศาสนาอยากจะทำให้เป็นอย่างไร ต่อระบบการมีภิกษุณี

๓๔. อยากที่จะให้มีการแก้ไข อะไรเพิ่มเติมไหม

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-นามสกุล นางสาวอรนที จันทรสุริยศักดิ์
 ที่อยู่ ๔๗๖ ซอยประชาราษฎร์ ๒๖ ถนนประชาราษฎร์
 สาย ๑ อำเภอบางซื่อ กรุงเทพมหานคร ๑๐๘๐๐

อายุ ๒๓ ปี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.๒๕๓๓-๒๕๔๒ สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้น
 ประถมศึกษาจากโรงเรียนนันทศึกษา

พ.ศ.๒๕๔๓-๒๕๔๘ สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖
 ภาควิชา ภาษาอังกฤษ-จีนกลางจาก
 โรงเรียนสตรีรัตนบุรี จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๕๓ กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะวิทยาการจัดการ
 สาขาการจัดการชุมชน ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร
 วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

คติประจำใจ สู้อย่างมีสติ และขยัน

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-นามสกุล นางสาวธัญรดา มาตรฐานอก

ที่อยู่ ๘๘/๕ ซอยกลับชม ถนนพระราม๓ แขวงช่องนนทรี

เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๒๐

อายุ ๒๓ ปี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.๒๕๓๓-๒๕๔๒ สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้น

ประถมศึกษาจากโรงเรียนบ้านหนองตะลุมปุ๊ก

จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ.๒๕๔๓-๒๕๔๘ สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖

โรงเรียนนนทรีวิทยา จังหวัดกรุงเทพมหานคร

พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๕๓ กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะวิทยาการจัดการ

สาขาการจัดการชุมชน ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร

วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

คติประจำใจ คิดเสมอว่า ปัญหาและอุปสรรค คือ พรหมแดงสู่

ความสำเร็จ

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี